

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 2 (87) ■ Februarie 2018

Monumentul din Lunca Corbului, Argeș

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Monumente...

Gheorghe PĂUN

După cum cititorul știe, de la întâiul număr (decembrie 2010) și până în decembrie 2016, pe prima pagină a revistei a apărut imaginea unei biserici, cele mai multe, dar nu toate, din Argeș (cu o excepție, în aprilie 2016, la 150 de ani de la înființarea Academiei Române – *o sută cincizeci de ani în serviciul Națiunii Române* – când am propus cititorului o imagine din „catedrala culturii naționale”, Aula Academiei, peretele din spate, cu Eminescu în centru). A fost un omagiu adus Bisericii Ortodoxe, casă a sufletului nostru, românesc.

Din ianuarie 2017, am început însă a prezenta pe prima pagină monumente amintind de jertfele Marelui Război pentru Întregirea Neamului, iar dorința este de a continua cel puțin până în 2019 (pentru că și în 1919 au fost lupte, până la Budapesta chiar, unde *tavarisci* Béla Kuhn pusese de-o republică bolșevică, spre înroșirea și mai timpurie a continentului), ba chiar până în 2020 (pentru că în 1920 s-a încheiat *de jure* războiul, prin semnarea Tratatului de la Trianon – i-aș zice „sfârșitul feudalismului imperial în Europa”).

Monumente din toată țara, desigur, nu numai din Argeș – dar am început cu impresionantul (și arhitectural, și istoric) Mausoleu de la Mateiaș, de lângă Câmpulung. Fotografii pe care le-am făcut singur, pe care mi le-au trimis prietenii, pe care le-am primit de la Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, cel care a editat un frumos album conținând peste 400 de imagini ale unor construcții comemorative.

Evident, sunt mult mai multe monumente, de la cruci, mai simple sau mai impozante (cum sunt cele din Cicăneștii Argeșului), la grupuri statuare elaborate, pe socluri complexe, de mari dimensiuni; un exemplu tipic: *Monumentul eroilor din arma geniului, Leul,* din București (ridicat în 1929).

Semnificativ este că mai toate monumentele, cu atât mai mult crucile, au încrustate pe ele liste de nume, tineri sau mai puțin tineri care și-au lăsat ogorul și vatra, rostul și familia, și au plecat spre... ceruri, după ce au înroșit cu sângele lor hotarele țării, unele mutate vremelnic spre interior. Spuneam cândva și repet: „demistificatorilor” de istorie, zeflemiștilor din interes sau din snobism (alt nume dat orbirii-prostiei) le-aș organiza un periplu prin satele și orașele României și i-aș îndemna să citească aceste liste, iar acolo unde sunt și poze, pe crucile din cimitire, să-i privească în ochi pe cei de acum 100 de ani, pe cei de acum aproape 80 de ani.

Îmi semnalează un amic, cu oarece mirare, că în Muntenia și Moldova sunt mult mai multe monumente dedicate eroilor Primului Război decât în Transilvania. Firesc, i-am răspuns, pentru că „la arme cu frunze și flori”, cum zice cântecul, s-au trecut munții *înspre* Transilvania, spre a o dezrobi, spre a rotunji România. Oasele le-au rămas acolo, monumentele s-au ridicat acasă.

Din păcate, tragice și lămuritoare semne ale istoriei, există și în Transilvania o mulțime de monumente, stând într-o pilduitoare balanță cu cele de dincoace de munți. *Sunt monumente ale martirilor.* De la Primul Război, dar, mai ales, din anii 1940-1944, când Transilvania de Nord a trecut prin cele mai barbare masacre – armată (hortystă) contra civili (preponderent români, uneori și evrei, dar au existat și victime maghiare), gloanțe, săbii, baionete contra cămăși și ii românești.

O listă rapidă, inevitabil incompletă: Treznea, Ip, Ciumărna, Moisei, Aita Seacă, Sărmașu, Luduș, Hărcana, Nușfalău, Vișeu de Sus – Dosu Tăului, Cerișa, Marca, Brețcu, Mureșenii de Câmpie, Mihai Bravu, Zalău, Huedin, Belin, Zăbala, Halmășd, Sântion, Cosniciu de Sus, Camăr, Aghireș, Sucutard, Ditrău, Suciu de Sus, Tărian, Prundu Bârgăului, Cătina, Răchitiș, Șincai, Turda, Ozd, Gădălin. O întreagă geografie a crimei cu „motivare” etnică... Găsiți în cărți și pe internet detalii (atroce), numărul victimelor, uneori și numele călăilor.

Monumente și cruci sunt în toate aceste locuri – i-aș duce și pe acolo, nu numai pe istoricii „postpostmoderniști”, ci și pe politicienii care tranzacționează voturi pentru autonomii și, mai ales, pe „formatorii de opinie” care, plătiți sau nu, frustrați sau nu, psihopați sau nu, Dumnezeu să-i înțeleagă și să-i ierte, „s-au săturat de România”. Și i-aș întreba, fără să aștept răspuns: spre o asemenea vreme vă poartă nostalgiile, spre o asemenea lume vreți să îndreptați din nou mult însângeratul pământ al Transilvaniei? (Mai ales că, dincolo de masacrele amintite, găsim altele, mai vechi, adesea cu memorialele aferente – la Bobâlna, Câmpia Turzii, Alba Iulia, Zlatna,..., găsim satele de „ungureni” de sub poalele sudice ale Carpaților – de prea mult bine austro-ungar au plecat în bejenie acei români și s-au stabilit în Muntenia?) Nu credeți că regionalizarea, autonomiile, sabotarea *Identității, Suveranității și Unității Naționale* (am scris cursiv și cu inițiale majuscule, pentru că am reluat, reamintind, titlul Apelului din februarie 2017 al academicienilor!) spre așa ceva ne pot îndrepta, spre refacerea de imperii ale săbiei mânuite de ură? Altă întrebare retorică...

Monumentele noastre, poduri tragice peste Carpați – ce lecție aspră de istorie! Istorie „modernă și contemporană”, din păcate...

Credința ortodoxă ne sfătuiește să iertăm, vom ierta, dar să uităm nu avem voie, nu avem cum: *nu suntem lăsați să uităm...*

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Nu e popor care să fi intrat în contact cu românul fără ca acesta să-şi bată joc de el. Sunt nenumărate anecdotele populare în care se iau peste picior grecii, evreii, nemţii, ungurii, polonii, muscalii; asupra ţiganilor există o întreagă epopee populară în versuri lapidare, cum şi-au făcut biserică, ce predică le-au ţinut părintele Porgaţie şi popa Mătrăgună, cel de viţă bună. *Crezul* şi cele zece porunci s-au răstălmăcit de către român şi s-au potrivit neamului; despre bulgari există asemenea o lungă povestire a lui Hagi Ivat craiul, care a vrut să ia Ţarigradul înarmat c-un praz; despre sârbi asemenea, c-un cuvânt despre toţi.

Un obiect predilect al ironiei populare e popa şi călugărul. Mulţimea cea mare de călugări şi lipsa de cultură a clerului laic şi monastic vor fi fost în mare parte cauza acestei ironii.

Din această ramură puţin cultivată a literaturii populare d. Baican ne trimite câteva probe, care desigur vor interesa.

Între mulţimea aceasta de tipuri, românul însuşi apare isteţ şi batjocoritor, personificat ici în Pepelea, colo în Păcală.

Cronicele noastre, descrierea din vremea lui Matei Basarab făcută de diaconul Paul din Aleppo, scriitorii poloni mărturisesc că la mesele domnilor Basarabi şi Muşatini se cânta şi se glumea mult. (...) Măscăricii îşi făceau mendrele, zicându-i lui Vodă „măi vere", curţile domneşti erau pline de cimpoiaşi, ospeţele ţineau câte douăsprezece ceasuri în şir, şi-n această viaţă, pentru care Miron Vodă Barnoschi zice că „e dulce Domnia la Moldova", răsuna numai din când în când buciumul războinic chemând Vrancea şi Câmpulungul, Soroca şi Tigheciul, Ţara de Sus şi Ţara de Jos sub cei doi vornici ce comandau aripele împotriva duşmanului. Pe cai (...) ţara s-arunca, o adevărată vijelie, spre margine, şi vai de neamul ce-i încăpea pe mâni.

Ceea ce presupunem este însă că în vremea unora dintre dinaştii români cată să fi existat o epocă literară ale cărei rămăşiţe fragmentare se mai găsesc astăzi şi care pe zi ce merge se împuţinează.

Anecdotele au îndealtmintrelea proprietatea de a se schimba cu timpul şi de a se adapta actualităţii; multe pot fi de tot moderne.

Bogăţia consonantică şi vocalică a limbii îi dă înlesnire românului de-a imita cu uşurinţă pronunţia altor popoare, pe când celelalte cu greu deprind fonologia limbii noastre.

Reproducând aceste anecdote nădăjduim că autorul lor îşi va continua lucrarea, în care arată talent, şi se va sili să dezgroape mai târziu poveştile lui Pepelea, care sunt fără contestare mai vechi decât aceste ce scăpară din contactul cu străinii. (*Timpul*, 4 octombrie 1881)

L'*Independance roumaine* îşi face plăcerea de a se întoarce asupra cestiunii noastre etnologice, dându-i importanţa unei bagatele. Desigur nu ne vom supăra de aprecierea aceasta, de vreme ce atârnă de oamenii care o fac. Cel ce ştie istoria ţării noastre, cel ce cunoaşte câte s-au întâmplat din începuturile ţărilor şi până la anul 1700, cine e pătruns de marea deosebire între epoca în care toată viaţa publică era înrădăcinată în obiceiele, în modul de a vedea al naţiei româneşti, cel care cunoaşte starea materială şi inimoşenia ţăranului nostru la începutul acestui secol chiar şi compară acea stare de lucruri cu proletariatul agrar şi morbiditatea generaţiei actuale va înţelege că teoria noastră este în esenţă adevărată. (...)

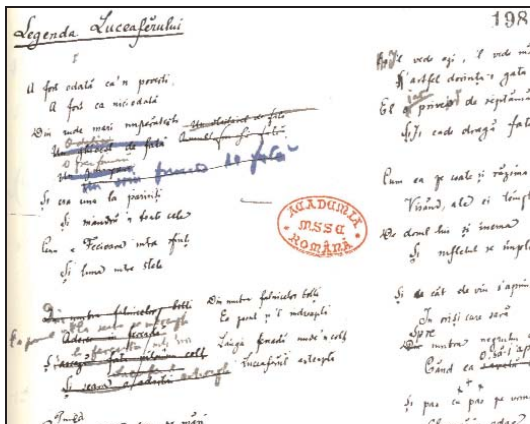
Afară de aceea viaţa publică era preocupată în linia întâia cu crearea unei poziţii internaţionale a ţării. Unirea, alegerea regelui, politica exterioară a Independenţei, toate acestea preocupau mai mult pe oamenii noştri politici decât o sănătoasă organizare dinlăuntru. Dar toate acestea stabilite odată, privirea tuturor cată să fie aţintită asupra organizării dinlăuntru. O organizare care să aibă în vedere mai cu seamă păstrarea şi întărirea naţionalităţii, a claselor naţionale, a muncii noastre, va trebui să ia locul formalismului gol de pân-acuma, importului de legi şi regulamente copiate din franţuzeşte şi nemistuite.

Când va fi sosit momentul luptei pe acest teren şi ziarele străine se vor convinge de teoria noastră, se vor convinge că există o nemăsurată deosebire între trebuinţele reale ale poporului nostru şi între apetiturile nesăţioase, lipsa de gândire şi de principii, apucăturile demagogice ale adversarilor.

În orice caz, le-am tăiat acestor oameni pe de-a pururea gustul de-a se mai pretinde unici români, români *per excellentiam,* cu moţ şi cu privilegiu.

Mai ştia haiducul nostru ş-altă potecă! (*Timpul,* 9 octombrie 1881)

Cu timpul au început a se recunoaşte însemnătatea limbii cărţilor bisericeşti. În adevăr, dacă, din deosebitele şi variile dialecte ale limbii germane de pildă, unul a ajuns să domineze şi să devie limbă literară şi de stat, aceasta este a se mulţumi mai cu seamă *Bibliei* lui Luther. La începutul secolului trecut, în al XVII-lea chiar, limba germană se poate zice că încetase de-a mai exista. Cine deschide cărţile scriitorilor din acei timpi află un jargon în care întreagă averea lexicală, sintaxa chiar a limbii erau alterate şi falsificate de mii de fraze franţuzeşti sau latineşti; reprezentantul de căpetenie al unei limbi germane literare, curate, era *Biblia* lui Luther.

Legenda Luceafărului
198

La noi, lucrul s-a petrecut într-un mod analog.

Epoca reformaţiunii, răspândindu-se prin periferii, au ajuns în Ardeal; calvinii începuseră a traduce cărţi bisericeşti în româneşte, pentru a atrage la Reformă şi poporul românesc. Ei bine, biserica şi Domnii noştri au combătut Reforma cu armele ei proprii. Au pus a se traduce cărţile bisericeşti în limba românească, au introdus limba poporului în biserică şi stat, în locul celor străine hieratice. Dacă chiar ar fi existat înclinări de dialectizare a limbii noastre, ele au încetat din momentul în care biserica a creat limba literară, a sfinţit-o, a ridicat-o la rangul unei limbi hieratice şi de stat. Din acel moment, trăsătura de unitate a devenit şi a rămas limba şi naţionalitatea, pe când înainte românul înclina a confunda naţionalitatea cu religia.

Retipărirea cărţilor bisericeşti cu caractere latine şi cirilice nu mai suferă întârziere. Tipăriturile vechi au început a se afla cu greutate.

Lucrarea ce şi-a propus-o Sf. Sinod e de o însemnătate cu greu de măsurat în toată mărimea ei. Fără îndoială că limba cărţilor bisericeşti va fi supusă unei revizuiri în ceea ce priveşte slavismii tehnici, nejustificaţi şi nepricepuţi nici pân-în ziua de azi de popor. Cuvinte populare romanice se vor introduce în locul termenilor slavoneşti, cuvinte înţelese de toţi; frazelor li se va da pe ici colo orânduirea ce li se cuvine după geniul limbii noastre, înlăturându-se traducţiuni servile şi prea *ad literam;* c-un cuvânt, ferindu-se în mod egal de neologisme, dar şi de barbarisme slavoneşti sau de altă origine, revizuitorii cărţilor vor avea în vedere atât avutul propriu al limbii populare, cât şi arhaismele acelea care se pot reintroduce fără alterare a înţelesului.

E o operă în adevăr naţională aceasta, o operă care va face gloria celor ce vor fi întreprins-o dacă va ieşi bine, dar şi stigmatizarea lor dacă vor păşi cu uşurinţă la o lucrare pe cât de măreaţă şi sfântă, pe atât de gingaşă. Gingaşă ca tot ce e organic, subtilă adesea cu deosebirile ce le face gândirea naţională, dar ridicată odată, mai trainică decât legi civile şi politice, decât formaţiuni de state şi dinastii, temelie zilelor de glorie, scăpare în zile de cădere.

În congresul bisericesc din Sibiu, d. Parteniu Cosma a făcut asemenea, în şedinţa de la 4 octombrie, o propunere în înţelesul retipăririi cărţilor. Va trebui în adevăr ca în privirea aceasta să existe o înţelegere între mitropolia românilor din Ardeal şi Ţara Ungurească, între mitropolitul Bucovinei pe de o parte şi episcopatul nostru. Dând mai la vale propunerea făcută de d. Parteniu Cosma, dorim ca spiritul veacului al şaisprezecelea, spiritul lui Matei Basarab să domnească asupra acestei măreţe lucrări. (*Timpul,* 10 octombrie 1881)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEŞ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş.

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com

Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie (30 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni). sau prin Posta Română (revista apare în Catalogul 2018 al publicaţiilor la poziţia 11.106).

Tiparul:
Tipografia Argeş Expres
argesexpres@yahoo.com
tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Dincolo de amintire

Horia BĂDESCU

Nu poți avea amintiri despre lucruri pe care nu le-ai cunoscut, nu le-ai trăit. Ce amintiri aș putea avea eu despre Marele Război și Marea Unire, despre întâmplări petrecute atunci când trupul meu era încă țărână și sufletul rătăcea undeva în imensitatea energetică în căutarea lui? Și totuși... Despre bunicul dinspre mamă, Vasile Petcu, mort la Oituz, n-am cum să-mi amintesc. Nici despre bunica dinspre tată, Constanța Bădescu, răpusă de tifosul care venise și el odată cu teribila conflagrație. La vremea aceea, fiecare dintre cei din Vechiul Regat pierduse pe cineva, adăugat noianului de jertfe pentru „ceasul de dreptate”, cum numea gazetarul și istoricul Constantin Dumitrescu *ora astrală* a lui 1 Decembrie 1918. Și totuși, semnele unui timp se arată dincolo de trecerea lui, iar memoria unei colectivități înregistrează și transmite amănunte care pot hrăni imaginația. Pe care și eu le-am primit și care au devenit ale mele, părți dintr-o realitate netrăită, dar adjudecată.

Pe culmea Măgurelei, muntele care domină Areful, satul în care m-am născut, se dăduseră lupte crâncene împotriva nemților la retragerea trupelor române, după ofensiva din toamna lui 1916 în Transilvania. Linia frontului se stablizase pentru o vreme pe culmea aceea. Se săpaseră tranșee, oamenii luptaseră în ele, unii muriseră acolo. Când făceam mici ieșiri la munte cu ai mei, găseam, după zeci de ani, ascunse sub frunzișul căzut care umplea treptat gropile ștergând urmele războiului, tuburi de cartușe, bidoane și cartușiere ruginite, frânturi de pușcă, comori neprețuite pentru copilul care eram. Nu aveam încă imaginea infernală a războiului și nici conștiința dimensiunii și valoarii jertfei care înnobilase, din perspectivă românească, „marele măcel”, dar simțeam, de fiecare dată, că acolo avusese loc ceva important, ceva care impune tăcere și reculegere. În livada nostră fusese instalată o baterie de tunuri care ținuse culmea sub foc. Când se rupsese frontul, sătenii, cei care nu muriseră ca bietul Golea, de a cărui țeastă se împiedicase fugind înspăimântata lui nevastă, crezând în năuceala acelei spaime că s-a împiedicat de un dovleac, porniseră în bejenie. Până când îi ajunseseră din urmă trupele germane și făcuseră calea întoarsă. Acel exod dramatic al fugii din calea dușmanului, pe care îl trăiseră mai toate satele de sub munte, pe toată linia Carpaților, pe care l-a descris atât de plastic mama mea, Elena Bădescu, în romanul autobiografic *Dincolo de amintire,* face parte din memoria mea indusă, la fel de vie ca și cea trăită.

Marele Război se întemeia însă în conștiința mea, încă de pe atunci, nu doar din povestirile satului, ci și din însemnările celor de aiurea care luptaseră în el. În anii cincizeci, când își începuse cariera de deținut politic, tata își risipise biblioteca. Multe dintre cărți fuseseră arse, altele scunse în cele mai insolite locuri: sub zidăria casei, sub podina fânarului ori în porumbarul din care porumbeii zburaseră de mult. „Vânătoarea de cărți” – descoperirea, lectura pe furiș și restituirea lor în același chip insolitelor ascunzișuri – îmi producea o nespusă emoție și plăcere. Așa și atunci am dat peste jurnalul unui clujean celebru, doctorul Dominic Stanca, combatant în armata austriacă pe frontul rusesc și în iadul de la Piave. Jurnalul lui, intitulat *Între două fronturi,* a fost, alături de *Arhanghelii* lui Agârbiceanu, una dintre primele cărți care m-au racordat la „chestiunea ardelenească”, scriere de un puternic dramatism ce mi-a fost de real folos atunci când am scris *Joia Patimilor.*

Când mi-am „pierdut urmele” în pământul transilvan, pe care l-am simțit atât de firesc și de adânc potrivit structurii mele interioare, memoria genetică în care se ascundeau, așteptându-și clipa, imagini, trăiri, adjudecări ale lumii și istoriei acelei părți de țară de către părintele meu care-și trăise acolo întâia tinerețe și pe care mi le dăruise odată cu numele, îmi pregătise deja sufletul pentru întâlnirea cu *ora astrală* a românității, despre care eram chemat, nu eu hotărâsem acest lucru, să dau seamă pentru întâia oară. Eram așadar pregătit și, totuși, luat prin surprindere de Transilvania *mea,* care îmi umplea „cugetul și simțirea” cu năvala unor lucruri trăite și deopotrivă netrăite vreodată. Transilvania *mea* înzăbrănită de veacurile ei de plâns și de suferință, în care își apărase cu îndârjire limba și credința, puse mai presus decât viața însăși. Transilvania mândră de durerea pe care copiii ei de astăzi abia de și-o mai aduc aminte și de speranța unei izbăviri care avea să vină și venise la ceasul dreptății imanente!

Transilvania *mea* a fost și este pâinea închinată și sărutată, primită la monumentul eroilor din Libotin, satul nașterii lui Vasile Filip, tragicul erou din *Joia Patimilor,* încrederea enigmatică cu care plecatul dintre noi învățător Roman Precup mi-a pus între mâini, într-o seară de toamnă, documentele tragediei de la Târgu Lăpuș, spunându-mi: „Dacă cineva poate să scrie despre jertfa noastră, acela sunteți dumneavoastră!” Și așa am devenit romancier.

Însă mă întreb uneori dacă eu am gândit această carte sau dacă nu cumva am fost doar umilul scrib, căruia o voce mai puternică și mai profundă i-a dictat ceea ce mâna a așternut pe hârtie. Sunt convins că fiecare dintre noi poartă în sine nu numai o voce a sângelui, ci și una a istoriei. Sunt convins că în structura noastră se află codificată istoria poporului din care ne tragem, nu atât în perspectiva sa evenimențială, cât, mai ales, în cea semnificativă, parabolică. Forța evenimentului istoric stă în valoarea sa paradigmatică, în exemplaritatea sa. Și lumea acestui secol, atât de măreț și, în același timp, atât de precar, atât de însetat de omenie și atât de inuman, atât de spectaculos în ceea ce-l privește pe *homo faber* și atât de nesigur în înălțarea sufletească a lui *homo humanus,* are fără îndoială nevoie de paradigme. Există momente în viața unei națiuni care închid în ele întreaga istorie a acesteia. Asemenea momente spun totul despre sufletul acestei națiuni și despre felul ei de a fi în lume. Asemenea momente se cer reamintite mereu, pentru puterea lor modelatoare, pentru datoria față de acei oameni care au dat frumusețe și înălțare clipelor tragice.

Fiindcă „Istoria nu e numai o chestiune de fapte, nu e numai o realitate a faptelor! spunea unul dintre personajele romanului *Joia Patimilor.* Faptele vin și trec, chemate de dorințele noastre, de idealurile noastre... Poate că faptele întâmplate au fost chemate de necesitatea ca dorința noastră să încerce timpul. Să-și încerce ceasul... Oricum, ceea ce trebuie să înțelegeți dumneavoastră cu toții e că istoria acestei Transilvanii nu mai este de azi înainte urmarea unui *jus belii,* ci a unei voințe declarate, a unei alegeri libere.”

Iar personajul acela, avocatul Titus Ciortea, deopotrivă real și romanesc în identitatea sa, nu făcea decât să exprime nezdruncinata convingere a unui neam întreg scăpat „din robia milenară”, cum scria un gazetar prezent la Alba Iulia acelui blagoslovit 1 Decembrie 1918.

Pe 24 februarie, argeșean-clujeanul Horia Bădescu împlinește 75 de ani, prilej să-i urăm multi și buni ani, cu îndatorare pentru tot ce face pentru cultura română.

Către noua generație

Simion MEHEDINȚI

În experiențele chimice se vorbește uneori de spații moarte; în desfășurarea istorică a vieții unui neam, s-ar putea vorbi câteodată de „timpuri moarte” ori cel puțin amorțite.

Sunt epoci când toate par vechi și pe sfârșit. Bătrânii se pregătesc să închidă ochii, tinerii nu i-au deschis încă bine, iar cei ajunși în vârsta matură țin doar umbră pământului, ca și cum singura lor menire ar fi să pre-lungească traiul până la alte vremuri mai bune. Adevărate generații interimare.

Cam astfel pare a fi generația de azi în tot cuprinsul neamului românesc. În conștiința mulțimii nimic nou nu răsună, niciun gând puternic, niciun sentiment a toate stăpânitor. În locul marelui avânt care a dus odinioară pe Români la unirea principatelor și la neatârnare, azi mai peste tot gândiri răzlețe și energii risipite. Politica, în mare parte, se rezumă în calificări și descalificări personale. Biserica și școala merg cum merg, dar fără însuflețire. Profesori și pedagogi avem destui, dar niciun Gheorghe Lazăr. Clerici, de asemenea, de la Oradea-Mare până la Dunărea-de-jos, de la Rădăuți până la Noul-Severin, sunt din belșug, dar niciun Șaguna. Scriitori, slavă Domnului, dar niciun Eminescu sau Creangă. Teatrul își caută încă drumul; romanul pare a nu-l fi găsit; critica literară l-a pierdut. În locul judecăților impersonale de altădată, azi adevărate „Zile ale Babelor”. De la critică ne-am coborât la hartă, la mici calomnii politico-literare, iar unii la snobism și cei mai mulți la nepăsare.

O vădită epigonie a urmat perioadei creatoare de altădată. Cu toate manifestările îmbucurătoare ale câtorva, nu se poate tăgădui că ne aflăm într-un moment de reflux al vieții noastre naționale. Mișcarea mai vie a tipografiilor, precum și agitațiile uneori spasmodice ale grupărilor de partid, nu pot ascunde unui ochi cât de puțin ager, că atât în viața culturală, cât și în cea politică, punctul culminant al „Renașterii noastre” e în vremea lui Kogălniceanu, Hurmuzache, Șaguna, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Maiorescu, Odobescu, Grigorescu și altor bărbați care, mai de aproape sau mai de departe, vor însoți în paginile istoriei domnia celui dintâi rege al României. Dar, vorba lui Schiller: „Timpurile-acelea nu mai sunt, oamenii aceia s-au dus.” *S-au dus* aproape *toți și s-au dus toate* operele și faptele lor la locul ce li se cuvine în istoria culturii românești. Iar noi, cei de azi, cu ochii la orizont, așteptăm valul care nu se arată încă din zarea nelămurită.

Cum se explică astfel de coborâri în istoria unui popor?

Bismarck, privind trecutul familiei și al patriei sale, făcea o glumeață clasificare: în generații bătute și generații care bat – cum a fost, de pildă, cea de la 1870. Se pare că e un ritm în viața națiunilor, precum e și în viața indivizilor: după o mare încordare vin ceasurile de slomnire; după odihnă vine din nou dorința și pornirea spre activitate. Constatarea aceasta nu e, firește, o explicare, dar folosește măcar într-atâta că, în vremuri grele, alungă deznădejdea din sufletele celor care își opresc ochii prea mult numai la prezent.

Homo sapiens

Şi la alte popoare s-au observat timpuri de amorţire. Veacul al 18-lea în Germania părea o epocă de mediocritate fără leac. Un profesor din Braunschweig putea arunca pe la 1740 compatrioţilor săi această injurioasă întrebare: „Spuneţi-mi măcar un singur spirit creator în Parnasul vostru... vă desfid”. Şi totuşi, cu ce minunată înflorire s-a sfârşit tocmai acel veac! Kant – Goethe – Beethoven, o culme de genialitate, cum omenirea n-o mai văzuse decât o singură dată, în epoca lui Plato, Sofocle şi Fidias. Şi tot în acel an începe domnia lui Frideric cel Mare, pasul hotărâtor spre renaşterea politică a Germaniei. Aşadar, nici semeţie, dar nici descurajare. În dosul vălului tainic care ne ascunde viitorul, cine ştie, sunt daruri care pot să ne despăgubească într-o clipă de toate mâhnirile vremii de aşteptare. *Dabit deus his quoque finem* – o să dea Domnul un sfârşit şi vremurilor de lâncezire. Asta nu înseamnă însă că toată filosofia istoriei se mărgineşte la atât, să aşteptăm cu mâinile în sân împlinirea soartei scrisă undeva de Allah.

Dimpotrivă, dacă perioadele de cădere sau stagnare rămân să fie înţelese numai prin simple comparaţii cu oboseala şi trezvia, pentru ivirea timpurilor de înflorire avem şi unele semne prevestitoare, ba se pot da chiar şi oarecare îndrumări.

De ce atârnă o epocă de înălţare în viaţa unui neam?

Un popor, zice Goethe, este „o fiinţă *necesară* şi *involuntară*”. Necesară, fiindcă se înfiripează din jocul suveran al forţelor naturii; involuntară, deoarece, înainte de a ajunge la conştiinţa de sine, el creste în neştire, ca o pădure ce se lăţeşte până atinge marginea puterii de răspândire în spaţiu. După ce a ieşit însă din faza de închegare organică, după ce printr-un grai deosebit şi-a căpătat o individualitate de sine stătătoare, o naţiune ajunge o fiinţă *voluntară*, iar voinţa sa se manifestă în forma cea mai caracteristică prin cugetarea şi simţirea personalităţilor sale de căpetenie. Poporul adică devine atunci un fel de operă de artă, iar făuritorii acelei opere seculare sunt geniile sale, căci ele dau măsură deplină a energiei specifice neamului.

Atâta numai că geniul, individual privit, e un accident. Milioane şi milioane se scutură seminţele în largul şesurilor, dar abia ici şi colo răsare o floare invoaltă, restul: floricele mărunte, iarbă de rând, iar pe alocurea dudău, spini şi pălămidă. Şi aci e tocmai miezul problemei: unde apare omul superior? Când vin vremurile de creştere şi perfecţionare conştientă în opera de artă care se numeste viaţa unui popor?

De bună seamă, genii şi talente se nasc în fiecare epocă. În miile şi răsmiile celor ce mor în pruncie, cine ştie câte comori de genialitate nu pier nebănuite de nimeni! Nu e niciun decret al soartei ca secera morţii să înconjoare leagănul acelora care erau meniţi a fi podoaba generaţiei lor. Nu-i nicio lege ca toţi cei ce au sădită în ei o superioară armonie între voinţă şi putinţă să ajungă a o arăta în faţa lumii. Poate că cel ce avea să fie pictorul cel mai mare al epocii sale s-a născut orb. Poate că cea mai fină organizaţie muzicală e copleşită de surzenie. Poate că cel ce trebuia să fie Demostene al veacului e osândit să rămână un biet gângav, fără să-şi ghicească nici el singur marele său dar. Aci e călcâiul vulnerabil al creaţiunii: omul-vită poate dăinui, acolo unde omul-geniu piere, întorcându-se zadarnic în muţenia mormântului.

Astfel s-ar putea explica, poate, unele vremuri de mediocritate. Sunt epoci când întâmplarea oarbă seceră tocmai pe cei aleşi, după cum un vârtej zănatec, abătându-se asupra ogorului, frânge tocmai spicele pline, lăsând nevătămate pe cele seci; frânge capetele macilor şi lasă în picioare scaieţii, pălămida şi toate buruienile de rând.

De câte ori însă geniul ajunge să aibă cuvânt în neamul în care s-a născut, timpurile moarte se sfârşesc, încep „timpurile vii”. Ca prin farmec, energia tuturor contemporanilor sporeşte. Dovadă Napoleon. Alături de el, şi prin el, soldaţi de rând, plugari, zidari, morari... ajung generali care uimesc lumea.

Pentru ce? Şi fără dânsul, ei erau cum erau. Puteri sunt destule în fiecare generaţie, numai atât că nu e totdeauna la îndemână cel ce poate să facă suma acelor puteri latente şi să le dea expresia lor istorică; iar atunci, energiile rămân ascunse ori se ciocnesc haotic între ele şi se neutralizează. Generalul nechemat la oaste rămâne morar şi se bate cu gâştele care dau năvală la grăunţe; jurisconsultul mâzgăleşte hârtia proceselor-verbale, în loc să-şi arate capacitatea sa de legiuitor; cutare cleric rămâne obscur în parohia lui, în loc de a se revela un Talleyrand, gata de a încurca şi descurca iţele politicii unui întreg continent. Şi tot aşa e în partea mai fină a culturii. E sigur că Socrate ar fi gândit tot cum a gândit şi fără să cunoască pe Pericles; dar Fidias, Callicrat, Ictinos, Minesicles, Mefcagene, Xenodes... n-ar fi creat Partenonul, Propileile şi celelalte opere care au făcut nemuritoare acea epocă, dacă fiul Agaristei şi prietenul vestitei Aspasia n-ar fi adunat 40 de ani în şir toate puterile sufletului elin în focarul vieţii ateniene. Agarista, spune Plutarch, a născut pe Pericles după ce a visat un leu. Simbolul vorbeşte de la sine.

În adevăr, când geniul se iveşte, suma puterilor întregii sale generaţii pare că se adună *de la sine.* Cei buni ies la iveală de pretutindeni şi avem epoci de vitejie militară, de pictură, de poezie, de mari mişcări religioase ori naţionale. Prin esenţa sa, omul superior nu cunoaşte pizma. Geniul nu poate fi invidios, după cum nici invidiosul nu poate fi geniu. Cel ce vine pe pământ „din graţia lui Dumnezeu”, adică din graţia unei naşteri fericite, are de la început bunătatea suverană care îndeamnă la fapte pe toţi cei dimprejur, din plăcerea superioară de a-i vedea creând. Selecţiunea valorilor se face atunci spre *optimum*, iar urmarea e un fel de „Sturm- und Drangperiode”, o aţâţare a tuturor energiilor, un vijelios avânt spre viitor...

Avem pilde şi la noi. Eminescu a lăsat în urma sa o vibrare literară care a stimulat spre creaţii armonice şi pe cei incapabili de adevărată originalitate. Sub farmecul poeziei eminesciene şi după tiparele lăsate de maestru, chiar mici scântei de sentiment au putut fi turnate în forme care, înainte de el, s-ar fi părut lucru mare.

Fericite epocile stăpânite de o mare personalitate. (...) Fericiţi toţi cei care, în scurta lor trecere prin viaţă, s-au întâmplat să fie martori ai unor astfel de timpuri vii. Dimpotrivă, vrednice de compătimire sunt generaţiile care, prin ritmul superior al vieţii unui neam, sau prin întâmplarea absurdă care seceră într-un moment geniile şi talentele sale cele alese, îşi petrec viaţa în lâncezire, asemenea luntraşului care priveşte departe în zare, întrebându-se de unde se va ridica vântul, sau aşteptând să ajungă la ţărm măcar cu fluxul hotărât de ritmul unor puteri superioare vântului.

Şi sunt astfel de puteri.

Căci e ceva mai mult şi decât geniul – e genialitatea latentă în firea unui neam. Şi acesta tocmai mi se pare a fi cazul poporului român.

În adevăr, judecat după poezia sa populară, după melodia cântecelor sale, după umor şi alte însuşiri imponderabile ale caracterului, neamul românesc pare a avea într-un grad superior ceea ce se numeşte aplecare spre talent şi genialitate.

În adevăr, când citeşti unele cânturi din Homer şi te simţi pătruns de măreţia lumii zugrăvite de cel mai poet dintre poeţi, când trăieşti mai aproape de acea nobilă umanitate ridicată până la măsura zeilor, alături cu seninul bătrân Priam, cu slăvitul Hector, cu viteazul Ahile, cu acel Făt-Frumos care furase pe Elena şi cu acea Cosânzeană care a părăsit vatra lui Menelau şi apoi, plină de căinţă, îşi da singură seama cum prin frumuseţea sa ispititoare la păcat a adus nenorocul pe casa şi neamul priamid, când vezi viteji iubiţi de zâne săgetând asupra zeilor şi războindu-se nu numai din lănci, ci şi din vorbe întraripate, ţi se pare că nicăieri nu s-ar mai găsi azi o astfel de *lume ce gândea* ca atunci *în basme şi vorbea în poezie.* Cine ascultă însă cu luarea aminte a celui ce trage cu urechea să audă din vreo parte susurul unui izvor ascuns în frunzişul pădurii, acela află în poporul nostru şi acum închipuiri de o neaşteptată măreţie. (...)

Hotărât, e în poporul român un suflet de sine stătător, o vădită aplecare spre talent şi genialitate. Un scriitor de o intuiţie foarte fină, Alecsandri, care cunoştea neamul său nu din spusa altora, ci de la Udrea baciul de pe Ceahlău şi de la alţii de felul lui Udrea, a zis: „Românul e născut poet”. Cei ce n-au trăit prin ei viaţa reală a poporului au luat în râs generalizarea aceasta.

E neexactă, se înţelege, dacă ţii seama de pleava inevitabilă a mulţimii omeneşti din orice generaţie. E însă cât se poate de adevărată, când pui alături obştea neamului românesc cu obştea altor neamuri. Şi, de aceea, cu sau fără voia ironiştilor, cine cunoaşte pe alde Buian şi Udrea, din Ceahlăul Moldovei şi până în Semenicu Banatului, din Detunata munţilor Apuseni până în stepa dobrogeană şi basarabeană, acela va fi cu totul de părerea poetului *Doinelor;* va recunoaşte că, în toate manifestările sale, Românul are *ingenium.* O dovadă e şi satira lui asupra vecinilor. Umorul e un semn al biruinţei sufletului asupra împrejurărilor şi oamenilor; e manifestarea unei puteri concentrate în sine şi linistite. Dacă Românul râde pe drept sau pe nedrept de vecini, asta e altă vorbă. Faptul e că râde, iar vecinii l-au putut uneori nedreptăţi şi chiar impila, dar ridiculiza niciodată. Toţi, fără deosebire, au simţit că e adânc la suflet...

Avem, deci, spre cine privi în vremuri de strâmtorare. Când nu sunt genii, e genialitate latentă. Ţăranul bucovinean care la Voroneţ, la Rădăuţi, la Putna, Suceava, Suceviţa, Gura Humorului şi Dragomirna păşeşte cu sfială peste piatra de pe mormântul voievozilor e acelaşi ca şi strămoşii săi de acum patru sau cinci sute de ani; aprinzând un căpeţel de lumânare, el îţi arată zugrăvit pe perete chipul ctitorilor muşatini, ascultă aceleaşi clopote, din aceleaşi turnuri şi cu aceeaşi evlavie, ca pe vremea lui Daniil Sihastru. Munteanul sprinten de sub Voivodeasa Câmpulungului, unde trăieşte şi azi legenda lui Negru-Vodă, e acelaşi ca şi în vremea descălicării. Vrânceanul închis în fundăturile munţilor, de unde iese ţinând doar curgerea apelor la vale, spre a nu se rătăci, e tot aşa de primitiv ca şi închinătorii de odinioară ai lui Zamolxe. Moldovenii din codrii Tigheciului, de la Soroca şi dinspre Hotin, sunt şi amu tot cei de pe vremea lui Boldur Vornicul. Bănăţenii de la izvoarele Cernei şi Timişului sunt, cum zice un geograf francez, adânc cunoscător al munţilor noştri, cei mai arhaici ciobani pe care i-a cunoscut el. Moţii de prin coclaurii lor sălbatici şi maramureşenii din ţinutul străvechi de la izvoarele Tisei sunt aceiaşi la suflet, ca în vremea când Dragoş şi Sas vânau zimbri în codrul încă virgin. Sunt, fireşte, multe scăderi şi chiar căderi pe alocurea, şi multe pete, dar sub ele se cunoaşte încă aurul adevărat.

Din aceşti primitivi, atât de darnic înzestraţi de fire, sunt sigur, putem şi noi scoate ceea ce Frideric şi Fichte au scos din ruralii greoi ai nisipurilor pomeraniene, ridicându-i până la cel mai înalt grad de jertfă pentru o cultură neatârnată şi o puternică viaţă de stat.

Căci unde e genialitate se poate ivi şi geniul care să coordoneze în clipa cea grea puterile răzleţe ale neamului.

Cei mai tineri să nu ne fie aşadar cuprinşi de sfială ori descurajare, când văd timpuri de scădere, ca acestea prin care trecem.

Dimpotrivă, să ne pregătim pentru vremuri mai bune. Să ne împlinim cu râvnă datoria din fiecare zi. Îndeosebi tineretul universitar să se sprintenească la drum şi să pregătească fără nicio întârziere apropierea unei noi perioade de avânt naţional.

Munca ştiinţifică e postul şi rugăciunea care susţin o generaţie până ce trece prin pustiul epocilor de amorţire. Iar postul acesta nu e zadarnic, căci el întreţine zi cu zi încrederea în progres. Studiile istorice, scăpate de falsa părtinire a patriotismului rău înţeles, sunt în plină dezvoltare. Cele filologice, asemenea. Dicţionarul Academiei, marele monument al limbii, e pe calea spre sigură înfăptuire. La Cernăuţi, Viena, Lipsca, Paris şi alte universităţi, graiul şi literatura noastră atrag atenţiunea unor oameni de mare celebritate, cum e Meyer-Lübcke.

→

Homo sapiens

Despre naționalism, la Centenar

Acad. Răzvan THEODORESCU

La 4 iulie 1892, în ziarul *Le Figaro* era tipărit pentru întâia oară cuvântul „naționalism". El apărea în articolul *La querelle des nationalistes et des cosmopolites* scris de faimosul Maurice Barrés, un apropiat a ceea ce s-a numit „naționalismul conservator catolic" al lui Charles Maurras. De atunci – au trecut, iată, o sută douăzeci și șase de ani – termenul a făcut o carieră prodigioasă. Prodigioasă și contradictorie, dar care trebuie cunoscută, nu numai de lumea academică, ci și de aceea politică. O întreagă literatură, citez doar pe Ernst Gellner, *Nations and nationalism* (Oxford, 1983) sau Michel Winnock *Le XX-e siècle idéologique et politique* (Paris, 2009), se ocupă de acest concept, stabilind tipologii și nuanțe, în timp ce cohorte de politicieni și jurnaliști le ignoră cu superbie, condamnând ignar ceva ce le pare, știut după ureche, periculos.

Că există *naționalismul unificator* italian și german din vremea unor Cavour și Bismarck, sau *naționalismul republican* al generalului de Gaulle, sau *naționalismul de diasporă* al armenilor, evreilor și grecilor, că există o întreagă tipologie de naționalisme care nu au nimic în comun cu xenofobia de felul lui „put America first" al lui Clinton, de care nu este foarte departe azi Donald Trump, faptele sunt prea puțin importante pentru cei care, din ignoranță, confundă o doctrină eminamente pozitivă cu excrescențele ultranaționaliste, cu național–socialismul nazist, cu național–comunismul totalitar, cu extremismele Gărzii de Fier din România, sau cu tot mai numeroasele *naționalisme populiste,* de fapt, extremiste, din Franța, Austria sau Olanda, pentru a ne mărgini la aceste exemple.

În ultimele trei decenii, unele instituții ale mass-mediei occidentale, la unison cu unii oameni politici puțin sau deloc informați atribuie trăiri și manifestări ultranaționaliste fostelor țări comuniste, unde, uneori, defunctul „internaționalism proletar" a fost repede înlocuit cu afirmări identitare pe deplin pozitive, firești, când nu au fost supralicitate. De unde, în Europa Centrală și Răsăriteană, mefiența și prudența unor activiști din câmpul politicii și jurnalismului, temători de acuza „naționalistă" venită din partea unor politicieni și jurnaliști pe cât de agresivi, pe atât de inculți.

România nu a făcut excepție de la acest proces și o scurtă incursiune lexicografică poate fi pilduitoare. Pentru definirea termenului de „naționalism", luați dicționarele Oxford și Larousse: „Patriotic feeling, principles or efforts; policy of national independence"; „Doctrine qui se réclame essentialement de la tradition et des aspirations exclusivement nationales".

Luați apoi DEX-ul Academiei din 1996 unde veți găsi: „Doctrină politică bazată pe apărarea (uneori exagerată) a drepturilor și aspirațiilor naționale". De ce „uneori exagerată", formulă la care nu s-au gândit redactorii britanici, nici cei din Hexagon, dar care i-a condus la exagerată prudență pe colegii români?!

Știm că există, de pildă, un naționalism economic, confundat uneori cu o xenofobie antisemită și antibalcanică – aici un loc eminent l-a deținut cândva polemica dintre conservatorul Eminescu și liberalul Carada, că poate exista un naționalism cultural, dincolo de ceea ce obișnuit se numește „specific național", „o românitate artistică" (mărturisesc că expresia este calchiată după ceea ce un neenglez, Nikolaus Pevsner, scria despre „the englishness of English art"); aici, istoricii de artă pot atașa creația inconfundabilă a lui Andreescu sau aceea a lui Petrașcu, cel despre care Țuculescu spunea că este „misticul zugrav de icoane al Orientului care a învățat limbajul cezannesc al picturii", în timp ce muzicologii ne indică gradul înalt de „românitate" al operei unui compozitor precum Paul Constantinescu.

Dacă vom privi acum către lumea social–politică românească a ultimului secol și jumătate, lucrurile par a fi la fel de limpezi.

Sigur este că trei mari proiecte realizate de două generații mirabile – singurele proiecte de țară în istoria noastră modernă, cel al Unirii Mici din 1859, cel al Independenței de la 1877, cel al Marii Uniri din 1918, care i-au avut ca iluștri artizani pe Al.I. Cuza, C.A. Rosetti, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu și Ion C. Brătianu, mai apoi pe Ion I.C. Brătianu, Nicolae Iorga, Vasile Goldiș, Iancu Flondor, Iuliu Maniu – au fost trei proiecte naționaliste datorate unor inteligențe superioare, active și cultivate. Care, să o spunem deschis, nu s-au mai repetat pe meridianul românesc în ultimii șaptezeci de ani. Dacă astăzi România nu mai are niciun proiect de țară și niciun veritabil om de stat, absența fibrei naționaliste ar putea fi trista explicație.

Istoria ideii naționale la români este prea bine cunoscută spre a mai fi pe larg amintită sub cupola Academiei din care au făcut parte aproape toți corifeii politici amintiți. Este istoria în care intră „Patriotismul în hotarele adevărului" proclamat de Titu Maiorescu; cuvintele lui Mihai Eminescu, „Cu cât ne iubim mai mult patria și poporul nostru, cu atât va trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire și să nu surescităm cugetarea"; gândul lui Vasile Pârvan de acum un secol despre naționalism ca element spiritual; uriașul demers al lui Nicolae Iorga care, la 31 mai 1919, în numele Academiei saluta efectele Unirii realizate cu șase luni înainte (era același Iorga care în 1910 crease Partidul Naționalist Democrat, contemporan cu Partidul Conservator Naționalist care îl avea membru pe Nicolae Titulescu, cel care afirma: „Omenirea nu mă interesează dacă România nu-și găsește locul în sânul său"). Și istoria aceasta continuă cu Eugen Lovinescu care, tot atunci, în 1909, scria despre naționalismul nostru latin, cu Constantin Rădulescu–Motru pentru care românul este „religios și naționalist" și care în discursul de recepție în Academia pe care avea să o prezideze vorbea tocmai despre naționalism. Iar dintre textele naționaliste am ales, spre a sfârși, unul superb poetic al lui Lucian Blaga: „Tot ce putem ști, fără temerea de a fi dezmințiți, este că suntem purtătorii bogați ai unor excepționale posibilități. Tot ce putem crede, fără a săvârși un atentat împotriva lucidității, este că ni s-a dat să luminăm cu floarea noastră de mâine un colț de pământ. Tot ce putem spera, fără de a ne lăsa manevrați de iluzii, este mândria unor inițiative spirituale istorice, care să sară, din când în când, ca o scânteie, și asupra creștetelor altor popoare."

În numele acestei istorii a ideilor românești, afirmată de câteva ori chiar în acest loc, în anul Centenarului se cuvine ca aici, în aula Academiei Române, să declarăm sonor că naționalismul este o doctrină pozitivă și că celebra sintagmă a lui Kipling „my country right or wrong" poate fi însușită de orice ființă normală care, în mijlocul mondializării, are o patrie. Iar pentru foarte mulți dintre noi patria aceasta se numește încă România.

(Cuvânt rostit în Aula Academiei, în cadrul Simpozionului *Ziua Culturii Naționale,* 15 ianuarie 2018)

Publicațiile societăților științifice române, diferitele anale, buletine și anuare se citesc peste hotare. Pământul, fauna și flora sunt cercetate cu luare aminte; adevărul, sub toate formele, poate fi urmărit la noi cu aceeași obiectivitate, și câteodată cu același succes, ca și în țările mai vechi în cultură.

Cu toate că „mediocritățile sunt științifice", știința nu e însă niciodată mediocră. Aurul e aur, chiar dacă ar fi mărunt ca pulberea fină din unda înnoroiată a râurilor. Odată și odată, când se adună mai mult, începe a fi spălat din nămol și cules la o parte, în mari opere de sinteză, care duc dintr-o dată cugetul omenesc cu mulți pași înainte. Istoria imperiului turcesc e scrisă azi de un român – o frumoasă potrivire a soartei, când ne aducem aminte de celălalt istoric român, Dimitrie Cantemir.

O mare autoritate științifică – poate cea mai mare în studii asupra ținuturilor petrolifere – e profesorul de mineralogie al Universității din București. Din Caucaz până în California, din Carpați până în peninsula arabică și Iava, state străine îl cheamă la sfat și mari lucrări tehnice se încep după chibzuința sa. De curând, un neurolog român a fost ales membru al Institutului Francez. Și aș mai putea lungi pomelnicul cu numele câtorva savanți mai bătrâni, căci, vorba lui Miron Costin, „nasc și în țările românești oameni"; iar știința îi pune în evidență chiar și în epocile de amorțire.

E atât de real sprijinul pe care ocupațiile științifice îl dau totdeauna sufletului unui neam, încât chiar și cei ce se îngrijesc de mișcările veșnic contingente ale politicii nu conving niciodată mai mult pe cei dimprejurul lor și nu dau mai mult relief vieții publice, decât atunci când se ridică în sfera generalizărilor științei.

Nu de mult, unul dintre întemeietorii Junimii, vorbind despre *limbă* și privind-o din seninul cugetării filosofice, a găsit accente de un vibrant adevăr:

„N-am nicio îndoială despre rezultatul luptei (dintre Români și asupritorii lor). Încercarea de a răpi unui neam limba lui, încercarea de a-i surpa credința, este o încercare *a priori* neputincioasă.

Cine zice limbă, nu zice numai posibilitatea de a stabili raporturi între om și om; cine zice limbă, arată cum se reflectă în inima și sufletul nostru tot universul care ne înconjoară.

Cine zice limbă, zice modul nostru de a iubi, modul nostru de a urî, modul nostru de a ne bucura de prezent și de a pregăti viitorul prin forma ce dăm idealurilor noastre. Iar cei ce cred că Românii vor adopta o altă formă de a iubi, de a urî, de a-și apăra prezentul și de a-și pregăti viitorul, aceia amarnic se înșală."

De aceea, în vremuri de îndoială și lâncezire, când lipsește suveranitatea personală a geniilor, e bine să ne îndreptăm mintea spre suveranitatea anonimă a științei. Tinerii Români care în Viena, Pesta, Cernăuți, Iași, București și atâtea universități, germane, engleze și franceze, se pregătesc prin muncă cinstită pentru adevăr, să nu-și piardă curajul față de unele eclipse ale vieții noastre naționale. Cu toate că în unele priviri ne-am întors la „Zilele Babelor", sufletul nostru e încă în „Primăvară". Genialitatea unui popor e ca apa ascunsă în pământ. Cât de departe, ea poate ieși iarăși la suprafață. Să fim numai cu ochii deschiși, să luăm seama unde va apărea izvorul.

Columb, când a trecut oceanul, făgăduise o bună răsplată celui ce va zări întâi „lumea nouă". Bătrânii care acum se pregătesc să închidă ochii și-au luat partea lor de răsplată pe vremea unirii, renașterii literare, războiului și neatârnării. Cei ce sunt pe la jumătatea drumului, mai pot nădăjdui și ei; rău e numai de cei sufletește isprăviți. Vorba poetului: „celui ajuns la sfârșit, nu-i mai poți ajuta cu nimic". Tinerii însă, fiind abia la început și având calea deschisă înaintea lor, stau tocmai ca straja din fruntea vasului pornit spre „lumea nouă". A lor e datoria să ne dovedească prin știință și alte manifestări sufletești superioare, că generația interimară s-a isprăvit, iar la orizont se zărește o nouă generație, vrednică de așteptările neamului nostru din toate țările românești.

(Fragmente dintr-un text scris pentru publicația jubiliară a Societății *România Jună* din Viena. Reluare din volumul Simion Mehedinți, *Către noua generație,* MINERVA, Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1912.)

Satul românesc – moștenire istorică, garanție a securității alimentare

Acad. Cristian HERA

Deși satul românesc reprezintă veșnicia neamului, *filon al perenității noastre,* aflându-ne în pragul aniversarii Centenarului Marii Uniri, eveniment căruia îi dedicăm dezbaterea noastră, ne-am propus să prezentăm aici evoluția satului românesc în ultima sută de ani.

Satul românesc, ca moștenire istorică, zestre spirituală și garanție a securității alimentare, a fost, este și va rămâne o preocupare permanentă a cercetării științifice, cu direcții multi- și pluridisciplinare.

Plecând de la ideea că satul românesc nu poate prospera numai din darurile naturii, valorificarea complexă a avuției prezentului, a realizărilor științei în producerea de noi bunuri materiale, valori culturale și spirituale, adaptate schimbărilor care au loc la nivel global, regional și zonal, este momentul să continuăm a ne asuma răspunderea în elaborarea căilor, mijloacelor, a unei strategii care să conducă la consolidarea unui viitor prosper al comunității rurale românești.

Am spus „să continuăm a ne asuma răspunderea", deoarece, cu 12 ani în urmă, la 31 octombrie 2005, am organizat, în calitatea de atunci de președinte al Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești", dezbaterea națională *Lumea rurală – astăzi și mâine*, ale cărei lucrări au fost publicate, în anul 2006, la Editura Academiei Române, într-un volum cu același titlu. În volum sunt prezentate studii, concepții și soluții elaborate de distinse personalități, specialiști de seamă din agricultură și din domenii conexe, în speranța unei mai bune înțelegeri a realităților cu care se confruntă satul românesc.

În dezbaterea de astăzi, prin prezentările în plen și sub formă de poster, ne propunem să aducem noi date, să actualizăm și să prezentăm noi cunoștințe, dar mai ales să inițiem un program, denumit generic „Programul Academiei Române pentru un Sat Prosper", care să contribuie la revitalizarea materială și spirituală a satului românesc, la reconstrucția și modernizarea acestuia.

Acest program cuprinde 3 direcții: 1) cercetarea rurală, 2) lansarea proiectului „barometru al vieții rurale", ale cărui date vor fi comunicate prin „Rapoartele sociale rurale periodice ale Academiei" și prin comunicatele Grupului de reflecție asupra stării satului românesc, și, a treia direcție (3), asigurarea unui senzor de impact pentru principalele legi și componente ale politicilor publice în domeniul vieții rurale. Toate acestea vor fi promovate inclusiv în mediul virtual al Academiei, institutelor și centrelor sale de cercetare științifică.

Prin componentele Programului, Academia Română perpetuează o tradiție axială a comunității academice românești din toate perioadele. Se poate repeta adagiul latin *Pro Patria para Scientia,* sau binecunoscutul motto al marelui ruralist Dimitrie Gusti, fondator de școală sociologică rurală, de valoare și prestigiu internațional, *Per Scientia pro Patria.*

După cum se știe, destinul lumii rurale românești, așa cum spuneam, „filon al perenității noastre", depinde de grija și respectul față de resursele naturale, față de comunitatea rurală, față de pământul pe care și din care trăim. Avem datoria să fundamentăm garanția stabilității și performanței viitorului, să consolidăm durabilitatea securității și siguranței alimentare, atât de necesară pentru liniștea și perenitatea națiunii noastre.

Ne îngăduim să tragem și un semnal de alarmă, până nu este prea târziu, ținând seama de evoluția din trecut, *de starea prezentului* și de consecințele ce pot să apară ca urmare a exploatării excesive a resurselor naturale, în goana după profit. Se impune să regândim acțiunile noastre cu o prudență mai mare față de evoluția satului românesc, mai ales atunci când deciziile se iau pentru obținerea de profit cu orice preț, fără a se ține seama de consecințele grave ce ar putea să apară. Printr-o cunoaștere mai amplă și prin acțiuni înțelepte, putem realiza, pentru noi înșine și pentru urmașii urmașilor noștri, o viață mai bună, într-un sat sănătos, modern, durabil, propice cerințelor și speranțelor noastre.

Să păstram și să valorificăm avuția cea mai de preț, adevăratul tezaur românesc, pământul, apa, biodiversitatea vegetală și animală.

Academia Română este legată, prin ființa și menirea ei, de forma cea mai cuprinzătoare a comunității românești, poporul românesc în integritatea sa, cu multiplele sale forme de existență, și își exercită rolul de formațiune păstrătoare a patrimoniului național.

În perioada de avânt economic și cultural de dinainte de cel de Al Doilea Război Mondial, mari personalități, membri ai Academiei Române și repere ale neamului românesc, au dedicat discursurile lor de recepție la Academia Română pământului, satului românesc și țăranului român: Gheorghe Ionescu-Șișești, la 24 mai 1937, *Dezvoltarea studiilor despre sol in România,* Lucian Blaga, 5 iunie 1937, *Elogiu satului romanesc,* sau Liviu Rebreanu, 29 mai 1940, *Laudă țăranului român.*

Dacă marele nostru agronom Gheorghe Ionescu-Șișești a intitulat, firesc, discursul sau de recepție, *Dezvoltarea studiilor despre sol în România,* Lucian Blaga și Liviu Rebreanu reprezintă, spun eu, o dovadă supremă a devotamentului acestora față de *vesnicia satului* românesc și a țăranului român. Ce poate fi mai frumos decât cuvintele rostite de marele filosof și scriitor Lucian Blaga la începutul discursului sau de recepție! „Vă rog să-mi acordați… potrivit obiceiului statornicit, dreptul nescăzut de a face astăzi, aici, elogiul unei nemuritoare prezențe, care nu a ocupat niciun scaun în această nobilă incintă. Prezența nemuritoare la care mă refer nu e legată de niciun nume, nu râvnește la nicio laudă și e răspândită în spațiul din preajma noastră, cât ține întinderea țării. Vreau să vorbesc despre singura prezență vie încă, deși nemuritoare, ..., deși așa de terestră, despre unanimul nostru înaintaș fără de nume, despre SATUL ROMÂNESC. (...) Satul trăiește în mine într-un fel mai palpitant, ca experiență vie. (...) Toată copilăria, o fantastic de lungă copilărie, am petrecut-o (...) la sat sau în nemijlocită apropiere, în necurmat contact cu satul natal."

Marele scriitor Liviu Rebreanu, în discursul său de recepție, spunea, încă de la început, că, neavând de elogiat un înaintaș, „mă prezint cu unul de-afară, cu strămoșul meu și al unora dintre d-voastră, într-un sens mai larg, strămoșul tuturor: țăranul român".

Când vorbești despre un om mare sau despre reprezentantul unei clase puternice, spunea Liviu Rebreanu, ai certitudinea că orice vei spune nu va părea nimănui prea mult și nicio laudă prea exagerată. „Înaintașul cu care îndrăznesc eu să mă înfățișez e sărac și slab", și a continuat: „Lauda aceasta nu a vrut nici să înalțe, nici să dărâme și nici măcar să dovedească nimic, ci doar să mărturisească o credință și solidaritatea mea continuă cu inima celor mulți, care au avut parte tot de ocări și proboziri și prea arar de vorbe bune."

Ca unul care am trăit copilăria și o mare parte din tinerețe la sat, în comunitatea rurală, și, datorită profilului profesiei, am avut o permanentă legătură cu satul și țăranul român, *simt și trăiesc mărturisirile marilor noștri predecesori, referitoare la țăran, țărână, țară și satul românesc.*

Dintre membrii Academiei Române care au susținut discursuri de recepție cu referire la activități dedicate ruralului românesc se numără academicienii David Davidescu, Mircea Moțoc, Marcu Botzan, Valeriu Cotea, Păun Ion Otiman și autorul acestei prezentări.

Realitatea zilelor noastre impune schimbări drastice de concepții; capitalizarea agriculturii, valorificarea fondurilor europene, adaptarea la noile condiții determinate de schimbările climatice globale, cu fenomene extreme din ce în ce mai frecvente, crearea unor noi organisme biologice, soiuri, hibrizi și rase de animale, rezistente la secetă, arșiță, boli, dăunători, condiții mai puțin favorabile de mediu, elaborarea de tehnologii specifice, cu consum redus de energie, care să contribuie la păstrarea fertilității solului, la conservarea apei în sol, la păstrarea și conservarea biodiversității.

Protejarea mediului prin reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră devine o cerință majoră, stoparea acțiunilor ilegale de distrugere a pădurilor, creșterea suprafețelor împădurite și perdelelor de protecție agro-silvice, valorificarea pășunilor și fânețelor, a tuturor resurselor vegetale, pentru intensificarea absorbției bioxidului de carbon, trebuie să constituie preocuparea noastră permanentă, dar mai ales a forurilor executive și legislative, care au obligația să aplice noile cuceriri ale științei.

Se impune realizarea de plus-valoare la producția vegetală, prin intensificarea zootehnizării agriculturii, conservarea, prelucrarea și procesarea producției vegetale și animale și desfacere a acesteia în condiții de eficiență economică ridicată.

Edificarea unei agriculturi durabile este o componentă esențială a dezvoltării ruralului românesc, a atingerii unui echilibru între cerința de conservare a spațiului rural economic, ecologic și social-cultural, pe de o parte, și necesitatea imperioasă de modernizare a vieții rurale, conservare, protejare și ameliorare a calității mediului și peisajului rural, pe de altă parte.

Considerăm că în fața cercetătorilor științifici și cadrelor didactice din domeniul agriculturii și din domeniile conexe stau provocări de importanță majoră, la care putem răspunde numai prin *crearea unei solidarități naționale, direcționate veridic și constructiv.*

Cu riscul de a mă repeta, afirm că există o legitate incontestabilă conform căreia *o națiune care nu susține cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică riscă să devină o națiune dependentă intelectual și economic.*

Răspunderea în fața generațiilor de astăzi și a celor viitoare privind „sănătatea" și „perenitatea" satului românesc revine atât științei, cât și forurilor politice legislative și executive, întregii societăți.

Iată de ce, în calitate de locuitori și beneficiari ai acestor mirifice meleaguri, suntem chemați cu toții să participăm la clădirea unui sat românesc prosper, a unei comunități rurale în care condițiile de muncă și viață să fie capabile să devină „magnet" pentru tineretul sătesc și pentru tineretul de pretutindeni. Cu oameni viguroși, dornici de preluare a tezaurului de cunoștințe acumulat de generațiile care au contribuit la întregirea neamului românesc, dornici să cunoască realitățile existente, dar mai ales dornici de a construi, de a clădi un viitor durabil și prosper națiunii noastre, putem realiza visul și idealurile bunilor, străbunilor și străbunilor străbunilor noștri, care s-au jertfit, în cazuri de restriște, pentru perenitatea pământului și neamului românesc.

(Cuvânt rostit pe 20 noiembrie 2017 în Aula Magna a Academiei Române, în deschiderea Sesiunii *Satul Românesc – 100 de ani de evoluție rurală,* dedicată Centenarului Marii Uniri, prilejuită și de împlinirea a 150 de ani de la nașterea ilustrului naturalist român Grigore Antipa. Imaginea este preluată de pe internet.)

Dragobetele

Acad. Sabina ISPAS

Pe 24 februarie sau, în alte locuri, pe 1 martie, tradiția românească plasează ziua de Dragobete, numită și „cap de primăvară”. Diferențele acestea, nesemnificative, privind datele evenimentelor, se datorează, în primul rând, caracteristicilor acestor sărbători calendaristice în care trecerile de la un moment la altul se petrec progresiv, procesual, în cursul celebrărilor sau comemorărilor, timpul nefiind marcat de rupturi sau întreruperi, ci de continuitate. În realitate, ne aflăm în fața unui segment temporal alcătuit din mai multe secvențe legate între ele, determinat și chiar generat de perioada de pregătire a sărbătorii pascale și de Lăsata Secului pentru Postul Mare. El poate fi cuprins, cu oarecare îngăduință, între Sâmbăta lui Toader și Măcinici. Odată cu statornicirea restricțiilor alimentare, nu se mai oficiau nici căsătorii, în intervalul cuprins în cele șapte săptămâni. Momentul era marcat de acțiuni și gesturi care, pe de o parte, erau menite să atragă atenția oamenilor asupra instituirii *restricțiilor* acestora – strigarea peste sat, când erau criticați cei care nu au fost în stare să-și întemeieze o familie la timpul legiuit și le erau imputate defectele morale și fizice, săptămâna numită „a nebunilor”, ultima dinaintea începerii postului, când celor mai puțin înzestrați li se permitea să-și amelioreze statutul social etc. –, iar, pe de altă parte, să înceapă procesul de *conciliere,* de instaurare a bunei înțelegeri, a controlului și cooperării amiabile, necesară în timpul postului, când fiecare trebuia să-și revizuiască și să-și corecteze defectele – se cerea iertare de la părinți și nași, la Lăsata secului, se culegeau flori din pădure și lemne de către tinere fete și feciori, laolaltă, etc. (1)

Dragobetele este asociat, indiferent de data la care este sărbătorit (24 februarie sau 1 martie), cu această conciliere, când tinerii, fete și feciori, plecau să culeagă, împreună, de sub zăpadă, primele flori răsărite, iar băieții să adune lemne pentru furcile fetelor și pentru resteie de jug. Acest prim cules este, în semnificațiile lui adânci, un sacrificiu vegetal care urma să ofere garanția sacralității și purității perioadei ce va urma, la care trebuia să contribuie atât bărbatul, cât și femeia, presupunând că toți vor trăi, o perioadă de timp, o existență îmbunătățită spiritual. (Orice tăiere a materiei vegetale „vii” – ramuri de pom roditor pentru Sf. Andrei, ramuri de pom înfrunzit pentru Armindeni, salcie pentru Florii, frunză de nuc pentru Rusalii, florile pentru mănunchiul sau cununa de Sânziene, brad pentru ceremonialul nunții sau pentru înmormântare, dar și pentru marcarea încheierii unei construcții civile – este un sacrificiu nesângeros, care poartă încifrate toate caracteristicile acestui act ritual major: adorare, răscumpărare, mulțumire, purificare.)

Pe 24 februarie, în ziua de Dragobete, este sărbătoarea „aflării capului Sf. Ioan Botezătorul”, personalitate de primă mărime a calendarului creștin. Biserica ortodoxă i-a închinat mai multe sărbători, între care: nașterea (24 iunie, Sânzienele), soborul (7 ianuarie, Sântionul), tăierea capului (29 august), întâia și a doua aflare a capului lui (24 februarie, Dragobetele).

El este cel din urmă proroc al Vechiului Testament care face legătura cu Noul Testament și a săvârșit „botezul pocăinței” pentru cei care își mărturiseau păcatele. A fost decapitat în timpul lui Irod din cauza felului intransigent în care a condamnat în public legătura incestuoasă dintre rege și cumnata acestuia. Poziția sa de „înainte mergător și botezător” al lui Iisus și efectele propovăduirii sale în plan politic și religios constituie un capitol însemnat din istoria creștinismului. Pedeapsa nedreaptă pe care a aplicat-o regele păcătos celui fără păcat i-a cutremurat pe toți cei care îl urmau, iar sângele vărsat atunci va fi menit să trezească în oameni sentimente de remușcare și căință. (Despre Ion se spune că trăia în pustiu și se hrănea cu miere sălbatică și lăcuste, așadar, nu era consumator de carne animală, nu participa la sacrificiile sângeroase din Templu.) Sub semnul actului acestuia sângeros purificator se plasează sacrificiul primelor flori care apar la începutul primăverii, prima substanță vegetală trezită la viață din amorțirea iernii. Laolaltă, fete și feciori participă la un act de conciliere care ar trebui să ducă la instituirea unor relații armonioase și fără excese, a căror garanție este asigurată de moartea sfântului și este pecetluită de sacrificarea, nesângeroasă, a unora dintre cele mai pure și fragile părți ale creației, florile. Florile sunt cele care împodobesc grădina Edenului la începutul Creației și tot ele instaurează liniștea și puritatea atunci când sunt împletite de tinerele fete în cununi de Dragobete sau de Sânziene, înlocuind spinii din cununa vegetală care a făcut să curgă sânge din fruntea lui Iisus. Asupra sensului mistic al diverselor flori și a simbolicii acestora, în cultura română, nu sunt încă întreprinse studii relevante. Aceste prime flori răsărite la întâlnirea iernii cu primăvara au valori asemănătoare acelor prime roade care sunt ale Domnului, iar în tradiția românească ele se constituie în pomana primelor cireșe, mere, struguri etc. Este extinderea recomandării divine asupra tuturor roadelor pământului: „Să-mi sfințești pe tot întâiul născut din fiii lui Israil care va deschide întâi pântecele, de la om până la dobitoc, căci întâiul născut este al meu!” (2) Fiind sărbătoare mare, tradiția recomanda ca în această zi de 24 februarie să nu se lucreze. Dacă, în timp ce se afla în pădure la cules de flori, femeia sau fata ar fi călcat recomandările comportamentale care trebuiau respectate, ele erau fugărite de Dragobete pentru a fi „pedepsite”. În această ipostază, Dragobete este un păzitor și un pedepsitor al celor care nu respectă recomandările tradiționale, blând, în comparație cu alte reprezentări legendare asemănătoare, cum ar fi Caii lui Sântoader sau Joimărița. În general, acțiunile oamenilor, diferitele lor activități sunt plasate sub protecția oferită de sacrul conținut în sărbători. De Dragobete, mai ales acolo unde acesta este sărbătorit pe data de 1 martie și este „cap de primăvară”, se face și „Dragobete de dragoste”, după cum ne informează Sim. Mangiuca. (3)

SABINA ISPAS

ROSTURI ȘI MORAVURI DE ODINIOARĂ

EDITURA ETNOLOGICĂ

În ziua de Dragobete se spune că are loc „logodiciul păsărilor”: care pasăre nu își află perechea până atunci, va rămâne singură tot anul. De remarcat limita temporală cât funcționează perioada însingurării – un an și nu întreaga viață – și diferența care apare între ce trebuie să facă sau să nu facă omul în viața sa personală, el fiind o „culme” a creației, și ce statut le revine păsărilor, care au alte atribuții și alte caracteristici încă de la începutul lumii. Despre credința că tinerele fete trebuie să fie „înconjurate de dragoste nevinovată” în această zi – așadar, să fie plăcute, iubite, admirate – pentru a fi îndrăgite în tot timpul anului, amintește Sim. Fl. Marian (*Sărbătorile la români. Studiu etnografic.* I. Ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, București, 1994, pp. 237-238, 317-318). Asociem asemenea recomandare cu acea foarte importantă sarcină ce revine oamenilor, femei și bărbați, de a întemeia familii bazându-se pe o afecțiune specială care are drept model armonia instaurată la această dată. În conformitate cu unele informații care ne parvin din secolul al XIX-lea, de Dragobete, în zona Gorjului aveau loc ritualuri de înfârtățire și însurățire. „Legătura aceasta se facea pe temeiul armoniei frățești de mai înainte, și anume, în ziua aceasta se îmbrățoșau și, sărutându-se, se încredințau că nu vor căuta a se supăra prin nesinceritate unul pe altul, ci, din contră, se vor ajuta reciproc în orice timp și la orisice nevoie. În timpul de față însă acest obicei a dispărut mai cu totul”. (*Ibidem,* p. 237) Prinderea fraților și surorilor de cruce este una dintre cele mai grave și importante practici tradiționale românești trecute în fondul pasiv cultural, despre care s-a scris destul de puțin. Ritualul se poate apropia de cel al nășiei: este o înrudire spirituală al cărei rol în viața comunității românești nu a fost suficient cercetat de specialiști. Plasarea Dragobetelui în perioada care precede, de obicei, Postul Mare, în intervalul de timp când au autoritate sfinții militari (Teodor Tiron, Teodor Stratilat, Nestor, Cei 40 de mucenici) și sunt celebrate momente importante din istoria vieții lui Iisus, de la 2 februarie (Întâmpinarea Domnului) până la Buna-Vestire (25 martie), alături de alte activități rituale cu rol de purificare, expiere (1 martie, Lăsata Secului pentru Postul Paștelui, Sâmbăta Morților), între care este mereu prezentă comemorarea morților, fac din sărbătoarea de la 24 februarie un punct central pentru instituirea relațiilor de iubire, respect, eliminarea stărilor conflictuale, liniște, aplecarea spre activități economice principale, cu dăruire și seriozitate, la care trebuie să consimtă toți membrii unei comunități creștine tradiționale.

Dragobetele este, pentru cultura tradițională românească, unul dintre cele mai calde și tandre momente temporale, în care femininul și masculinul cooperează fără conflict și fără competiție, tocmai pentru că trebuie să ducă, după această dată, toată perioada postului, care este destul de lungă, o existență amiabilă, chiar o formă de viață paralelă calmă și concesivă. „În ziua de Dragobete, 24 februarie, mai cu seamă tinerii și tinerele țin să schimbe între dânșii vorbe de dragoste, crezând că le va merge bine și vor fi îndrăgiți și iubiți de toată lumea în cursul acelui an.” (*Ibidem*, p. 238)

Dacă ne referim la ciclul vieții de familie, observăm că în preajma Dragobetelui se află perioada de stagnare temporară a căsătoriilor, mai ales dacă ținem cont de faptul că, raportat la data schimbătoare a sărbătorii pascale, se poate ca acesta să cadă, în unii ani, chiar în timpul Postului Mare. Departe de a fi o „sărbătoare” a iubirii fizice – o asemenea ceremonie nu este și nu știm să fi fost atestată în cultura românească –, momentul celebrează armonia spirituală, dragostea, tandrețea și înțelegerea afectivă și le oferă tinerilor, fete și băieți, timpul necesar de reflecție pentru a se pregăti să-și asume responsabilitățile ce le vor reveni când se va deschide „sezonul nunților”.

Tot sub protecția sacră instituită de sărbătoarea Sf. Ion, de Dragobete „se face apa de dragoste”, de nea sau de pe floarea de fragă, care va asigura fetei, după ce va fi trecut postul, frumusețe și sănătate, iar „în unele comune, tot din Muntenia [...] poporul serbează Dragobetele anume ca să fie ferit de boale”. (*Ibidem,* p. 237)

După anul 1990, în cultura românească „ospitalieră” și „cosmopolită” și-a făcut loc, cu autoritate, festivalul Sfântului Valentin ca o „sărbătoare a iubirii”. Încurajată și promovată de mass-media audiovizuală, sprijinită de un comerț care s-a adaptat rapid la solicitările societății „de consum” pentru toate nivelurile și stările sociale care își manifestau energiile reprimate timp de câteva zeci de ani, „Valentine’s Day” a invadat „viața culturală” a României. (Este, probabil, una dintre primele oferte ale culturii „globalizate” ușor de transmis și de implementat.) Un grup restrâns de etnologi români au făcut, poate nu chiar deliberat, dar cu cele mai bune intenții, un experiment care ar putea fi integrat acțiunilor de revitalizare, restituire și reconstruire a unei tradiții (a unui ritual) intrată demult în fondul cultural pasiv, după cum rezultă din informațiile bibliografice. (4)

Lăsând frâu liber imaginației, specialiștii au „încărcat” Dragobetele românesc, aflat aproape, ca dată a comemorării, de sărbătoarea Sf. Valentin, în aceeași lună februarie, cu multe dintre mijloacele de expresie ale acestei sărbători occidentale.

→

Literatură și filosofie (I)

Acad. Alexandru BOBOC

1. Literatură și filosofie. Limbaj și timp în „raportarea la lume”

„Literatură” (lat. *litteratura*) înseamnă în genere (după DEX-ul limbii române) artă sau creație artistică al cărei mijloc de expresie este limba și are ca forme beletristica (în primul rând) și creația în alte domenii ale culturii. Se vorbește astfel despre „literatură științifică”, „literatură filosofică”, „literatură tehnică”, „literatură muzicală” etc. „A face literatură” (îndeletnicire foarte grea, care cere înclinație, pricepere și spirit cultivat) înseamnă „a ocoli” esențialul unei probleme prin artificii de exprimare înlesnite de proprietățile *limbajului,* creat într-o limbă naturală, dar diferit de la un domeniu la altul. Simplificând lucrurile, putem grupa totul tipologic: limbaj natural, limbaj simbolic, limbaj formal (și limbaj formalizat, în logică, de pildă).

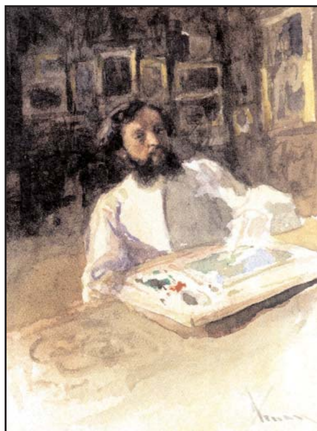
Formula(rea): „totalitatea operelor” (create într-o epocă istorică) se potrivește nu numai pentru beletristică, ci și pentru alte forme (menționate mai sus), după cum se potrivește și pentru „totalitatea lucrărilor” (cu privire la o anumită problemă, la un subiect determinat ș.a.), ceea ce ne conduce la „bibliografie” (în unele limbi moderne, de pildă, limba germană, notată cu „Litteratur”).

Literatura și filosofia sunt domenii diferite ale culturii, dar întrucât forma în care vin în prezență este *opera,* ele au o strânsă legătură din unghiul de vedere al creației și statutului acesteia. Friedrich Schlegel și romanticii, de pildă, folosesc termenul *Poesie* pentru literatura (în versuri sau proză, lirică, epică sau dramatică) cu caracter poetic și relevă locul și importanța filosofiei: „Dacă poezia trebuie să devină artă și artistul trebuie să dispună de o concepție și o cunoaștere temeinică a mijloacelor și scopurilor sale, a obstacolelor și obiectelor poeziei, atunci poetul trebuie să filosofeze asupra artei sale. Dacă nu vrea să rămână un simplu meșteșugar și inventator, ci să fie totodată și un cunoscător al domeniului său și să-și poată înțelege concetățenii din imperiul artei, atunci el trebuie să devină și filolog.” (Fr. Schlegel, *Din „Fragmente” și „Idei”,* în A. Schlegel, Fr. Schlegel, *Despre literatură,* Editura Univers, 1983, pp. 407-408) Dar „în universul poeziei însăși nimic nu stă în repaos, totul este devenire, se transformă și se mișcă armonios; până și cometele au legile lor de mișcare, imuabile. Dar adevăratul sistem cosmic al poeziei nu este încă descoperit câtă vreme nu se poate calcula mersul acestor aștri, câtă vreme nu se poate determina anticipat revenirea lor.” (*Ibidem,* p. 11) Aceasta cere, într-adevăr, reflecție, filosofie, ceea ce Schlegel exprima apoi prin formularea: „Înțelegere pentru poezie sau filosofie are acela pentru care ele sunt un tot indivizibil”. (*Ibidem,* p. 396)

2. Limbă și limbaj. Limbaj și text

Pentru înțelegerea acestei problematici este nevoie de o definire a conceptului de *limbă:* „în formă concretă, nu există *limbă,* ci numai *acte lingvistice* de expresie și comunicare, diferite de la un individ la altul și diferite, de asemenea, la același individ în funcție de circumstanțe. Niciun *semn lingvistic* nu are exact aceeași formă și aceeași valoare (semnificat) la toți indivizii care îl utilizează și în toate momentele când este folosit.” (E. Coșeriu, *Introducere în lingvistică,* Cluj-Napoca, 1995, p. 26)

Valorificarea *actului lingvistic* ca aspect fundamental al limbajului o datorăm lui W. von Humboldt, care „...a deosebit pentru prima dată două aspecte fundamentale ale limbajului: pe de o parte, limbajul ca *enérgeia,* adică drept creare continuă de acte lingvistice individuale, ca ceva dinamic, care nu este făcut o dată pentru totdeauna, ci se realizează continuu, și, pe de altă parte, limbajul ca *érgon,* altfel spus, ca «produs» sau «lucru făcut», ca sistem realizat istoricește («limbă»).” (*Ibidem*)

Humboldt însuși scria: „Limba este, cu alte cuvinte, efortul veșnic relevat al spiritului de a face *sunetul articulat* capabil să exprime *ideea.* Într-o accepție strictă și nemijlocită, aceasta este definiția actului individual de *vorbire;* într-o accepție adevărată și esențială, putem considera limba, ca să spunem așa, drept exclusiv *totalitatea actelor de vorbire.* Căci, în haosul dispersat de cuvinte și reguli pe care obișnuim să le numim limbă, *ceea ce există cu adevărat este doar elementul particular produs prin vorbire* (subl. n. – Al. B.), iar acesta nu este niciodată complet, necesitând și el o nouă prelucrare pentru a reflecta natura actului viu al vorbirii și pentru a da o imagine adevărată a limbii vii.

Tocmai ceea ce este mai elevat și mai rafinat nu se lasă recunoscut în aceste elemente separate și poate fi perceput sau intuit doar în înlănțuirea *discursului,* fapt care dovedește o dată în plus că limba propriu-zisă rezidă în actul producerii sale efective. În toate cercetările care încearcă să pătrundă esența vie a limbii, vorbirea ca atare este singura care trebuie gândită ca fiind ceva adevărat și primar. Fărâmițarea în cuvinte și reguli este doar o cârpăceală lipsită de viață a analizei științifice.” (W. von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității,* trad. de E. Munteanu, București, Humanitas, 2008, p. 83)

Este deosebit de importantă concepția despre forma limbii: nu forma „ca un simplu construct mental lipsit de existența reală”, ci „doar în efectele sale de fiecare dată particulare”. (*Ibidem,* p. 84)

Așadar, „prin *forma limbii* nu înțelegem aici așa-numita formă gramaticală ca atare... Conceptul de formă a limbilor se extinde mult mai departe decât regulile de alcătuire a discursului și chiar dincolo de regulile formării cuvintelor, în măsura în care prin acestea din urmă înțelegem aplicarea la radicali lexicali și la cuvinte de bază a anumitor categorii logice generale, cum sunt cele de acțiune, efect, substanță, proprietate etc. (...) Formei i se contrapune, evident, o substanță; ca să găsim însă substanța corespunzătoare formei unei limbi trebuie să trecem dincolo de limitele limbii. În interiorul unei limbi putem considera ceva drept substanță doar în raport cu altceva, de exemplu, cuvintele de bază raportate la declinare. În alte raporturi însă, ceea ce socotim substanță este recunoscut la rândul său drept formă... În sens absolut, în interiorul unei limbi nu poate exista nicio substanță lipsită de formă, căci totul în limbă este destinat unui scop precis – exprimarea gândirii –, iar această acțiune începe odată cu elementul său primar, sunetul articulat, care devine articulat tocmai în virtutea impunerii unei forme.” (*Ibidem,* pp. 85-86)

Examinând „practicarea limbajului” în extensiunea sa cea mai largă, „și anume în relația sa cu facultatea de a gândi și de a simți”, Humboldt precizează: „*Limba este organul formator al gândului.* Integral spirituală, integral interioară, trecând oarecum fără să lase urme, activitatea intelectuală se exteriorizează în vorbire prin intermediul sunetului și devine astfel perceptibilă pentru simțuri. Activitatea intelectuală și limba constituie o unitate și sunt inseparabile... Legătura indestructibilă care unește gândirea, organele vocale și auzul cu limba rezidă irevocabil în alcătuirea originară, cu neputință de explicat, a naturii umane.” (*Ibidem,* p. 89)

Pe fondul unei profunde reflecții „asupra adecvării sunetului la operațiile spiritului”, Humboldt examinează pe larg relația dintre *limbă și gândire,* cu accent pe rolul „formator” al limbii: „Activitatea subiectivă este aceea care construiește în gândire un obiect. Căci niciun fel de reprezentare nu poate fi considerată o simplă contemplare pasivă a unui obiect dat deja. Activitatea simțurilor trebuie să se îmbine în mod sintetic cu acțiunea internă a spiritului, iar din această îmbinare se desprinde reprezentarea care devine obiect în raport cu forța subiectivității, întorcându-se spre aceasta pentru a fi concepută ca atare într-un chip nou. În vederea unui asemenea scop, limba este însă indispensabilă.” (*Ibidem,* p. 91)

Ar fi de reținut aici că între timp au avut loc multe înnoiri în teoria textului, într-un fel, o „reconstrucție” a acestei teorii. Astfel, de la o lingvistică a textului ca travaliu orientat asupra textului, care constă în aplicarea unui instrumentar analitic determinat, s-a ajuns la existența lingvistică cu funcție de „text”.

→

Un oarecare atașament față de tradiția românească și o rudimentară dorință de a avea o sărbătoare autohtonă asemănătoare au făcut ca reconstituirea și, mai ales, noul sens dat Dragobetelui să fie bine primit în școli, în unele publicații de largă circulație și mai ales în emisiunile posturilor de radio și televiziune. Tinerii au sărbătorit Dragobetele o vreme și, poate, îl mai sărbătoresc, fără un scenariu ritual tradițional cunoscut și fără o evidentă continuitate în vremea modernă, dar și fără excesele zilei Valentinului, în care unele „organizații” (!) care instrumentau sărbătoarea ofereau „căsătorii de o zi” (!). Din nefericire, această succesiune, la intervale scurte, a unor acțiuni și gesturi ceremoniale, festive, care au în centru expresii ale eroticii – 14 februarie, 24 februarie, 1 martie – a dus la fragilizarea acelei sărbători românești care era deosebit de bine păstrată și cu un specific evident autohton – Mărțișorul. Departe de a concentra energia serbărilor acestora consacrate iubirii într-un final puternic, întinderea pe durata a două săptămâni a diluat mai ales sărbătoarea autohtonă cel mai bine reprezentată, Mărțișorul, fără a asigura strălucire vreuneia dintre celelalte două care s-au alimentat, în fapt, din substanța ei. (5)

Note

1. În *Condica lui Gheorgachi* citim că „La Duminica lăsatului săc de brânză, iaste vechiu obiceaiu, după ce iase Domnul dela bisearica cea mare și merge în spătărie șăzându în scaonul domnescu, treti logofăt aduce în spătărie pe diiaconul curții și stându cu fața cătră Domnu, face orații, întru care la mijlocul vorbei aduce din partea mitropolitului, arhiereilor și a toată boerimea cuvântu de cerirea ertăciunii dela Domnu, pentru toate ceale ce-i vor fi greșit (cum și Domnul asemene dela toți cu umilință cere ertăciune)” – cf. *Literatura românească de ceremonial. Cronica lui Gheorgachi,* 1762, Studiu și text de Dan Simonescu, București, 1939, p. 290.

2. *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament,* tradusă după textele originale ebraice și grecești de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction din înalta inițiativă a Majestății Sale Regelui Carol II, București, 1938, *Ieșirea,* 13, 2.

3. „Cu apa de neaua (zăpada) de prima mărțișor se spală fetele preste tot anul spre a se face frumoase și drăgăstoase” – cf. Simeone Mangiuca, *Călindariu Julianu, gregorianu și poporalu românu* acestu din urma cuprinde in sine tote serbătorile, datinile și credințiele strămoșiesci cu comentariu pe anulu 1882 de..., Brașiovu, 1881, p. [11].

4. *Ibidem,* pp. 237-238; 317-318. Vezi și Ion Mușlea, Ovidiu Bîrlea, *Tipologia folclorului din Răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu,* București, 1970. În această lucrare, figurează rumai două atestări ale obiceiului.

5. Sabina Ispas, *Mărțișor,* în *Cultură orală și informație transculturală,* București, 2003, pp. 133-147.

(Text reluat din volumul Sabina Ispas, *Rosturi și moravuri de odinioară,* Editura Etnologică, București, 2012, Colecția de etnologie, coordonată de Emil Țîrcomnicu)

Homo sapiens

Odată cu intrarea în analiza lingvistică a textului, s-a accentuat şi interesul pentru problemele interpretării, cuprinsă în însăşi gramatica textului, întrucât rolul principal îl joacă conceptele de „intensiune” şi „extensiune”, conducând la perspectiva semiotică, la înţelegerea textului ca „entitate semantică” şi „entitate pragmatică”, ceea ce necesită depăşirea definirii lui numai „în termeni sintactici.” (Em. Vasiliu, *Introducere în teoria textului,* Bucureşti, 1990, pp. 37, 39, 108)

Cu *semantica,* textul aduce „lumea textului” în „universul discursului”, acesta (discursul) ţinând de performanţă, pe când textul este o „productivitate” care stă la baza ideii de *intertextualitate.* (Carmen Vlad, *Semiotica criticii literare,* Bucureşti, 1982, p. 57) Prin „gramaticile generative şi transformaţionale”, aplicate structurilor propoziţionale, aceste structuri „exprimă sensul propoziţiilor şi reprezintă *structura semantică* a propoziţiilor”; „componentul semantic devine în dezvoltările mai recente ale gramaticii transformaţionale, un component generativ”, adică „structura semantică «generează» propoziţii atunci când i se aplică un număr de reguli de transformare.” (Em. Vasiliu, *Gramatici generative şi gramatici transformaţionale,* în: *Lingvistica modernă în texte,* Bucureşti, 1981, p. 126)

Cum limbajul textului nu este constatativ, ci interpretativ, aduce „lumi posibile” (ca „lumi” ale interpretării), ceea ce impune nu numai o abordare hermeneutică, ci şi fenomenologică, întrucât *intertextualitatea* „trece în locul celei de intersubiectivitate”. (Julia Kristeva, *Seméiotike. Recherches pour une sémanalyse,* Paris, 1969, p. 113)

Prin interacţiunea cu termenii fenomenologiei de „subiectivitate” şi „intersubiectivitate”, ceea ce s-a numit „absorbirea” textelor mai timpurii (sau contemporane) şi transformarea lor în raport cu un text dat angajază o interpretare cel puţin ca punct de plecare şi nu se reduce la o repetare pur şi simplu.

3. Limbaj şi timp în „raportarea la lume”. Semantică şi hermeneutică

Întrucât şi „literatură” şi „filosofie” survin prin „artificii de exprimare” (nu la întâmplare, însă!) înlesnite de natura limbajului, raportarea la reuşite devine o *interpretare* – un exerciţiu de gândire, în formă generală numit „exegeză”, în formă determinată numit hermeneutică. Şi într-un caz şi în altul avem ca premise *textul* şi „lectura” (care nu este simplă citire) menită să ne conducă la „înţelegere” (comprehensiune).

Aici demersul hermeneutic este tolerant, aşa cum rezultă şi din regula de bază a acestui travaliu intelectual: „E de-ajuns să spunem că *se înţelege altfel,* dacă în genere se înţelege” – H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode,* 4. Aufl., Tübingen, 1975, p. 280.

Cu aceasta nu am ajuns însă la „comprehensiune”, la „arta comprehensiunii”, cum o definea Schleiermacher; hermeneutica presupune un exerciţiu *fenomenologic*, prin care lectura e menită să conducă la „lumea din text” şi la textul lecturat (luat ca totalitate) şi cel al culturii domeniului.

Fără a insera aici ceva despre fenomenologie (ca metodă), care „descrie” modul „reflectat” (nu al gândirii comune) de „raportare la lume” şi ne învaţă să deosebim nu numai între „real” şi „ideal”, ci şi între „real” şi „ireal” fără această din urmă deosebire, rămânem la simpla citire, nu lectură! „Căci esenţialul nu-mi pare a-l constitui ceea ce avem noi să spunem despre acesta (despre ceea ce am citit – n.n.), ci ceea ce ni se adresează din această gândire... în aşa fel încât să ne situăm corespunzător exigenţelor ei”, în cazul lui Husserl (întemeietorul „fenomenologiei” moderne), de pildă, reflexiile noastre „nu trebuie menite a spune ceva *despre* Husserl, ci să dea cuvântul lui Husserl însuşi.” (W. Biemel, *Reflexionen zur Lebenswelt Thematik,* în: *Phenomenologica,* 51, Den Haag, 1972, p. 49)

De aici rezultă un sfat bun (pentru cel ce face lectura unei cărţi): „În genere, este uşor de observat că orice lectură este înainte de toate ceva în genul unei regăsiri a propriilor gânduri, altfel spus, că suntem stimulaţi de autorul însuşi să preferăm propriile noastre gânduri conţinutului de fapt la care se referă. Nu este, deci, atât de simplu să-l ascultăm pe autorul însuşi. Căci totdeauna ne auzim pe noi înşine, fie aceasta chiar la îndemnurile autorului. Este nevoie astfel de o încordare deosebită, ca să ne dezbărăm de propriile noastre capricii şi tâlcuri şi să lăsăm autorul să vorbească.” (*Ibidem,* pp. 49-50)

Şi sfatul continuă: „în textul unui autor nu trebuie să distingem numai spusa, ci tot ceea ce autorului însuşi îi este încredinţat, ceea ce în spusă, lui îi este împărtăşit, nouă însă nu... Tocmai de aceea şi este atât de greu să înţelegem un autor, cu toate că textul său se află în faţa noastră; căci în orice text sunt de auzit totodată precursorii (textele mai timpurii), iar urmaşii deja anticipează. De aceea şi durează atât de mult până ce putem să citim efectiv un autor.” (*Ibidem,* p. 50)

Ar fi de reţinut nu „spusa” în sine, ci modul de a fi al acesteia (nu doar semantic, ci ontologic), întrucât, prin ceea ce logicienii numesc „angajamentul ontologic” al limbajului (prin semantica limbajului, evident), suntem conduşi spre ceea ce *este,* dar nu există, adică spre deosebirea între *fiinţă* (a fi în genere) şi *existenţă* (a fi într-un mod determinat) şi, revenind la „lectura” noastră, nu trebuie să căutăm într-o operă (nuvelă, roman, poem etc.) „existenţe”, ci fiinţări în planul operei: dacă avem să spunem, de pildă, că un spaţiu descris, un personaj etc. „există”, trebuie să adăugăm – da, dar în operă (într-o „lume” instituită de un autor). Logicienii fac acest exerciţiu pentru entităţile lor, iar pentru nevoi didactice recurg şi la exemple: Zeus, spunea Bertrand Russell (în contextul unei discuţii „Despre *denotare*”) are fiinţă, dar nu există real-efectiv sau, dacă vrem să spunem „există”, atunci spunem: există în mitologia greacă!

Tocmai de aceea, se pare, orice lectură are nevoie de filosofie sau, mai exact, literatura (cu „lumile” ei) se solidarizează (în scopuri de inteligibilitate şi de intrare în discurs hermeneutic) cu filosofia, ambele rămânând însă domenii diferite ale creaţiei în forma „operă”.

Motivele acestei colaborări (şi limitări, totodată) se află în modelul fenomenologic de înţelegere a „operei” (din orice domeniu al creaţiei) care prin însăşi prezentarea unei situaţii (context de viaţă, de imaginaţie, de visare etc.) marchează ieşirea din timpul cosmic prin trecerea în „atitudinea naturală” faţă de lume la „atitudinea filosofică (reflexivă) a gândirii” (cum spune E. Husserl: *Ideea de fenomenologie*, trad. de Editura Grinta, 2002, *Prelegerea* II).

O exemplificare (în stil fenomenologic!) ar fi, poate, convingătoare: „în *roman* înţelegerea de sine a omului şi a lumii de către om îşi află împlinirea în atmosfera unui timp determinat. Aceasta nu este unica formă de exteriorizare, dar este una foarte importantă”; „în roman nu se află probleme ştiinţifice... ci probleme ale «lumii vieţii» (expresia aparţine lui Husserl – n.n.)... Dacă nu putem să înţelegem domeniul vieţii trăite în modul său propriu, dacă credem că numai interpretarea ştiinţifică a lumii ne determină viaţa, atunci suntem pe o cale greşită.” (W. Biemel, *Zeitigung und Roman-struktur. Philosophische Analysen zur Deutung des modernen Romans,* Verlag, K. Alber, 1985, pp. 11, 13)

O înţelegere a romanului „depăşeste experienţele formal-estetice. Dacă de filosofie ţine înţelegerea de sine a omului şi dacă în roman această înţelegere îşi află expresia, atunci este clar că nu trebuie construite niciun fel de punţi artificiale, căci totdeauna este prezentă una, cu toate că adesea neobservată... Este surprinzător că în analizele atât de concludente asupra structurii romanului, tematica timpului a fost atinsă de ştiinţa literaturii numai ocazional şi mai mult în cazuri excepţionale.” (*Ibidem*, p. 15 – aici se face trimitere la lucrarea lui H.R. Jauss, *Zeit und Erinnerung in Marcel Prousts „À la recherche du temps perdu”*, Heidelberg, 1955.)

Aici trebuie să avem în vedere „deosebirea dintre *timpul povestirii* şi *timpul povestit,* o deosebire care şi-a aflat intrarea în rândul interogărilor, dar procesul genezei timpului nu a fost analizat ca atare; mai exact, chestiunea este cea a reîntoarcerii de la *temporizare* la timpul aflat la baza povestirii” (*Ibidem*), fără de care aceasta nu ajunge la nivelul ontologic, ci rămâne simplă relatare, descriere.

Enevoie, aşadar „să schiţăm semnificaţia multiplă a timpului pentru arta povestirii” şi, prin analize de caz, să vedem „ce dobândim dacă la interpretarea a ceea ce-i povestit situăm în punctul central fenomenul timpului” (p. 16 – cu referire la modul în care a fost tematizată relaţia particulară cu timpul în filosofie – Husserl-Bergson –, apoi în „ştiinţa literaturii” – Proust, Thomas Mann, James Joyce etc.). Este subliniată apoi importanţa formulării lui Heidegger: *In-der-Welt-Sein* (A fi-în-lume) şi a concepţiei lui Husserl despre „fenomenologia conştiinţei interne a timpului”.

Să reţinem însă ce ne spune *despre roman:* „romanul trimite la fenomenul naşterii personajelor. Aceasta este prima semnificaţie... şi priveste şi romanele contemporane, în care eroul principal în sens clasic nu mai este prezent... A doua semnificaţie a *naşterii* priveşte povestirea însăşi”, în care nu mai este vorba de „ce este ceva”, ci de „cum este ceva”, adică este de relevat deosebirea a două modalităţi ale vorbirii, cea conformă *relatării* şi cea a formei de povestire”. (*Ibidem*, pp. 19, 20)

Importantă este *povestirea,* în care „nu avem ceva deja prezent, care este de comunicat, iar *ceea ce ocupă locul* (subl. n.) realităţii, fapticul este creat prin povestirea însăşi... Crearea de cazuri (personaje, caractere, acţiuni, mediu etc.) este un act de *proiectare* a ceva. În simplul raport nu se proiectează, ci doar se încearcă să se stabilească ceva, iar în acesta să se actualizeze trecutul. Proiectarea este o desfăşurare în viitor, o naştere a viitorului. Numai întrucât are capacitatea cuprinderii în timp a viitorului, omul poate în genere să povestească”. (*Ibidem*, pp. 20-21)

Pe scurt, în *povestire* (esenţa şi a romanului) „este prezentă *situarea în timp*”; „povestirea este o *facere*, o dare în vileag. Interpretarea romanului trebuie să cerceteze în special această facere şi să-şi pună întrebarea privitoare la sensul ei” (*Ibidem,* p. 26). Iată de ce în analiza romanului trebuie să stea în punctul central „potrivirea cu timpul”. Căci nu e vorba de a desprinde numai analiza de structură formală, care caută să descopere raportul dintre experienţa timpului şi structura romanului, ci să facă accesibilă înţelegerea de către autor a timpului care se află la baza unei anumite „produceri”. Pe scurt, înţelegerea timpului (a „fiinţării în timp”) este hotărâtoare pentru interpretarea romanului respectiv (am tradus acest text al lui W. Biemel în *Revista de filosofie,* nr. 3, 2015).

Această exemplificare pregăteşte astfel atât înţelegerea statutului „operei”, cât şi inseparabilitatea dintre literatură şi filosofie, atât genetic (în actul producerii), cât şi în interpretare. Poate că romanticul Fr. Schlegel avea dreptate spunând: „Înţelegere pentru poezie şi pentru filosofie are acela pentru care ele sunt un tot indivizibil”; „în calitatea sa de cea mai frumoasă floare a unei structuri alese, poezia este foarte locală; filosofia diferitelor plante nu poate fi chiar atât de diferită”. (Fr. Schlegel, *op. cit.*, p. 396)

Mai convingător poate este fragmentul următor: „Universalitatea este saturarea alternativă a tuturor formelor şi a tuturor subiectelor. Ea ajunge la armonie doar prin îmbinarea poeziei cu filosofia”; „tot ceea ce se poate face câtă vreme filosofia şi poezia sunt încă separate, s-a făcut şi s-a împlinit. A sosit, aşadar, timpul să le reunim pe amândouă”. (*Ibidem,* pp. 405, 406)

Lecţia fenomenologiei îşi află astfel finalizarea în „operă” (în cazul de faţă aplicat la literatură, dar conceptul de „operă” se poate defini şi în alte forme ale „literaturii”). Analizele fenomenologice au asociat interpretarea „operei” (aici a romanului) cu timpul, ceea ce nu e simplu, întrucât nu-i vorba de timpul „măsurat” (al ceasornicelor), ci de *timpul fenomenologic,* în orizontul căruia se petrece transformarea „raportării la lume”, care este în esenţă descriere (constatare) în instituire teleologică în forma „operă”, prin „raportare la sine” şi obiectivarea a ceea ce s-a ivit în această „raportare” ca un alt mod de a fi, „dincolo de realul empiric producând o altă „realitate” (lumea operei: „lumile” interpretării), care este „ceva” prin semnificaţia limbajului în care survine.

Cum aflăm această *diferenţă* dintre „a fi” (prin simplă „raportare la lume” şi „a fi valabil” (a avea sens) prin „situarea în timp”, aşa cum am prezentat-o mai sus, „situare” care este de fapt producere (naştere a „ceva”)? Aşadar, o diferenţă prin care ia naştere o „lume exemplară” cu totul nouă: „lumea” din „operă”, având un alt statut şi o altă configurare. Totul se poate determina prin înţelegerea „operei” însăşi ca „lume” în „diferenţă ontologică”, cumva prin „timpul regăsit”, dar la alt nivel. Cumva ceea ce se spune despre romanele lui D.R. Popescu: „Pariul pe estetic, adică pe adevărul de ordin ontologic, care îl îndrumă pe critic... să ajungă la concluzia inevitabilă a unei geneze”. (Th. Codreanu, *Lumea românească în zece prozatori,* Editura Contemporanul, Bucureşti, 2017, p. 153) Căci „personajele şi relaţiile dintre ele, evenimentele, situaţiile, *timpul narat şi timpul naraţiunii* (subl. n.), chiar înşişi naratorii se multiplică şi se distorsionează continuu”. (*Ibidem*, p. 163)

(Va urma)

Homo sapiens

Unde să căutăm sufletul Europei noastre?

Dragoș VAIDA, Constanța VAIDA HALIȚĂ

După ce țara noastră a aderat la Uniunea Europeană și la numeroasele programe ale acesteia, așa cum toți ne-am dorit atâția amar de ani de *lagăr,* surprinși, dăm cu ochii de o lume în care unii gânditori, nu puțini și nu numai în ultimii ani, ne descriu lumea în care am intrat ca pe o civilizație în declin, în *criză de valori.* Occidentul mult visat îl percepem acum ca lipsit de profunzime. Luăm cunoștință de la filosofi ai culturii și din media, de peste hotare și de la noi, de multe probleme și avertismente grave. Există o întreagă literatură a acestei imagini de crepuscul, greu de cuprins, din care cităm, numai pentru o simplă ilustrare, autori precum Oswald Spengler [5], René Guénon [2], D. Engels [1] sau Michel Onofray [5], ultimul chiar identificând epoca pe care o trăim ca o „fază terminală". În aceeași direcție, se mai înscriu recenta carte a lui Jean-Louis Servan-Schreiber, renumitul eseist, *L'Humanité, Apothéose ou Apocalypse* și cărțile lui Régis Debray ca *Obscenitatea democratică* (2007), *Un mit contemporan: dialogul civilizațiilor* (2007) sau *Elogiul frontierelor* (2011). (Semnalăm că Debray a scris despre o aplicare a teoremei de incompletitudine a lui Gödel la ordinea socială. După Debray, un grup nu se poate defini *decât în raport cu o referință transcendentă* către care să se îndrepte credința oamenilor. Această necesitate de referire la o entitate *din afara* grupului-țintă este denumită de cel citat *incompletitudine.*)

Înainte însă de analiză, să îndepărtăm o confuzie posibilă privind termenii. Când spunem Occident, nu ne referim la o entitate geografică, Occident este, de pildă, și Japonia. Occidentul la care ne referim nu este definit nici ca pol politic, ci ca *un mod de a trăi și înțelege viața.* În concepția la care ne referim, direcția de acțiune predominantă – dacă nu chiar exclusivă – este *profitul,* consumul, eliminarea efortului și a sacrificiului pentru ceva. De fapt acest „pentru ceva" nici nu mai ajunge să aibă vreo țintă. Dincolo de „să ne fie nouă bine, aici și acum" nu mai există nimic. În treacăt, găsim că nu are prea mult sens să criticăm Occidentul – că ne-a abandonat Uniunii Sovietice la Yalta, că Uniunea Europeană ne impune legi care nu servesc interesului nostru național, toate adevărate – atâta vreme cât nu contestăm *rațiunea de a fi* a stării în care ne aflăm cu toții, *legea interesului material* înainte de toate, interes prin definiție egoist, neomenos, negând orice altceva și până la urmă sălbatic. „Valoarea" materială – deși valoare nu este – își exercită înrâurirea în Occident, în Rusia ca și la noi acasă, cu aceleași urmări – nu are de unde/din ce să scoată altceva! Greu de dus, totuși Occidentul este lumea „noastră" și de foloasele relative care decurg ne bucurăm și noi.

Identitatea Occidentului modern și critica „valorii" materiale au fost subiectele câtorva dintre cărțile lui René Guénon, care înțelegea prin „Occident" civilizația euro-americană, iar prin „modernism", perioada istorică ce debutează cu Renașterea și Reforma. Cităm dintre aceste scrieri *Orient et Occident* (1924) dar mai cu seamă *La Crise du monde moderne* (exemplarul meu Éditions Bossard, 1927) și *Le Régne de la Quantité et les Signes des Temps* (1945). Parcurgând chiar numai extrase, rămânem uluiți de critica intreprinsă, de surprinzătoarele asocieri pe care le putem face cu actualitatea. Civilizația modernă este analizată critic, fiind denunțată dezvoltarea precumpănitoare în sens pur material, începând cu Renașterea. Reînnodarea cu Antichitatea a vizat mai ales aspectele exterioare. Din civilizația propriu-zisă, existentă până la acel moment, s-a uitat mult și repede. Oamenii, după trei generații, au încetat să mai aibă cunoștințe relevante privind viața străbunicilor lor. Concomitent cu aceasta, au avut loc o dizlocare și începutul unei dezintegrări a Creștinismului.

În cartea sa recentă, *Miroir du nihilisme, Houellebecq éducateur* (*Oglinda nihilismului, Houellebecq educatorul*), M. Onofray afirmă că scriitorul francez contemporan Michel Houellebecq a ajuns să pună un diagnostic pentru *prăbusirea spirituală* a epocii noastre, vezi romanul acestuia din urmă *Soumission* (*Supunerea*; 2015). Sunt înșirate drept indicii semnificative ale crizei trăite – cităm, păstrând ordinea – nefericirea unei sexualități în care performanța este totul, comercializarea trupurilor și a sufletelor, a carierelor și a gândirii însesi, contaminarea artei contemporane prin snobism și tratare a operelor de artă ca marfă, tirania banilor din sistemul liberal, sfârșitul Franței, după *abandonarea suveranității la Maastricht,* turismul sexual din Asia ș.a.

Dar de unde provine răul, cum îl simțim, în ce constă acesta? O prezentare a literaturii critice menționate rămâne în afara limitelor însemnării de față și puterilor noastre. Încercăm să spunem totuși ceva, venind cu unele referințe/indicații privind

cauzele, dar mai ales *natura crizei,* atât cât o înțelegem. Astfel, amintim că Jacques Delors, bine cunoscut pentru angajamentul său european, fost președinte al Comisiei Europene (1985-1995) și fondator al Institutului de cercetări Notre Europe - Institut Jacques Delors, dedicat sarcinii de *a gândi unitatea europeană,* ne spunea că Europa nu poate să trăiască dacă cetățenii ei *nu îi dau un suflet.* Această concluzie nu și-a pierdut azi actualitatea.

În cele de față și în cele care sperăm să urmeze, nu putem să venim cu un diagnostic pentru criza pe care o traversăm, cu tot ceea ce acesta ar trebui să comporte. Încercăm doar să sugerăm/schițăm *direcții de căutare,* sub forma unor reflecții privind vremurile pe care le trăim, reflecții care nu constituie însă o expunere sistematică, așa cum desigur ar trebui.

În raport cu diferitele provocări, este natural și necesar să ne întrebăm unde este *adevărata Europă,* unde trebuie să căutăm *sufletul* acesteia, unde am putea găsi baza comună a propriei noastre identități europene, până la urmă valorile care definesc Uniunea din care acum facem parte. *Tratatul de la Lisabona* (2007-2009) a precizat astfel valorile UE: respectul demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept, respectarea drepturilor omului, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților. Aceste valori sunt considerate ca fiind comune statelor membre cu societăți caracterizate prin pluralism, toleranță, nediscriminare, justiție, solidaritate, egalitate între femei și bărbați, vezi Tratatul Uniunii Europene semnat la Maastricht (1992), cu completările din Tratatul de la Amsterdam (1997), confirmate de Carta drepturilor fundamentale ale UE (2000).

Este această sferă de valori completă? Sentimentul nostru este că avem mai degrabă un cod al bunelor maniere din societatea de consum. Sunt oare valorile europene coerent și fidel reprezentate de toate ideile avansate azi, de ideile privind centrarea progresului pe un nucleu dur definit de moneda euro sau de imaginile cu acele benzi multiple sau cercuri concentrice de dezvoltare a Europei? Sincer, nu știm să răspundem și nici nu înclinăm să răspundem afirmativ. Ce-i drept, de la apariție, Uniunea a fost văzută ca o *comunitate economică* a unor state europene. Probabil așa a fost natural să se întâmple, în contextul acelor catastrofe materiale, sociale și morale pe care le-a lăsat în urmă războiul în care, cu greutate, a putut fi învinsă mașinăria nazistă. Însă imperativul economic este foarte restrictiv, el elimină din calea lui prea multe valori de preț care trebuie să trăiască.

Credem că s-a întâmplat ceva rău cu proiectul european, care a rămas fixat pe obiectivele economice, a abandonat direcția constitutivă Cultură-Morală-Spirit-Religie și, din ce în ce mai strâns, s-a solidarizat cu un model de civilizație care este, din ce în ce mai greu, ținut în viață – cu forța, vedem cu ochii noștri.

Există o cauză profundă care agravează criza pe care o trăim. Credem că este *vidul pe care îl lasă în conștiința noastră dispariția oricărei idei de transcendență,* reducerea vieții doar la dimensiunea ei materială. Resimțim aceasta ca o suferință, fără a o putea defini și exprima pe deplin. Acest gol nu poate fi umplut de noile ideologii, cu un „umanism" reinventat fără religie și istorie și în final fără prezența celuilalt, a aproapelui. Ne vine în minte *parabola Bunului samaritean,* cel care personifică sentimentul de dăruire, de solidaritate. Salvarea, mântuirea nu vine numai pentru cel „căzut între tâlhari", așa cum, evident ni se pare. Gestul samariteanului se răsfrânge în primul rând asupra propriului său suflet, căci fericirea nu poate veni într-o stare de egoistă izolare, nepăsare și negare. Mântuirea poate fi găsită numai în comuniune cu cel de lângă tine, cu aproapele tău, direct, *privindu-l în ochi și ținându-l de mână,* cu dragoste.

Pe cât ne dăm seama, acest mod de viață a fost marginalizat în mentalul colectiv. În analize s-a ținut prea puțin seama de originile noastre, s-a căutat prea puțin *sufletul Europei,* căzut, în goana după profit, în mâinile unora care nu cunosc cuvântul „destul", în raport cu interesul material. Credem că acest suflet se găsește, mai cu seamă, în acea *sinteză* care a inclus filosofia și matematica Eladei, dreptul roman, menținut și perpetuat de biserică, în Apus și în Răsărit, și culturile țărilor europene, sinteza realizată odată cu primirea creștinismului. Islamul a contribuit la această sinteză. Traducerile multor lucrări de filosofie, medicină și matematică, din greacă în arabă, au fost preluate în latină în vremea expansiunii arabilor spre Europa. Acest proces a apărut, în special, în Spania ocupată de arabi timp de sute de ani. Spania a fost astfel un creuzet în care cultura creștină, cultura iudaică și cultura musulmană s-au întâlnit, vezi Sylvain Gouguenheim [3] (vom reveni).

Să ne amintim că dreptul lui Justinian a dăinuit mult timp în Europa, în Germania până în 1900, iar în Grecia până în 1946, date la care au apărut Codurile Civile respective. Sintezei înfăptuite i s-au adăugat drepturile omului și o înțelegere mai bună a personalității umane. Ce loc ne mai putem găsi azi dacă uităm de unde venim?

Ignorarea dimensiunii creștine a Europei a dus la deturnarea, aplatizarea ori dispariția unor sensuri prin reducerea profunzimii la suprafață și aducerea verticalității la orizontală, prin inventarea mediocrității ca ideal social pe placul tuturor. Europa pare preocupată mai mult să fabrice *produse de substituție,* de cele mai multe ori, bunuri de consum, capabile să satisfacă pe oricine care acceptă să se priveze de frumusețea originalelor.

Ni se pare de la sine bine înțeles că nicio reprezentare/concepție privind Europa și europenii nu se poate dispensa de cunoașterea elementelor fundamentale care constituie soclul civilizației europene, contribuind la formarea mentalităților noastre. Sfinții Părinți ai Bisericii au propovăduit învățătura creștină, odată cu filosofia Vechii Elade a cărei moștenire au salvat-o. În mănăstiri se copiau operele din acest patrimoniu. După Căderea Constantinopolului (1453), intelectualitatea a plecat în țările Europei de Sud și Centrale, luând cu sine ce se putea salva și contribuind la răspândirea creștinismului, care treptat devenea *poarta de intrare în Europa și sufletul acesteia* – oricât am greși noi acum în rezumarea unei istorii complicate.

→

Homo sapiens

Sapiens în era consumerismului sau retorica plăcerii

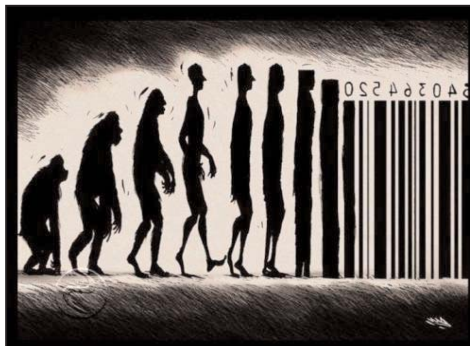
Marian NENCESCU

Antropologii, istoricii şi, în ultimă instanţă, chiar şi economiştii ori, mai nou, filosofii sunt de acord că între hominidele care, de 100.000 de ani încoace, au încercat să urce către vârful lanţului trofic, *sapiens* nu părea cu nimic mai înzestrat decât rudele sale de sânge, *neanderthalienii* (locuitorii de pe Valea Neander, azi Germania), *soloensienii* (cei din valea fluviului indonezian Solo), *rudolfensienii* din Africa de Est, *denisovanii* (din peştera siberiană Denisova) ori piticii *florensieni* din Filipine. Ce anume a împins înainte evoluţia hominidului cu creier masiv şi poziţie bipedă, la drept vorbind, *nu ştim.* Aparent, un creier mai mare, adaptarea uneltelor şi crearea unor structuri complexe de învăţare şi comunicare a informaţiilor au însemnat un avantaj. Dar el pălea pe lângă forţa unor animale mult mai adaptate mediului ostil de viaţă. Abia după ce *homo erectus* a descoperit, întâmplător, focul, cu vreo 300.000 de ani în urmă, se poate spune că ne-am transformat într-o *rasă de bucătari,* trecând de la poziţia inferioară, de toleraţi ai savanei, la aceea de dictatori, cruzi şi periculoşi.

Gătitul ne-a modificat, aşadar, obiceiurile, dar şi biologia şi a creat o cezură semnificativă între om şi restul lumii. De aici până la colonizarea pământului, şi implicit, la dominarea lui de către *sapiens,* nu a fost decât un pas... de 30.000 de ani, timp în care lumea s-a umplut de exemplare bipede, o specie total distinctă de celelalte rase umanoide. Realitatea indică, susţine istoricul Yuval Noah Harari, că „toleranţa nu e compatibilă cu *sapiens*”, motiv pentru care avem şi azi o singură dominantă: „Imaginaţi-vă doar ce amestec de culturi şi specii am fi avut azi dacă neanderthalienii şi denisovanii ar fi supravieţuit. Ar mai fi susţinut autorii Declaraţiei de Independenţă a S.U.A. că toţi suntem egali, sau ar mai fi îndemnat Marx pe muncitorii din toate *speciile* (s.a.) să se unească?” (*Sapiens. Scurtă istorie a omului,* Bucureşti, Editura Polirom, 2017, p. 25)

Aşa stând lucrurile, se pare că de la Revoluţia cognitivă încoace (cca. 70.000-30.000 de ani, î.e.n.), de când primele humanoide evoluate au gustat din Pomul cunoaşterii, însuşindu-şi graiul vocal articulat, *sapiens* nu a încetat să evolueze, acumulând cunoştinţe diverse, dar şi imposibil de figurat înainte şi pe care celelalte vieţuitoare, de la furnici la albine, şi de la lei la cimpanzei, nu le stăpânesc. Ele se bazează, mai în glumă, mai în serios, pe *teoria bârfei,* în sensul că primele informaţii s-au transmis de la om la om, pe cale naturală, procedeu care nu a dispărut nici azi.

Dacă ceva surprinde în această evoluţie galopantă, e ritmul progresului. *Creşterea* este cuvântul miraculos, de parcă toată omenirea n-ar fi decât un adolescent îndopat cu hormoni. Secretul acestui fenomen a fost dezvăluit de filosoful scoţian Adam Smith (1723-1790), care, în cartea sa *Avuţia naţiunilor* („probabil cea mai bună carte de economie politică”, cum sună, încurajator, reclama la cea mai recentă ediţie românească, Editura Publica, 2014, 410 p.), a demonstrat, plecând de la câteva exemple concrete, că munca unui cârciumar, a unui cizmar, ori a unui ţesător produce averea unei naţiuni, iar nu cantitatea de aur. Analizând economia în indici de competitivitate, Smith a dat apă la moară adepţilor Statului, chemat să arbitreze în *Marele joc al economiei de piaţă* (o altă sintagmă ce-i aparţine). Astăzi, teza sa după care impulsul egoist al acumulării bunurilor reprezintă baza economiei capitaliste este aspru criticată, pe temei că egoismul nu e altruism social. Pentru mulţi, însă, cultul pieţei libere şi implicit cel al Statului, care n-ar trebui să susţină nemunca cu ajutoare nesustenabile, reprezintă încă un ideal economic. În realitate, acelaşi Yuval Noah susţine că singura resursă economică rămâne *încrederea/speranţa în viitor,* iar aceasta „e şi cea mai periclitată de hoţi şi şarlatani” (*op. cit.,* p. 277).

E treaba Statului, a regimurilor politice să reglementeze încrederea în viitor şi totodată să păzească populaţia de *iadul capitalist.* Dacă acum trei secole era exploatată munca omului, ascensiunea capitalismului fiind mână în mână cu comerţul de sclavi, astăzi *roţile industriei* sunt propulsate de *banda transportoare* care pune la treabă oamenii, animalele şi plantele. Asa se face că găinile, porcii şi vacile au fost puse la treabă în condiţii industriale şi obligate să producă în folosul trusturilor.

În paralel, până şi nevoile umane au fost modificate. Pentru a se susţine consumul, supraproducţia şi a se spori profitul, s-a inventat *shopingul,* cel mai costisitor obicei modern. Se pare chiar că epoca economiei individuale a apus şi odată cu ea cea a nevoilor naturale. Pe toate căile (i)morale, ori (i)legale, omul e împins la supraconsum. Se pare chiar că spiritul consumist a ucis şi simţul de conservare al speciei. Cumpărăm şi consumăm orice, fără să avem chiar nevoie. Totul, de la realităţile familiale până la serviciile publice, s-a transformat într-un *Festival al cumpărăturilor.* Etica consumeristă domină economia de piaţă, fără să existe o minimă legătură între consum şi fericire.

Noii capitalişti, odinioară campioni ai opulenţei, preferă să investească, îndemnându-i pe săraci să cheltuie. Consumerismul, ne face, se spune, fericiţi. Dar liberi? Răspunsul ni-l oferă tânărul cercetător Marius Dobre (n. Ploieşti, 14 februarie 1971), în cea mai recentă carte a sa, *Discurs publicitar, retorică, logică* (Bucureşti, Editura Trei, 2017), unde analizează resorturile consumerismului, pornind de la logica manipulării. Căci, ne asigură autorul cărţii, „Trăim în epoca manipulării... şi, cu siguranţă, suntem cu toţii manipulaţi din când în când, chiar dacă suntem la curent cu răspândirea mijloacelor de influenţare în masă” (*op. cit.*, p. 7).

Aşadar, etica consumeristă se bazează pe manipulare, vectorul de răspândire fiind, generic, *discursul publicitar,* un amestec de informaţie, sloganuri şi produse media persuasive care propun/impun agresiv o imagine excesiv comercială, fie a unui produs oarecare, fie, mai grav, a unui/unor concepte politice ori chiar doctrinare. Şi mai grav este că aceste *discursuri cu scop manipulator* (curent, *reclame*) sunt construite adesea după false reguli ale logicii (clasice sau moderne), care încalcă, deliberat, însuşi bunul-simţ, urmărind exclusiv înşelarea consumatorului şi inducându-i falsa impresie că adevărul susţinut este urmarea unei gândiri corecte, iar nu al unei fracturi logice. Este ceea ce Marius Dobre numeşte „o eroare de raţionare”, sau un *argument falacios* (din lat. *fallacia* – înşelătorie, şiretlic), metodă utilizată adesea pentru a sugera o concluzie pertinentă şi interesată.

În aceste condiţii, ne întrebăm de ce, odată preveniţi asupra pericolului manipulării, nu denunţăm aceste tentative. Cu alte cuvinte, de ce suntem manipulabili şi, adulţi fiind, ne comportăm pueril în faţa acestor încercări „protective şi dominatoare”? Răspunsul, neidentificat de Marius Dobre, îl găsim în firea cognitivă a lui *sapiens.* Constrânşi, pe parcursul unei evoluţii rapide, să ne schimbăm periodic comportamentul, acceptăm uşor, chiar în lipsa unor gene ale condiţionării la mediu, să transmitem şi să recepţionăm concepte noi. Cât sunt ele de corecte, rămâne să aflăm pe propria piele. Dacă ne lăsăm uşor seduşi de argumente, chiar viciate de erori de logică, este că acceptăm să fim păcăliţi.

Există, totuşi, o logică publicitară neexpusă la erori? S-ar părea că antidotul este *argumentul autorităţii.* Publicul preferă produsele recomandate de specialişti, uitând că, susţine dl Dobre, de la Platon încoace specialistul nu este meseriaşul care contruieşte poduri, şosele, ori vindecă oameni, ci *retorul,* care, cu persuasiune, compune discursul de efect. Evident, în aceste condiţii, avem „o declinare de competenţă, un abuz de autoritate epistemică”.

Se pare însă că, sedus de plăceri şi delectări, *sapiens* a trecut şi nevoile în coşul consumeristului, uitând de logica argumentaţiei sănătoase. Unde nu ne conving specialiştii, biruie retorica plăcerii.

(În imagine, un desen de Liza Aratow, intitulat *Evolution to Consumerism,* reluat de la https://www.alainet.org/en/articulo/174353)

Notăm – cât de bine ar fi să ne înşelăm! – că în diferite opinii, dăm frecvent peste o ignorare a tradiţiilor şi, în directă legătură cu aceasta, a factorului nostru constitutiv, cultural, spiritual. Dar, într-adevăr, de ce insistăm pe tradiţii? O facem pentru că valorile nu se cultivă şi nu se transmit, în primul rând, prin învăţământ sau studiu, ci, mai ales, prin tradiţii, printr-un fel de „şapte ani de-acasă”, simbolici – că sunt şapte, că sunt primii, că sunt chiar de-acasă, nu este esenţial. Fără referinţă la factorii noştri constitutivi, existenţi şi vehiculaţi în tradiţii, realitatea este simplificată, mai uşor de rezumat prin lozinci, sub aparenţă de principii. Astfel, dominarea spiritelor devine mai uşoară, îngustarea privirii capătă „valoare practică”, cunoasterea se reduce la un proces de la început lipsit de ceva şi astfel apar mentalităţile de „ultimă generaţie”. Multora le este mai uşor să-şi găsească un loc, mai întâi dezrădăcinând conştiinţele, ale lor şi ale altora – poate că unii nici nu-şi dau seama. Primele argumente le găsesc aceştia în expresii de tipul, „să simplificăm situaţia”, „pe scurt”, „să propunem ceva nou” etc.

Valorile la care ne referim mereu nu pot fi lăsate într-un con de umbră, ceea ce poate le-ar conveni unora care nu-şi doresc multe clarificări pentru a-şi continua netulburaţi afacerile în lumea arabă şi nu numai. Aceste valori nu sunt îndreptate împotriva nimănui, ceea ce însă nu înseamnă că sunt pregătite să fie ignorate, la un suflu mai puternic al multiculturalismului promovat ca adjuvant al globalizării. Nimeni nu vrea să aprindă/reaprindă controverse, dar o Europă care nu vrea să fie redusă la formule artificiale, la scheme inventate în cabinete, nu poate să-şi şteargă originile, viaţa ei din trecut şi, pe cale de consecinţă (inevitabilă), şi pe cea de azi. În particular, Europa nu are o vocaţie islamofobă, rămânând însă în responsabilitatea celor în drept, în primul rând a conducătorilor Lumii Arabe, să ne spună direct, public, că Islamul se opune terorismului şi ce măsuri/reacţii se impun. Până atunci însă, primejdia islamofobiei persistă, în lipsa unor delimitări absolut necesare pe care Europa nu trebuie şi nici nu poate să le identifice singură. (Vom continua, după puteri.)

Bibliografie

1. D. Engels, *Le déclin: la crise de l'Union européenne et la chute de la République romaine: quelques analogies historiques,* Paris, Éd. du Toucan, 2013.
2. René Guénon, *La crise du monde moderne – Criza lumii moderne,* Paris, Éditions Bossard, 1927.
3. S. Gouguenheim, *Aristotel la Muntele Saint Michel. Rădăcinile greceşti ale Europei creştine,* traducere de Eduard Florin Tudor, Bucureşti, Nemira, 2011.
4. M. Onfray, *Décadence. Vie et mort du judéo-christianisme,* Flammarion, 2017.
5. O. Spengler, *Le Déclin de l'Occident (Der Untergang des Abendlandes – Umrisse einer Morphologie der Weltgeschichte),* Viena, München, 1918 şi 1922, Traducerea în franceză de M. Tazerout, Gallimard, 1948.

La Alba Iulia, 15 octombrie 1922

Astăzi, la Alba Iulia, în fosta capitală a Ardealului, unde acum 323 de ani cel mai strălucit și nefericit Domn al Românilor, Mihai Vodă, intrase ca cuceritor al ținuturilor de peste munți, în fruntea oastei sale victorioase și acolo se întitulase el Domn stăpânitor al Țării Românești, al Ardealului cu ținuturile anexe și al Moldovei, se încoronează Regele Ferdinand I și Regina Maria, cei dintâi Suverani ai Românilor de pretutindeni.

Așa începe articolul de pe partea stângă a primei pagini a ziarului *Universul,* de luni, 15 octombrie 1922, anunțând Încoronarea. Pe centrul paginii, fotografiile Reginei Maria și Regelui Ferdinand, cu câte un citat din fiecare:

„Istoria țării noastre a fost scrisă cu sânge; de-a lungul veacurilor am suferit mult: pământul acesta a fost de multe ori cotropit, căminurile au fost distruse, femeile și copiii au cunoscut foamea și teama și nenorocirea; dar țara a rămas neînvinsă, neamul a rămas întreg, căci în tine, poporul meu, este o putere pe care nu o poate birui nici fierul, nici focul." Maria

„Un rege trebuie să fie întâiul servitor al Statului și de aceea poporul poate cere ca el să fie pildă în îndeplinirea datoriilor sale; un exemplu rău dat de sus poate să ducă un stat la pieire.

Mai lesne se pierde decât se câștigă iubirea și încrederea unui popor." Ferdinand

În dreapta fotografiilor, un articol al lui Nicolae Iorga, intitulat chiar *Încoronarea:*

Orice lucru omenesc trăiește și prin simboluri.

Simbolul nu e o formă moartă pe care o păstrează tradiția fiindcă nimeni, în vremi normale, nu se întreabă dacă n-ar fi bine ca inutilitatea ei costisitoare să fie înlăturată; el e expresia impunătoare a atâtor idei care nu se pot vedea în abstracția lor, a atâtor sentimente care nu pot găsi glas pentru rostirea lor.

Ceea ce fiecare ar putea încerca pentru sine, și ar izbuti adesea cu totul neîndestulător, când e vorba să arate o credință sau o simțire, află în simbolul pe care, întrebuințându-l mai multe generații, i-au dat una după alta ceva din sufletul ei, o luminoasă manifestare.

Încoronarea unui Suveran, chiar pentru aceia care n-ar vedea harul dumnezeiesc coborându-se asupra-i pentru a întări hotărârea voinței naționale, are prețul incomparabil de a face să intre realitatea abia ieșită din silințele și jertfele unui neam în domeniul sacru și pentru dușmani, al transmisiunii istorice.

Când în fața întregului său popor și în vederea lumii întregi, Ferdinand I va pune pe fruntea lui, în umbra bisericii de la Alba Iulia, clădită pe locul prinosului adus de Mihai Viteazul el însuși și la doi pași de temnița de unde țăranii ardeleni din 1784 au mâncat pâine neagră udată cu lacrimi în așteptarea chinurilor roatei, coroana de oțel din tunurile de la 1877, ceva se va mișca, nu numai în sufletele tuturor Românilor, dar și în mormintele unde atâția luptători și suferitori pentru același ideal și-au ascuns înfrângerea, dar nu deznădejdea. Și unanimitatea populară a aclamațiilor, care nu atârnă de permisiunile sau refuzurile partidelor, va arăta și conlocuitorilor noștri că unde suntem, rămânem.

Fie ca această zi să cheme la reflexii patriotice pe toți aceia care, duși de un prea mare zel de a-și vădi puteri care au nevoie de mai multă pregătire, au contribuit la slăbirea unei solidarități naționale mai necesare decât oricând și să dea celorlalți sentimentul că voința populară legată de tronul Regelui cere altă bază politică decât egoismul acaparator al unei singure grupări!

Partea de jos a paginii, cu continuare la pagina a doua, este dedicată Regelui Ferdinand I: *Studiile, Întâia călătorie a principelui la București, Sosirea în țară, Cea dintâi cuvântare asupra regimului reprezentativ monarhic, Un discurs ținut la Academia Română asupra limbii, literaturii și datinilor românești, Căsătoria, Urcarea pe tron, Proclamația de la 28 septembrie 1914, În timpul războiului, Regele țăranilor, În vremuri de restriște, Salutul regal adresat Basarabiei, Cuvântarea de la 18 noiembrie 1918 cu prilejul unirii Ardealului cu regatul român.*

Dintre toate acestea, vom relua numai discursul rostit la Academia Română, cu ocazia alegerii ca membru de onoare.

REGELE FERDINAND I
CUVÂNTARE ROSTITĂ ÎN ȘEDINȚA SOLEMNĂ A ACADEMIEI ROMÂNE DIN 16 MARTIE 1890

Cu inima pătrunsă de recunoștință am ascultat cuvântarea prea iubitului Meu Unchi și, la rândul meu, dar numai îndemnat de Rege, îndrăznesc a rosti câteva cuvinte înaintea acestei adunări de bărbați învățați, în mijlocul cărora pentru întâia oară am onoare de a mă afla.

Este, în același timp, și o datorie din parte-mi a lua cuvântul spre a exprima adâncul meu sentiment de recunoștință pentru marea distincțiune ce Academia mi-a făcut proclamându-mă membru onorific al acestui așezământ de cultură națională, unde tinerețea mea neîncercată să se călăuzească de nepieritoarele lumini ale științei.

Am avut fericirea că s-au îngrijit de timpuriu a mă învăța frumoasa limbă românească și mi-a fost drag să o învăț, pentru că ea mi-a înlesnit cunoașterea de aproape a literaturii populare, a datinilor, a obiceiurilor, dar mai ales a bogatei istorii a neamului românesc.

Am putut citi și înțelege astfel numeroase publicațiuni ale Academiei, care mi-au arătat cât de mult s-a făcut pentru propășirea științelor și literelor în România. De câte ori am avut aceste scrieri înaintea ochilor, am zărit ca o vedenie minunată icoana țării însăși; licărind altădată ca o scânteie luminoasă pe cerul răsăritean, crescu de atunci din zi în zi, se mări plină de vlagă și de falã, ca o stea cu raze limpezi pe malurile Dunării și țărmul Mării Negre.

Iubitul meu profesor, d-l Păun, mi-a insuflat neîncetat dragoste pentru istoria națională, încredințat fiind că spre a putea ști bine cine e și cât prețuiește un popor, trebuie negreșit și mai presus de toate să se cunoască trecutul său. De aceea, m-am îndeletnicit de a citi cu multă luare-aminte monumentele noastre istorice.

Datoresc și eu ca toți românii o vie recunoștință d-lui Kogălniceanu, astăzi venerabilul Președinte al Academiei, care m-a întâmpinat cu așa de bine simțite cuvinte, căci prin culegerea și tipărirea cronicelor noastre mi-a ușurat apropierea de aceste comori de mari învățăminte, izvoare nesecate de fapte strălucite și de mândrie națională.

Cum să nu fim oare mândri când citim acolo despre luptele vitejești și glorioase cu toți cei mai cumpliți ai noștri vrăjmași, când întâlnim numele și faptele atâtor voievozi însuflețiți de iubirea de moșie până la jertfă? În toate vremile au trăit români, și pe tron și în rândurile poporului, care nu au uitat, precum zice Enăchiță Văcărescu:

Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire.

Câte lucruri de cel mai mare interes nu am găsit, cu o firească și iertată mirare pentru mine, în toți cronicarii, dar mai cu seamă în cei doi mai de frunte, Miron Costin și Ioan Neculcea! Cu deosebire Neculcea m-a fermecat cu limba-i curată, cu stilul împodobit cu icoane pipăite și cu așa de sănătoase povețe. Cele patruzeci și două de cuvinte – cum le numește el – de la începutul cronicei sale sunt ca o galerie de cadre mici, dar cu măestrie zugrăvite, pe care ochiul nu se mai satură privindu-le. Câte chipuri vii, fapte, legende, cugetări înțelepte în fiecare din ele!

Atunci am înțeles cum și de ce el a insuflat talentul unui Alecsandri, unui Bolintineanu. Dintre toate însă mi-au dat de gândit viata și întâmplările lui Milescu-Cârnul, învățătorul lui Petru cel Mare, purtătorul numelui român până în Suedia, unde scria latinește, și până în China – Țara Chitailor – ca sol al Rusiei; și când aceasta? Într-un timp în care puțini s-ar fi gândit că în România se pot dezvolta asemenea oameni învățați și cu înalte destoinicii sufletești.

→

Centenarul Marii Uniri

Voevodului de Alba Iulia

Partea a doua a volumului *Somn de voevod* de **Teofil Răchițeanu,** publicat inițial în 1980 și, recent, la Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2015, este intitulată *Elegii pentru restriștea voevodului,* iar sub titlu scrie: „Se dedică Alteței Sale Mihai I, cu care se încheie șirul voevozilor români, jertfitori, cu trup și suflet, pentru Neam și Țară – pentru exemplara lecție de demnitate ce ne-o servește". Reluăm câteva dintre poemele dedicate Regelui Mihai, reamintindu-ni-l, la două luni de la așezarea sa sub lespedea din Necropola Regală de la Curtea de Argeș.

Tânăr voevod de Alba

Tânăr voevod de Alba
Prin streini sufletu-și frânge
Muma Țară, Muma Țară
Ca pe-un fiu pierdut îl plânge...

Întristat e-adânc pribeagul,
Prăvălit sub greaua-i soarte,
Parcă pe un țărm ar zace,
Mult pustiu, al Mării Moarte...

Muma Țară, Muma Țară
Din adânc, cu-amar, îl plânge.
El, de jalea ei, ca Marea,
De țărmúri sufletu-și frânge...

Lângă zid de Rusalim

Lângă zid de Rusalim
Rezemat stau și suspin.
De amar, de nenoroc
Cu lacrime plâng de foc.
Mult mi-s singur și strein,
Nu m-aude Elohim,
Nici Maica, nici Tátul meu
Și nici Domnul Dumnezeu.
Leagănu-mă și mă frâng
Ca plopii-ntr-al Herții Crâng,
Ca în vântul din Carpați
Brazii greu încetinați.
Bate vântul lin, lin, lin
Parc-ar fi de Olt suspin,
Parcă boare de Vlahía
Care-ndulce străinia...

Trupul Voevodului

Trupul meu curat ca roua,
Trupul fraged de copil,
Ce mi-l frânseră dușmanii,
Doar tu, Mumă, știi-mi-l!

Trupul meu bărbat ca bradul,
Dintr-al cărnii tale trup,
Cetluit între cămile,
I-auzi, Mumă, cum mi-l rup!

I-auzi, Mumă, cum mi-l taie!
Și-l aruncă-n reci fântâni
Și-l împrăștie pe câmpuri
Și mi-l dau, tain, la câni!

Cum mi-l scot din cele hrube
Și-n frânghii legat butuc,
La pierzare, la pierzare
I-auzi, Mumă, cum mi-l duc!

I-auzi, Mumă, cum l-îngroapă
Prin streini, fără lumină,
Ochii mari curați ca roua
Cum se împlu cu țărână!

Ia vezi, Mumă, ia vezi, Mumă,
Pe cer nouri zac în sânge.
Dumnezeu, în chip de roată,
I-auzi, Mumă, cum mi-l frânge!

I-auzi, Mumă, cum pagânii
Turci în lanțuri mă-nfășor
Și mă taie și mormântă
În adâncuri de Bosfor!

Cum în hrube reci la Buda,
Din înalt ordin crăiesc,
Fără vină, fără vină
De viu, Mumă, putrezesc!

Mumă sfântă, Mumă sfântă,
Ci nu-l mai jeli pre dânsul!
Ca un vânt sunând prin codri
Eu din moarte-ți aud plânsul!

Voevodul în toate învins

Ce lin ecouri se sting!
Poate părere-i de vânt,
Poate numai susur
Al unor voci ce de mult nu mai sînt.

Poate ești, îngere, tu,
Care steaua mea o ai stâns,
Poate că, fără pământ,
Clopot, prin alte lumi, plâns.

Poate că numai un gând,
Poate, în áura lui Iisus,
Voevodul în toate învins
La crucea vămilor, sus...

Trecea, tânăr, voevodul

Trecea, tânăr, voevodul
Prin păduri, cu suflet frânt,
Aiurá de doruri-gânduri
Și de toate câte sînt...

Și trecea, trecea nainte,
Și un vânt bătea, ușor,
Dar nu vânt era. Prin ramuri
Plângea ultimul lui dor...

Și era-n amurg – și ramul
Se pleca, duios, în vânt.
Și-aiurá de doruri-gânduri
Și de toate câte sînt...

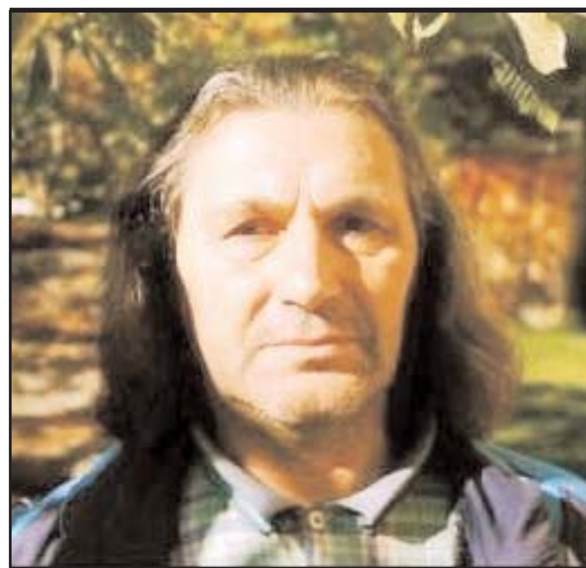
Cade frunza, cade frunza

Cade frunza, cade frunza
Și, noian, s-așază-n vale –
Este jalea? Este jalea?
Codrului Măriei Sale?

Cade frunza, cade frunza.
Soapte curg pe vânt, amare –
Este plânsul, este plânsul
Lumilor în destrămare?

Cade frunza, cade frunza –
Oare Moartea-i, nepătrunsa?
Ni-s viețile? Ni-s anii
Tremurând ca-n codru frunza?...

Lacrima Anei

Teofil Răchițeanu s-a născut la 5 ianuarie 1943, la Răchițele, județul Cluj.

Clasele primare în satul natal (1950-1957), liceul la Huedin (1958-1963), Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1963-1969). Din 1974 a lucrat ca profesor la Răchițele. Debutează în *Tribuna* în 1964 și editorial cu volumul *Elegii sub stele* (1969). Colaborează la *Tribuna, Steaua, Luceafărul, Transilvania, România literară, Viața Românească, Amfiteatru, Echinox, Vatra* etc. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj.

Dintre volumele publicate: *Elegii sub stele,* 1969; *Somn de voevod,* 1980; *Planete de melancolie,* 1986. *Poeme-nserate,* 1990; *Poesii de mai demult,* 1994; *Partea mea de dragoste,* 1996; *Ora singurătății,* 1998; *Tărâmul de rouă,* 2002; *Efulgurații,* 2002.

Poemul alăturat este reluat din volumul *Somn de voevod,* ediția a doua, Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2015.

Mult mă mir, Doamne, de mine

Mult mă mir, Doamne, de mine
Cum pământul mă mai ține
Și cum, Maică Precistă,
Deasupră-mi cerul mai stă,
C-am închis în zid o Ană
Și mi-i inima o rană...
Pe unde mi-i umbletú
Pârjolitu-i pământú,
Pe unde pasu-i ușor
Pârjorlitu-i ca de dor,
Pe unde pasu mi-i rar
Pârjorlitu-i ca de jar,
Pe unde mi-i urma rară
Pârjorlitu-i ca de pară...

Apoi dacă acum două, trei sute de ani, focul sfânt al științei ardea cu atâta lumină în țara noastră, din sânul căreia se năștea un Petru Cercel, domn întreg la minte și poet plăcut, apoi Cantemirii, unul istoriograf mare, altul poet nu mai puțin mare; un Neagoe Basarab care înalță pe malul Argeșului cel mai măreț locaș dumnezeesc, vestit în toată lumea; cum să nu punem cea mai nestrămutată credință în viitorul țării noastre, binecuvântată de Dumnezeu, în care nici împilările dușmanilor, nici întunericul unor vremi amare n-au putut înăbuși izbucnirea geniului național. Când privesc înapoi la șirul atâtor fapte mărețe, pilde și dovezi vii ale puterilor neamului românesc, cum să nu fiu mândru că soarta m-a adus în această frumoasă țară, înzestrată cu atâtea daruri și cu mare viitor. Mă voi sili dar a învăța neîncetat, a mă lumina și a asculta povețe bune, spre a putea fi folositor noii mele patrii, care m-a întâmpinat cu atâta căldură, arătându-mi atâta iubire.

O dovadă nouă, cu deosebire măgulitoare pentru mine am primit-o astăzi prin înscrierea mea ca membru onorific al Academiei. Încă o dată vă exprim adânca mea mulțumire pentru această înaltă distincțiune de care mă voi sili a mă arăta pururea vrednic.

(*Analele Academiei Române,* seria II, tom. XII. 1889–1890, p. 87–89; *Cuvântări de Ferdinand I Regele României 1889–1922,* București, 1922, pp. 9–11. Textul a fost reprodus și în volumul *Academia Română și Casa Regală a României. Două destine paralele, 1866-1947/48,* editat de Dan Berindei, Ion Păun Otiman, Dorina N. Rusu, Editura Academiei, 2013, p. 95-96.

Mulțumiri dnei Dorina N. Rusu, membru corespondent al Academiei Române, și dlui Viorel Gaftea, secretarul științific al Secției de Știința și Tehnologia Informației a Academiei Române, în realizarea acestei pagini. Ziarul *Universul* a fost prezentat în cadrul *Expoziției de periodice și voi volante – Pagini de istorie adunate și păstrate în depozitele Bibliotecii Academiei Române,* organizată între 22 și 31 august 2017 în Sala „Theodor Pallady" a BAR, în cadrul aniversării a 150 de ani de la înființarea Bibliotecii Academiei Române.)

Academia Română și Centenarul Marii Uniri

La mijlocul lunii ianuarie, în contextul diversiunilor tot mai agresive și mai vizibil coordonate de la Budapesta – și nu numai de acolo – și sprijinite de *cozi de topor* interne, Biroul Prezidiului Academiei Române (acad. Cristian Hera – președinte interimar, acad. Bogdan Simionescu – vicepreședinți, acad. Victor Spinei, acad. Alexandru Surdu și acad. Victor Voicu – secretar general) a dat publicității următoarea Completare la Programul Academiei Române de sărbătorire a Marii Uniri (http://acad.ro/com2018/doc/d0115-Academia Romana-CentenarulMariiUniri.pdf).

În tandem cu *Apelul la Identitate, Suveranitate și Unitate Națională* din februarie 2017, această intervenție este în concordanță cu menirea și cu întreaga activitate a Academiei Române, de instituție identitară națională, de mai bine de 150 de ani aflată în serviciul Națiunii Române. (Gh. Păun)

1. Pentru Academia Română, anul 2018 stă sub semnul Centenarului. Este obligația morală și profesională a Academiei Române, ca instituție construită în 1866 de promotorii ei vizionari inclusiv în perspectiva unui asemenea moment astral pe care îl reprezintă Marea Unire. Membrii Academiei Române au reprezentat, de la începuturile ei, toate regiunile locuite de români, plus aromânii, chiar dacă teritoriile vizate aveau altă apartenență politică și strategică. Fondatorii ei au fost șapte patrioți din Vechiul Regat, trei din Transilvania, trei din Basarabia, doi din Bucovina, doi din Banat, doi din Maramureș și doi din Macedonia. Cu mai bine de 50 de ani înaintea Marii Uniri, Academia Română ilustra, *in nuce,* proiectul de la 1918.

2. Academia Română știe că Centenarul nu este și nu trebuie să fie exclusiv despre *trecut.* Centenarul este despre *prezentul* României și despre *viitorul* ei. Performanța strămoșilor noștri de la 1 Decembrie 1918 devine oglinda care ne permite să ne comparăm noi, cei de azi, și proiectele noastre prezente și viitoare, cu predecesorii. Centenarul este un bun prilej de a discuta despre România, România pe care am moștenit-o de la bunicii noștri, România pe care o construim noi astăzi și România pe care o vom lăsa moștenire copiilor și nepoților noștri.

3. 1 Decembrie 1918 este un bun prilej de a ne bucura împreună, toți românii, indiferent unde se află ei astăzi, de succesul unui proiect politic și de omagiere a promotorilor săi. A fost clipa astrală a acestui popor, un moment care a încununat un proiect politic amplu, de mare complexitate și urmat cu acribie, indiferent de conjuncturi. A fost un succes. Începând cu anii '30 ai secolului trecut, România a urmat o evoluție ascendentă în dezvoltarea ei socio-economică, dar tocmai când aștepta să culeagă fructele efortului politico-economic depus în favoarea Marii Uniri, a fost brutal împiedicată de război și, ulterior, de ocupația sovietică – ambele au surpat cel mai mare proiect statal pe care România modernă l-a avut vreodată. Dar prin succesul lui 1 Decembrie 1918, românii trebuie să înțeleagă că nici în „gena românească", nici în „psihologia poporului român", nici în geografia sau religia lui nu este înscrisă vreo fatalitate a eșecului și a înfrângerii. Din moment ce același popor a repurtat, mai ales la 1 Decembrie 1918, succese politice sau strategice marcante, interne și internaționale, înseamnă că se poate. *Iar dacă acum nu se poate, eșecul este exclusiv al nostru, al celor de astăzi, care nu mai pot, la 100 de ani de la Unire, să se ridice la înălțimea înaintașilor.* 1 Decembrie 1918 este semnul explicit al faptului că pentru eșecurile de astăzi nu putem da vina decât pe noi înșine. *Centenarul ne reamintește, intempestiv, că nu avem, în realitate, nicio scuză.*

4. Academia Română va deveni unul dintre forurile cele mai active în a găzdui și organiza dezbateri pe această temă. Este misiunea și menirea ei. Dar Academia Română nu va deveni vehiculul prin care și acoperișul sub care, sub pretextul relativismului total, *totul* se va pune în discuție. Nu totul este discutabil, nu totul este „de discutat".

5. O televiziune de la estul României ne îndeamnă de fiecare dată, sub camuflajul sloganului ei insidios – „Ask more!" („Întreabă mai mult!") – să punem totul în discuție și sub semnul întrebării, mai ales apartenența noastră la UE, apartenența la NATO sau parteneriatul strategic cu America. Nu e vorba însă despre nicio discuție critică, ci despre *un proiect politic și geopolitic explicit.* Același slogan îl promovează și unii din vestul României, care ne sugerează tot mai insistent, în anul Centenarului, să punem în discuție premisele și fundamentele acestuia – mai exact, 1 Decembrie 1918 și Tratatul de la Trianon. Strategia e clasică: ni se cere să acceptăm o dezbatere oficială, pentru a arăta lumii că ar exista o problemă de dezbătut. Și dacă există o problemă, ea trebuie „rezolvată", evident în alți termeni decât cei de atunci. România nu are însă nicio problemă: nici cu 1 Decembrie 1918, nici cu Tratatul de la Trianon, nici cu vecinii săi, nici cu minoritățile care trăiesc pe teritoriul României. În aceste condiții, o asemenea „discuție" nu poate exista și nu va fi admisă. Pentru că nu despre o discuție onestă și inocentă este vorba, ci despre pretextul unei insidioase campanii de relativizare a întreg contextului Primului Război Mondial care, pentru români, a fost Războiul de Întregire. Tratatul de la Trianon, democrația liberală, principiile wilsoniene care au stat la baza reconstrucției europene, *pax americana* sunt pentru România reperele esențiale ale devenirii ei ulterioare.

6. Academia Română constată că aceste invitații la „dialog", care se întețesc pe toate canalele, și dinspre Est, și dinspre Vest, vin din partea unora care astăzi propovăduiesc pe față iliberalismul și sunt în prima linie a contestării normelor de funcționare a Uniunii Europene. Nu poți fi iliberal intransigent la tine acasă și să te transformi, credibil, în „liberal" atunci când ești în afara frontierelor tale. *Nu poți promova iliberalismul la Moscova sau Budapesta și „liberalismul" la București.* Regimurile iliberale care se întețesc în preajma României, și la Est, și la Vest, devin tot mai vizibile în lumina Centenarului, căci unele dintre cele mai nocive consecințe ale războiului mondial au fost regimurile (inițial) iliberale care, ulterior, s-au transformat, nefast și explicit, în regimuri fasciste și naziste. Acestea, alături de omologul lor sovietic/comunist, au fost năpastele secolului XX și nu vrem să le mai vedem niciodată.

7. *Iliberalismul încurajează astăzi iredentismul.* Pe de-o parte, ideologic, forțează false „dezbateri" menite să pună sub semnul întrebării ordinea europeană post-imperială și post-Trianon, pe de alta, *politic,* încearcă să impună forme de reorganizare a statului român, forme fără relevanță europeană, și să declanșeze „referendumuri" pentru a pune pe harta separatismelor potențiale ale Europei și regiunea noastră, inclusiv sau în primul rând România.

8. Academia Română, așa cum a făcut-o de fiecare dată, respinge asemenea abordări. Nu poate fi vorba despre tensiuni sau confruntări interetnice într-o Românie care, din acest punct de vedere, este model în regiune și dincolo de ea. Într-o Românie care a făcut Unirea cea Mare de la 1 Decembrie 1918 *fără să existe niciun război civil sau confruntare violentă pe teritoriul Transilvaniei. Românii, maghiarii sau germanii nu s-au luptat în 1918 pentru sau contra Unirii.* Pentru cei care astăzi vor să pescuiască în ape tulburi, lecția istorică a Unirii și a consensului supraetnic de atunci este mai vie ca oricând.

9. Academia Română face apel la clasa politică din România să fie la înălțimea misiunii sale, mai ales în anul Centenarului. *Clasa politică nu are voie să se joace cu principii sacrosante sau să deschidă o cutie a Pandorei pe care, mai târziu, nu o va putea închide nimeni.* Nu totul este de vânzare, nu orice se poate negocia, nu orice se poate justifica prin jocuri politice sau politicianiste. În anul Centenarului, aceste chestiuni sunt și vor fi și mai sensibile. Iar responsabilitatea clasei politice, a intelectualilor publici, a jurnaliștilor – trebuie să fie la cote maxime. *Iliberalismul și iredentismul nu trebuie să aibă nicio șansă în România sau în Uniunea Europeană. Răspunsul României și al Europei la iliberalism trebuie să se manifeste prin mai multă Uniune Europeană. Nu trebuie admisă în niciun caz o pactizare cu iliberalismul, indiferent de direcția din care vine.*

10. Academia Română năzuiește și va face tot ce îi este în putință ca anul Centenarului să nu devină nici prilej de vrajbă, nici prilej de tensiuni etnice. Cel mai clar semn al reconcilierii româno-maghiare adevărate, nu formale, ar fi o sărbătorire comună, la cel mai înalt nivel politic și diplomatic – București-Budapesta – a Centenarului românesc. *Suntem conștienți însă că nu ne putem bucura cu toții la fel în 2018. Dar bucuria unora și tristețile altora nu trebuie transformate în instrumente de luptă politică. Este vorba, în primul rând, despre respect reciproc.* Marele istoric Nicolae Iorga a știut asta cel mai bine atunci când scria, în anii interbelici: „Din suflet compătimim pe unguri, ale căror calități de rasă suntem în stare a le prețui, pentru cumplita nenorocire la care i-au adus defecte tot atât de însemnate și neputința de a se conduce în momente de criză. Și, oricât ar fi fost de firesc ca la București să se facă demonstrație pentru triumful final al unei oștiri așa de încercate, care e cea mai mare iubire și mândrie a noastră, n-a stat în intenția noastră să ofensăm suferința. (...). Și am dori ca prin aceasta să fim și provocatorii acelui reviriment în spirite, care ar reda operei comune a civilizației moderne pe un popor maghiar rațional, fără nimic din acel imperialism copleșitor pentru alții, care exclude până acum pe unguri de la orice colaborație folositoare."

Istoria de lângă noi

O reformă cu consecințe dramatice în cultura românească

Eufrosina OTLĂCAN

În vara anului 1948, se publica în Monitorul Oficial al Republicii Populare Române Decretul nr. 175/1948, pentru Reforma învățământului, în vigoare de la 3 august 1948 până la 31 august 1968, când urma să fie înlocuit prin Legea 11/1968.

Rândurile care urmează dezvăluie amintiri și, ici-colo, unele reflecții ale autoarei, care a trăit, a simțit și mai simte și după 70 de ani impactul acestei reforme asupra vieții culturale și sociale de la noi.

De la reforma învățământului din 1948 și modificările care i s-au adus în anii următori, când învățământul se reducea la 11 clase (7 elementare și 4 liceale), apoi la 10 clase, până în 1968, când studiile liceale vor fi din nou încheiate cu 12 ani de învățământ preuniversitar, au fost lansate generații care, private într-o măsură semnificativă de aportul școlii, au fost afectate și au suferit mult la capitolele de cultură generală și nu numai.

Cei care, absolvind liceul acela trunchiat (nici nu se mai numea liceu, ci școală medie!), ne-am îndreptat, fie la sfatul unor profesori, fie dintr-o pornire, probabil înnăscută, poate chiar sortită spre matematică, nu realizam pe moment, dar am simțit mai târziu, în viață, că ne lipseau cunoștințe clasice de literatură, istorie, filosofie. Nu mă îndoiesc, aceleași sentimente le-au trăit cei care s-au îndreptat spre inginerie. Dar și absolvenții cu examen de maturitate (căci nu se mai numea bacalaureat, nici n-ar fi meritat acest nume!) care s-au îndreptat spre facultăți zise umaniste au fost în același mod păgubiți. Căci, matematica fiind sacrificată, sau cu o pregătire matematică precară, modul de a pătrunde în științele naturii și în cele sociale avea mult de suferit.

A suferit tineretul care merita o educație serioasă, dar a suferit și corpul profesoral, a suferit întreg sistemul de învățământ, bulversat în mod dramatic. Elevii, tinerii, au pierdut, în mare măsură, pregătirea necesară pentru facultate, dar și pentru viață, prin suprimarea ultimilor doi ani de liceu. Au suferit indirect de lovitura dată corpului profesoral și direct, prin dispariția manualelor. Noi, seriile absolvenților liceului prescurtat, suntem tranziția complexată: suntem mai puțin cultivați decât cei cu 3-4 ani mai în vârstă decât noi, dar și decât copiii noștri, bacalaureați în sensul adevărat al cuvântului.

Încheiam clasa a doua de liceu la Institutul „Sfânta Elena" din București, liceu particular, statizat, ca în toamnă să fiu elevă în clasa a 7-a elementară la o școală situată destul de central în București, Școala „Ciovica" de pe Bd. Nicolae Titulescu (cred că atunci se chema Bd. Basarab), unde funcționase și Institutul „Sf. Elena", după ce clădirea sa centrală fusese dărâmată în timpul bombardamentelor. După ce la „Sf. Elena" avusesem cadre didactice calificate la fiecare obiect, nu înțelegeam de ce la „Ciovica" să avem ca profesoară la matematică o contabilă! Nu-mi amintesc cine era profesoara de limba română la „Ciovica", dar mi-o amintesc pe profesoara de la „Sf. Elena", care organizase cu noi o serbare în limba franceză. Pentru menuetul de Boccherini, pe care-l dansam pe scena școlii, șase eleve (în toată clasa eram doar 15 eleve), d-na Dediu, profesoara noastră, ne-a condus acasă la dumneaei, undeva pe str. Athena (Nikos Beloianis), a deschis o ladă și ne-a pus să alegem dintre rochiile lungi de tafta sau organdi. Nu-i de mirare că nu am uitat rochia roz pe care mi-am ales-o și că, împreună cu colegele mele, ne-am simțit prințese dansând acel de neuitat menuet. Ceea ce m-a mirat mulți ani de atunci a fost faptul că niciodată nu am mai auzit de doamna profesoară Dediu. Am doar bănuieli privind dispariția sa din corpul profesoral după 1948, căci, fără îndoială, aparținea unei clase sociale care trebuia să dispară. Găsesc o descriere a acestei situații dată de acad. Dinu C. Giurescu: „prea mulți profesori vechi au rămas neîncadrați, pe motive nu destul de serioase precum calificări ca mediocru, incapabil, șiret, necinstit, fost legionar". [Adaug eu termenul cel mai des folosit atunci, cel de „dușman al clasei muncitoare".] (*Învățământul în România între anii 1948 și 1989,* prelegere susținută la Craiova, 22 noiembrie 2001)

Să nu ai nici primele noțiuni de limbă latină! Îl citez pe academicianul Solomon Marcus: „Nu uităm că ponderea limbii latine în școala românească a scăzut dramatic și în primii ani de comunism, pentru a crea o ruptură de tradiția națională și europeană a culturii române" (*Odiseea limbii latine,* p. 55, Ed. Spandugino, București, 2016).

Cel puțin pentru mine, lipsa cunoașterii limbii latine, pe care am simțit-o de multe ori ca un handicap, a fost, într-o anumită direcție și măsură, compensată de limba franceză, a cărei gramatică, în special cea referitoare la verb, îmi fixa mai bine cunoștințele de gramatică a limbii materne, româna. Se întâmpla acest lucru și pentru că, la limba română, în anii 1949-1953, lipsa unui manual, ca și o permanentă schimbare la catedră a profesorilor de specialitate ne făceau, din fericire totuși, să beneficiem de lecțiile de franceză ale doamnei profesoare Lucia Balente, directoarea Liceului de Fete Nr. 3.

Nu pot să nu amintesc că am avut și la limba română, în decursul celor 4 ani la „Aurel Vlaicu", profesoare cu prestigiu, de la care am avut de învățat. Mai întâi, doamna Eufrosina Vrânceanu

(păstrase numele marelui matematician, de care era divorțată) ne era un model de comportament și eleganță (la care eleganță, evident, nu aveam cum să aspirăm atunci și n-am făcut-o nici mai târziu în viață). Apoi, Maria Dumitrescu, profesoara noastră de limba română din ultima clasă de liceu (clasa a 11-a). Nici în acel an, 1952-1953, nu aveam manual de limba română. Profesoara noastră a introdus un program obligatoriu: vinerea, la ora de română, dezbaterea revistei *Contemporanul,* apărută în săptămâna respectivă, ceea ce a însemnat mult pentru pregătirea noastră. Nu am știut și nu știu dacă fusese o indicație de undeva de „sus". Iar domnișoara Dumitrescu ne mai vorbea adesea despre profesorul său de la facultate, Ovid Densusianu (1873-1938, academician), ceea ce, în paranteză fie zis, le făcea pe colegele mele să o bănuiască a fi fost îndrăgostită de marele său profesor.

Istoria la clasă, în acei ani: manualul Roller, o carte groasă, urâtă, pe care nici nu-ți venea s-o deschizi. Norocul nostru cu o profesoară cu dragoste pentru istoria României și cu conștiința rolului său la clasă, doamna Alexandrina Popovici.

Mai era și o geografia, care nu era a României, ci a URSS-ului! În clasa a 8-a, un an întreg, o profesoară conștiincioasă venea cu notițe sistematizate de ea însăși și umplea tabla, ștergând-o de mai multe ori, pentru a o reumple cu datele geografice ale marelui continent ce s-a chemat URSS.

Și a mai fost și matematica, oprită la ceea ce elevii învață acum până în clasa a 10-a, inclusiv. Cu profesoare pe care, dacă le aveam la clasă un an școlar întreg era mare lucru. Aici nu mai conta dacă aveam manual sau nu, culegerea de probleme (unică) era de cel mai mare folos, problemele și exercițiile îți puneau mintea în mișcare și ambiția în joc; manualul putea rămâne neatins. Dacă pe profesoarele din clasele a 9-a și a 10-a le-am reîntâlnit la facultatea de matematică pentru a-și trece examenul de licență în 1958, anul în care mi-am luat și eu licența, pentru profesoara din clasa a 11-a, doamna Lucreția Carp, am păstrat o deosebită recunoștință. Nu voi uita nici cuvintele sale, după ce m-a anunțat rezultatul olimpiadei pe Capitală din acel an: „Draga mea, te-aș îndemna sa mergi la Matematică, dar uite cum ne poartă cu cârdul!..." Era expresia suferinței profesorului, pentru care nu exista o minimă considerație din partea celor care hotărau totul în țară.

Reforma din 1948 a introdus studiul obligatoriu al limbii ruse, începând din clasa a 4-a primară. Într-a 7-a elementară, apoi în cele 4 clase de liceu și 5 semestre la facultatea de matematică, am avut în programă limba rusă. Ar fi trebuit să putem vorbi fluent limba lui Tolstoi sau Gogol! N-a fost așa și pentru că sistemul nu avusese cadre de specialitate, improvizase profesori de rusă dintre persoane care, mai mult sau mai puțin, vorbeau această limbă. Excepție a fost profesoara din ultimul semestru de rusă, d-na L. Andreescu, din anul III de facultate, a cărei prestanță la ore mi-a fost de un real folos. Mi-a fost benefică în special învățarea gramaticii, căci am putut folosi cărțile, traduceri din engleză, pe care le-am găsit la Libraria Cartea Rusă și după care mi-am pregătit examenele de doctorat. Mai mult decât în engleză, dacă nu știi gramatică atunci când citești un text de matematică în limba rusă, ești cu totul în afara sensului corect al teoremei sau demonstrației.

Vorbind de anii de liceu, nu pot să nu o omagiez și pe diriginta din clasa a 11-a, Silvia Georgescu, de la care am învățat Anatomia omului (pentru care aveam manual, chiar frumos ilustrat). Profesoara noastră era atât de micuță, încât cred că nu s-ar fi supărat dacă ar fi aflat că între eleve i se spunea „Miky Georgescu". Recunoștință și memoriei profesoarei de Educație fizică și Sport, doamna Orășanu, care nu precupețea niciun efort, venind săptămânal la câte două ore suplimentare de sport sau mergând cu noi la Liceul „Iulia Hasdeu", acolo unde sala de sport era mai bine înzestrată cu aparate de gimnastică decât a noastră, pentru a ne pregăti pentru concursul de gimnastică al liceelor din Capitală.

Seria mea încă a mai avut șansa să facă nu doar 10, ci 11 clase de liceu, ceea ce cred că chiar a contat. O clasă a 11-a cu programul ei urmat în băncile școlii a făcut deosebirea de pregătire la facultate față de acei, destul de mulți copii care, încheind clasa a 10-a în 1953, au avut permisiunea să se prezinte la examenul, zis de maturitate, după trecerea unor examene doar la 2 sau 3 materii din programa clasei a 11-a.

Viața și dedicația pentru profesia aleasă nu ne-a putut restitui acei ani tineri, ai deschiderii spre cultură. Cert este că, intrând în pregătirea de specialitate la facultate, e greu de recuperat cunoștințele generale pe care ți le-ai fi putut însuși în cei doi ani cu care se scurtase liceul. Cum se zice, „nu mai învață John ce n-a învățat Johnny".

Și după încheierea anilor de facultate (cărora nu le pot spune de încheiere a pregătirii profesionale, căci aceasta părea că mereu este la început) mai simțeam golurile lăsate de lipsa acelor cunoștințe. În acei ani, 1958, 1959, știu că aproape toți absolvenții de facultate au fost încadrați în „câmpul muncii".

Acele generații supuse reformei învățământului din 1948 au manifestat, totuși, aviditate pentru cultura generală umanistă. Profesioniști ai tehnicii, lucrând în domeniile tehnice ale învățământului și economiei, care nu aveau ascendenți notabili între vechile elite culturale, dar cu părinți și bunici îndrumați spre carte în școlile lui Haret din satele românești, și-au creat bogate biblioteci personale, chiar în condițiile în care timpul liber era prea mic și trebuia drămuit cu mare grijă. Sunt generații sacrificate, dar care au avut totuși demnitatea să nu rămână foarte jos în spațiul cultural. Am putea spune și aici că „așa-i românul"?!

Dialog cu părintele Sorin Huluță

de la Biserica „Sfinții Brâncoveni” din Soroca

Raia ROGAC

Preotul Sorin-George Huluță Saftiuc s-a născut la 5 aprilie 1980 la Onești, Bacău. În perioada 1994-1999 face studii la Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Gheorghe” din Roman, județul Neamț, în 2000-2004 la Facultatea de Teologie a Universității din Oradea, iar în 2014-2016 urmează programul de masterat la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” Chișinău.

Actualmente este preot paroh al Bisericii „Sfinții Martiri Brâncoveni” din municipiul Soroca și protopop de Soroca și Florești al Mitropoliei Basarabiei.

Raia ROGAC: *Părinte, a fost o întâmplare fericită să fiu martor al unui eveniment de înaltă trăire și simțire românească – sărbătorirea zilei de 1 Decembrie la Biserica „Sfinții Martiri Brâncoveni” din Soroca, pe care o păstoriți. Am fost invitată aici, la cetatea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, pentru a participa cu o zi mai înainte la o serie de manifestări de suflet, la fel de impresionante și binecuvântate de Dumnezeu, la Liceul Teoretic „Ion Creangă”, director A. Iavorschi. Instituția a fost gazdă primitoare pentru o amplă delegație de profesori și elevi de la Colegiul „B.P. Hasdeu” din Buzău, coordonatoare Elena Năstăsoiu, profesoară de istorie. Având relații frumoase de parteneriat pe parcursul a șapte ani, acestea au fost consfințite prin semnarea unui acord de colaborare. Elevii de la Buzău au înmânat 150 de cutii cu donații consistente, personale, pentru câteva familii și grupuri de copii din familii mai nevoiașe, care au fost pregătite cu dărnicie trei luni de către oaspeții buzoieni în baza unui proiect de voluntariat cu genericul* Fratele meu de peste Prut, *65 pentru copii de la Gimnaziul Vărăncău și 85 pentru gazde. Fericirea micuților, majoritatea destinatarilor fiind din clasele primare, se vedea pe fața lor, dar și a părinților. În schimb, cei din clasele superioare, de pe ambele maluri ale Prutului, au pregătit și desfășurat o conferință cu genericul* Oameni și fapte mărețe, *dedicată Centenarului Marii Uniri. A mai fost o bucurie și pentru Biblioteca de Carte Românească „Basarabia”, care a primit în dar un lot considerabil de ediții valoroase. Și iată că toți cei menționați mai sus, precum și mulți alții, și-au dat mână cu mână în organizarea și desfășurarea programului de la 1 Decembrie la Biserica „Sfinții Martiri Brâncoveni”. Despre toată suita de acțiuni vom vorbi în continuare, dar mai întâi aș vrea să ne faceți un succint istoric al acestei minunate bijuterii de cult creștin, construită relativ nu demult cu aportul unor meșteri iscusiți din Maramureș. Și, cum mie îmi place în timpul evenimentelor să discut cu mulți participanți, la un moment dat am dialogat chiar și cu fiul dumneavoastră, iar la încheierea discuției am aflat cine este, căci mă adresasem cu întrebări către doi elevi ai Liceului Teoretic „Constantin Stere”, unul mai mare, din clasa a VI-a, și unul mai mic, din clasa a III-a, dar care, în ciuda diferenței de vârstă, mi-au declarat că sunt de vreo trei ani buni și nedespărțiți prieteni. Am vrut să aflu dacă vin des la serviciul divin și dacă sunt impresionați de sărbătoare, mi-au răspuns afirmativ, iar cel mic la sfârșit a mai spus că este venit de la Bacău la Soroca împreună cu familia, iar tatăl lui nu este altcineva decât parohul Bisericii. Să înțeleg că ați venit la începerea construcției și ați binecuvântat piatra de temelie?*

Pr. Sorin HULUȚĂ: Am venit în Basarabia cu mult înainte de începerea construcției bisericii. De fapt, totul a început în iunie 2010, când am venit la Soroca cu o delegație la Festivalul „Trandafir de pe cetate”... și am rămas! Începutul a fost unul complicat – am fost hirotonit, dar nu aveam un loc de slujbă, fiind nevoit să slujesc o perioadă în paraclisul cetății, apoi într-un paraclis improvizat la demisolul unui hotel sorocean. Nu mai vorbesc de faptul că nu cunoșteam decât câțiva oameni care, de altfel, erau și viitorii enoriași, înconjurându-mă cu nespusă dragoste. Fiind preot român, slujitor în Mitropolia Basarabiei, nu am fost primit cu aceeași dragoste de preoții și enoriașii de la Mitropolia Moldovei. Dar, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu multă răbdare, am reușit să formez o comunitate creștină și să adun în jurul meu din ce în ce mai mulți oameni, înțelegând că mai importanți sunt oamenii decât zidurile. Am ridicat și ziduri! Am construit un paraclis pe locul unde se află astăzi biserica parohială, am pus piatra de temelie pentru viitoarea biserică, am suflecat mânecile și împreună cu credincioșii am purces la zidirea Bisericii „Sfinții Martiri Brâncoveni”. Am scris un proiect la îndemnul prietenului bisericii, domnul Oleg Bodrug, și, cu sprijinul neîntârziat al domnului Eugen Tomac și al celor de la Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, am înălțat biserica maramureșeană. În cuvinte e simplu, dar măsurând în fapte și zile de lucru și nelipsitele ispite, îmi dau seama că nu a fost tocmai ușor. Totul necesită jertfă... și nici credincioșii, nici eu nu ne-am dat deoparte de a sacrifica material și spiritual, ca să vedem finalitatea – biserica noastră cea frumoasă, care a devenit în scurt timp un centru de spiritualitate și cultură românească. Iar munca noastră nu a luat sfârșit – sărbătoarea de 1 Decembrie a fost o continuare!

R.R.: *Și acum să trecem nemijlocit la sărbătoare, să vorbim mai întâi despre organizatori, care, spuneam, și-au dat* mână cu mână cei cu inima română…

S.H.: Foarte frumos și adevărat spus, pentru că organizarea evenimentului a fost o împreună-lucrare a Bisericii noastre și a asociațiilor proromânești din Soroca: Asociația „Grigore Vieru”, Asociația istoricilor din Republica Moldova, filiala Soroca, Asociația Pro-Cultura, Protopopiatul Ortodox de Soroca și Florești al Mitropoliei Basarabiei, Asociația Veteranilor Mișcării de Eliberare Națională, Asociația „Martirii Brâncoveni”, Asociația „Origini Carpatice”, filiala Soroca și Parohia Ortodoxă Română „Sfinții Martiri Brâncoveni” sunt cei cu inima română, care au gândit și realizat această sărbătoare.

R.R.: *Mai întâi a fost Liturghia, apoi mesajele de salut ale oaspeților și a urmat punctul culminant – dezvelirea plăcilor comemorative de pe Troița Eroilor. Cine este autorul acestui monument, cine a alcătuit inscripțiile și listele martirilor, de ieri și de azi?*

S.H.: Sfânta Liturghie a fost oficiată de un sobor de preoți de la Mitropolia Basarabiei, veniți din diferite localități, și preoți din Țară, care au ținut să fie alături de noi la acest eveniment. Slujba a fost condusă de preacucernicul părinte Valeriu Cernei, vicarul Episcopiei de Bălți. După încheierea Sfintei Liturghii, la care au participat numeroși tineri, a urmat dezvelirea plăcilor comemorative de pe troița ridicată în curtea bisericii și, bineînțeles, sfințirea lor. Această troiță în stil maramureșean face parte din ansamblul bisericii și a fost sculptată de meșterii de la Bârsana, Maramureș, aceiași meșteri care au înălțat biserica. Departamentul Românilor de Pretutindeni a finanțat această splendidă lucrare. Cât despre plăcile memoriei, așa cum îmi place să le numesc, ele sunt un gând mai vechi al nostru, abia acum adus la împlinire. Probabil că nu era moment mai bun ca acesta pentru a dezveli aceste plăci, având în vedere că ele vorbesc despre jertfa pentru Neam și Țară a celor care au înțeles pe parcursul istoriei că au o datorie sfântă față de acest popor român. Ideea a fost a mea, listele au fost întocmite cu grijă de profesoara Ana Bejan, o mare luptătoare pentru idealul românesc, mai apoi am primit aprobarea Consiliului Parohial, iar mie mi-a rămas în grijă tipărirea și montarea lor. Cred că merită tot interesul cititorilor să le prezentăm integral. Distinsa doamnă a fost și moderatoarea programul festiv.

R.R.: *Alături de Valeria Mâțu, președinta Consiliului Elevilor de la Liceul Teoretic „Ion Creangă”. S-a săvârșit și un Te Deum.*

S.H.: Te Deum de Ziua Națională a României – aceasta este sintagma completă a acestei slujbe. Este o slujbă de mulțumire adusă lui Dumnezeu pentru toate binefacerile pe care le-a revărsat asupra poporului nostru. Această frumoasă slujbă se săvârșește într-un cadru festiv așa cum a fost cel de acum și are o încărcătură emoțională deosebită. E foarte important ca la ceas de mare sărbătoare națională să ne manifestăm bucuria prin rugăciune.

R.R.: *Ploaia măruntică n-a fost un impediment întru desfășurarea unui amplu și minunat program artistic festiv cu genericul* La Mulți Ani, România!, *la care au participat elevi și colective artistice de la Liceul „Ion Creangă”, Liceul Teoretic „Petru Rareș”, Gimnaziul Vărăncău, Colegiul de Arte „Nicolae Botgros”, Colegiul „B.P. Hasdeu” din Buzău, Gimnaziul „Grigore Vieru” Vasilcău, interpreți profesioniști locali. Aș vrea să completați și cu alte detalii, ca să-i putem menționa pe toți, căci au evoluat toți de nota zece plus.*

S.H.: Programul festiv „La Mulți Ani, România!”, cu un scenariu alcătuit cu măiestrie tot de doamna profesoară Ana Bejan, consilier cultural al parohiei noastre, a fost unul cuprinzător. Cântec, vers, alocuțiuni, dans, flash–mob, toate însoțite de sentimentele cele mai frumoase. Participanții au simțit bucuria și emoția celor care au evoluat în perimetrul din fața bisericii, transformat ad-hoc într-o veritabilă scenă. Au trecut rând pe rând la microfon Vladimir Nicuța – vicepreședintele raionului Soroca, Iurie Tănase – veteran al Mișcării de Eliberare Națională, dna Adriana Matei – consul în cadrul Consulatului României la Bălți, dna Elena Năstăsoiu – profesor de istorie la Colegiul Național „B.P. Hasdeu” din Buzău, dna Olga Gherghelejiu – profesoară de limba și literatura română la Liceul Teoretic „Ion Creangă” din Soroca, preotul buzoian Gabriel Macovei, Petruț Dinu – elev în clasa a XII-a de la Colegiul „B.P. Hasdeu” din Buzău, Nicoale Mincaciu, director la „Bella” din România și subsemnatul. Au cântat: Tamara Boboc–Coșciug, îndrăgită interpretă de muzică populară, Maria Palade, studentă a Facultății de Medicină din București și solistă de muzică populară, elevi ai Colegiului de Arte „Nicolae Botgros”. Dansatorii care ne-au încântat și au făcut sărbătoarea mai frumoasă au fost de la Colegiul de Arte din Soroca și de la Gimnaziul Vasilcău.

→

In memoriam

Radu Cârneci, *poetul iubirii* - dincolo de viață și de moarte

Ion C. ȘTEFAN

Uneori, destinul depășește voința oamenilor. Dumnezeu nu dă nimănui seama despre hotărârile Sale – sau poate că nici nu sesizează clipa tragică a morții unui mare Poet, precum Radu Cârneci. Dar durerea mea a fost dublată, față de a altor mulți prieteni, pe care i-am pierdut în ultima vreme, fiindcă plecarea Maestrului în împărăția neuitării m-a îndurerat într-un mod aparte.

În ultimele luni ale anului trecut, Radu Cârneci mi-a încredințat două volume: *Biblioteca de sentimente*, tipărită la Editura Anamarol, în anul 2012, și *Mari poeți ai iubirii* – antologie de lirică universală, în traducerea sa, apărută la Editura Bibliotheca, în 2017, la Târgoviște.

Îmi propusesem să scriu un articol despre el, ca *poet al iubirii* la 90 de ani, pe care urma să-i împlinească în februarie 2018. Moartea sa neasteptată, asa cum o cometă se prelinge pe cerul albastru, numai în câteva clipe, ne-a uimit pe toți cei care-l îndrăgeam, ca pe un frate și un îndrumător mai în vârstă.

Pe Poet îl vom însoți spre împărăția luminii fără limite, zburând pe aripile versurilor sale de dragoste: *Iată cântecul, ca o santinelă melancolică/ adunându-se-n sine fără de arme/ cu mâinile goale, plimbându-se în sus/ și în jos pe țărmul fluviului* (*Sentinela melancolică,* din volumul *Biblioteca de sentimente*, p. 17).

Această carte este o călăuză care i-a îndrumat pașii în viață, ca un *Sărut mâna, tată!* rostit de fiica sa Magda Cârneci, trudind cu sârg și pricepere la alcătuirea unei antologii de versuri, portrete, cronici, fotografii de la diferite festivități și omagii – într-o evoluție de lumină și puritate, ca într-o bandă cinematografică, însoțindu-l, din tinerețe, până în ultima clipă a vieții: *Dulce toamnă târzie/ se ascunde-n pământ:/ trista mea bucurie/ cu odoare-n cuvânt* (*Călător,* p. 64), poezie dedicată Paulei Romanescu – și ea o călătoare sublimă prin grădina parfumată a iubirii: *Ca mulți asemeni, însetat de viață/ am încercat adesea cucerirea/ de aspre piscuri unde, mândră, firea/ învingătoare-i peste hău și ceață* (*Mărturisirea Risipitorului,* p. 173), într-un zbor lin spre iubirea adevărată: *De dor adânc și tainic te-am ivit –/ din fruntea-naltă-mugurindu-mi pură –/ tu, a iubirii proaspătă măsură/ Athena, astăzi coborând din mit* (*Sonet de început,* p. 111).

Iată drumul lui Radu Cârneci spre marii poeți ai iubirii: *De timp aștept săruturile tale/ și dezmierdări aștept, minunea mea,/ precum un călător pe aspră cale/ visează oaza însetat, să bea* (*Început de nuntă, de la vestitul Solomon cântare*, p. 19), fiindcă la fel a fost parcursul poetului român spre adevărata iubire.

Nu este vorba doar de-o iubire terestră, ci de-o transfigurare divină, ca la Dante Alighieri, de exemplu: *Ai doamnei mele ochi iubire poartă/ Priviri înnobilând cu-a sa privire/ La trecerea-i vor toți să o admire/ Și, salutați, își simt fericea soartă* (*Ai doamnei mele ochi,* p. 62).

Sublimă mi se pare nu doar admirația sa pentru marii poeți ai lumii, ci și măiestria lui Radu Cârneci de a-i transpune în limba română, pe măsura diapazonului său liric, vibrând deopotrivă și în inimile noastre: *Eu te-am iubit și poate că iubirea/ În suflet încă nu s-a stins de tot,/ Dar nici neliniște și nici tristețe/ Ea nu îți va mai da, așa socot* (Aleksandr Sergheevici Pușkin, *Eu te-am iubit*, p. 152).

Radu Cârneci va rămâne în amintirile noastre tot ca un *poet al iubirii,* dincolo de viață și de moarte – adică un cântăreț al celui mai pur și statornic sentiment față de frumusețea umană – transferat în eternitate – al unui om care, chiar în ultimele clipe ale existenței sale, s-a gândit tot la iubire.

Poemul lunii

Șalul negru

Aleksandr Sergheevici Pușkin (1799-1837)

Mi-e sufletul de gheață și de dureri cernit:
La șalul negru încă mă uit ca un smintit...

Eram atunci un tânăr puternic, plin de dor
Și-o tânără grecoaică iubeam, încrezător!

Mi se părea minune, alinturi: cald noian,
Dar ceasul neferice se-apropia, viclean.

Cu oaspeții la masă mă veseleam deplin,
Când îmi intră în casă, pe-o șoaptă, un străin:

„Cu prietenii alături petreci, nu simți năpasta!
Da, tânăra ta greacă te-nșeală,-n clipa asta..."

L-am blestemat de moarte, l-am răsplătit bogat
Și m-avântai călare, de robul meu urmat –

Goneam nebun spre-aceea ce-mi înșela credința
Și s-aduna în pieptu-mi, un munte, suferința.

La pragul casei sale simții că sunt pierdut:
Mi-erau de ceață ochii, iar graiul mi-era mut.

Intrai de unul singur când, pe divanu-acel,
Se-mbrățișa iubita-mi cu-armeanul ei mișel –

A fost precum un fulger tăișul spadei mele
Și, din sărut, tâlharul se prăbuși-n podele.

Jucai peste cadavrul fără de cap, privii
La chipul fetei care, pălind, se nărui –

Era de groază totul și sângele curgea;
Grecoaica mea murise – și dragostea cu ea.

Smulgându-i șalul negru ce i-l făcusem dar
Mi-am șters de sânge spada și-am hohotit amar

Când robul meu, prin noapte, cărându-i pe-amândoi,
În Dunărea stăpână i-a prăvălit apoi...

De-atunci sărutul tandru mi s-a uscat pe gură
Și lungi, fără de capăt, mi-s nopțile, tortură...

Ah, sufletu-mi de gheață-i și de dureri cernit!
La șalul negru încă mă uit ca un smintit...

Reluare din volumul Radu Cârneci, *Mari poeți ai iubirii – antologie de lirică universală,* Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2017.

R.R.: *Pregătind vizita în Basarabia, Maria Palade a învățat de pe internet melodia* Noi nu mai vrem o țară dezbinată, *fără să știe că atât textul, cât și melodia aparțin scriitorului, savantului, dar mai întâi de toate directorului Liceului de Creativitate și Inventică „Prometeu-Prim", Aurelian Silvestru. Acest cântec minunat, care a devenit Imnul Forului Românilor de Pretutindeni, în interpretarea studentei mediciniste, prezentat și la Liceul Teoretic „Ion Creangă", s-a bucurat de un mare succes la public, prin mesajul lui răscolind sufletele celor prezenți. Sper să citească aceste rânduri și să se bucure că melodia de mult a trecut fără vamă Prutul.*

S. H.: Tot programul s-a bucurat de nenumărate aplauze și, după cum ați subliniat, dacă ar mai fi continuat și trei, și patru ore, împătimiții de frumos nu s-ar fi lăsat duși pe la casele lor, în ciuda ploii ciobănești.

R.R.: *La agapa frățească din final, invitați fiind toți creștinii prezenți, au fost servite sărmăluțe și plăcinte, mămăliguță aburindă, ca la mama acasă, alte bucate delicioase de post, pregătite cu farmec și iscusință de bucătari, presupun, specialiști în materie, sau poate chiar de enoriașe gospodine din Soroca? Această masă poate fi considerată una de pomenire a martirilor înscriși pe Troița Eroilor.*

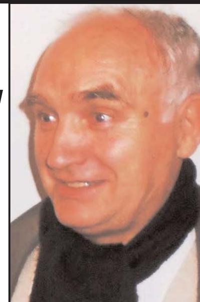
S.H.: Cu siguranță a fost o masă de pomenire, dar și o masă a bucuriei. Bucatele gătite fac parte din tradiția de an cu an a Bisericii noastre „Sfinții Martiri Brâncoveni" și dau un aer de sărbătoare câmpenească. Fasolea la ceaun, sărmăluțele, mămăliguța, plăcintele și vinul fiert sunt în fiecare an la mare căutare și nu ne-am putea închipui sărbătoarea de 1 Decembrie fără ele. Gospodinele noastre au făcut treabă bună, ceaunele și oalele goale la final vorbind despre faptul că totul a fost de excepție.

Se mai cere menționat că sărbătoarea a luat sfârșit după ce cu toții ne-am prins cu emoție în *Hora Unirii.*

R.R.: *Vă mulțumesc mult pentru răspunsuri și, odată descoperită pentru mine Biserica „Sfinții Martiri Brâncoveni", sper să revin și cu altă ocazie.*

S.H.: Vă așteptăm cu drag.

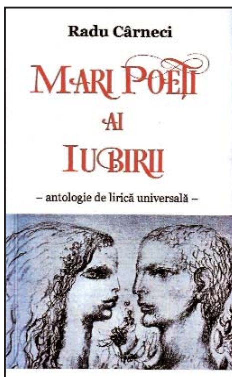
Eros și Anteros

Petru SOLONARU

Omul, singura ființă ce întâlnește *misterul* în lăuntru-i, ca Poet, este acela ce face asemănarea osebirii (în fața Sfinxului Poesiei!) dintre *pașii drumurilor,* cuvintele, și Scara Căii, Cuvântul... Prin aceste trepte ale Învățării hermesianice el, drept hiero-gloso-glif, îndrituit de zei, tălmăcește ocultul lor grai celorlalți chemați de numirea sacrului, se înțelege, doar acusmaticilor la Cărucerul Lumii, metaforizând analogic sensul enigmei celor ce sunt alături de cele ce nu sunt. Spun aceasta deoarece „căutarea" poesiei, într-o stare de veghere a tăcerii, nu-i o devenire, ci o *primire a Ființei* prin Tradiție. Poetul este la fel cu Oceanul: cel din urmă descătușează din „boaba spumii" temporale vidul eteric, iar primul desface/re-face din captivitatea cuvintelor Cuvântul. Ne-rostitul, prin intermediul poetizării ce vede în diferențieri similarități, este scos la iveală ca un mesaj al realităților interioare absolute în valența vizionară a verbului „a fi". Prin opera de artă, așadar, nu mai vorbim de o *relație* între Oglindă (Creația sacră) și oglindire (creația poetică, aici!), ci de o *imanență* a reflectării ei/poesiei ca *ceea ce este,* subliniindu-se că aceasta este, este, deci, *Prezență a Pneumei:* transfigurativă, inițiată, armonizatoare, esoterică, sacrificială, epifanică, noumenală, re-edenizantă, mărturisitoare, eufonică, tăcelnică, amintitoare, catartică, implicită... Căci un rol principal al Poetului este și acela de a corecta eroarea omului existențial care a crezut că *reflexia*/șarpele/fluxul minții sale este chiar *Oglinda divină,* a luat reflectarea realității iluzorii (pline de „aliter"!) drept Realitate, în loc să primească prin golire paharul luminii sfinte (Oglinda) el și-a umplut cu „valuri" mintea, și-a împovărat casa memoriei cu dorințe, gânduri, zgomote și emoții... S-a făcut prizonier umbrelor, fenomenelor, căpătând nu Soarele, centripetul, ci razele centrifuge, mentala oglindă a pulsațiilor vremelnice, o realitate de plan secund, duală. În fond, Poetul spune să dăm folos tăcerii Omului, căci Cuvântul este chiar tăcuta voce a Creatorului. De la acest Ghid la Discipol, în nădejdea de a fi noi acela, calea înveșmântării cu smerită cunoaștere poartă și la Radu Cârneci agerimea inimii poetice în ultima sa antologie de lirică universală, apărută anul acesta, 2017, la Editura „Bibliotheca" din Târgoviște sub titlul *Mari poeți ai iubirii.*

„Cupa" (atanorul acestui demers alchimic) și „Cartea" ca atare (conținutul cuminecător al Rugăciunarului de față) amintesc, iată, că Roata statornică a Mărului paradisiac trebuie refăcută prin Nunta Sinei cu Sinele de la Nadir (Sus!) la Zenit (Jos!). Da, căci în Primordie ele, Nadirul și Zenitul, așa sunt!... Iar aceasta întrucât poesia, ca și alchimia, își începe ritualul cu *nigredo,* aici cerneala, negreala, grafitul semnelor-cuvinte pe coala albă, în a le albi, *albedo,* spre a se desăvârși în solaritatea Cuvântului, *rubedo,* sub treimitatea *măsură, număr, greutate...* De ceremonia hiero-grafiei ține seamă Radu Cârneci când îl sugerează pe Socrate al Diotimei, uitatul fonosof, ce deosebea spre deslușirea noastră că iubirea este fie terestră, fie celestă. În fond, aici e Cartea de față! *Ea ne amintește de marea distincție dintre cei doi frați ai Bunăvoiei, Eros și Anteros.* Iar antologia *Mari poeți ai iubirii,* pentru cei ai metanoiei, pledează net în favoarea lui Anteros. Ea nu este, așadar, în concesia lui Eros, cel care tutelează dragostea exoteră, terestră, a căutării „fragii sălbatice", impulsul anarhic-eroric pentru bacantă al efebului către o posedare reciprocă în dorința adunării carnale. Eros este *cel ce se vrea iubit* în drăgostirea care se mișcă, cea a neliniștii din zarva minții, el, drept Narcis, doar seamănă, aruncă sămânța limbii gălăgioase în pustia valurilor, în mistuirea cenușariilor și, având întrebări, nu pricepe liniștea inimii... Repet, Cartea subliniază grația lui Anteros, cel al Iubirii adevărate, celeste. Dar să-l citim cu sfială pe Anteros ca Solomon al Sulamitei din Asma Asmatom în tălcuirea lui Radu Cârneci:

Sărută-mă și lasă-mă-n beție/ spre sânii tăi cu dulci ademeniri/ ca doi pui de gazelă, dintr-o mie,/ sub crini subțiri// și lasă palma mea prea alintoasă/ – cutremur tainic, Doamne, până când! –/ să-i mângâie! O, tu, Ceamaifrumoasă,/ un dans îmi ești în sânge și pe gând...// ...Nu mai aștept! Din nou pornesc spre tine/ și-n după-amiază te voi regăsi,/ căci tu colină ești de mirt în mine/ și munte de tămâie îmi vei fi.// Mereu rămâi Ceamaifrumoasă/ și fără de cusur din câte sunt,/ odor între odoare, luminoasă,/ întâia-ntre femei pe-acest pământ!... (Solomon, *Cântul* 2, *Regele,* p. 24)

Anteros, deci, este *iubirea esoteră, a armoniei,* mai este misterul ceresc al unirii spirituale, contemplarea Frumuseții desăvârșite a androginului ce caută *Roza magică,* agapitatea. Fiind al sapientalei Inimi, el nu taie, ci doar măsoară nesingurătatea când *aseamănă adevărul* în seninătate, departe de pecețile fricii, arzând incombust, fără de cenuși... El armonizează ritmul celor Doi în Unul, în corespondență cu marele Ritm Cosmic, într-o arhitectură ideatică a Oglinzii ce dobândește un sigiliu estetic-liturgic pios de spovadă hieratică. Prin aceasta are loc o întoarcere la sine. Dante spune:

Ce tristă zi! Sosind, Melancolia/ Mi-a zis: A ta voi fi de-acuma.../ Am înțeles: n-avea cu sine Gluma/ Ci,-alăturea-i, Durerea și Mânia.// Să pleci! i-am spus, nu-ți voi aici urgia!/ Cuvintele-ți ivesc pe chipu-mi bruma.../ Dar ea a-ntârziat cu mine, numa',/ Când, iată că sosi Amor: mantia// Îi flutura pe umeri cu durere/ Iar gluga-i peste chip cădea cernită;/ Uimindu-mă, am întrebat cu teamă:// De ce plângi, tu, te-apasă, ce putere?/ Vai nouă, Doamna ta iubită,/ Spre moarte e, și-n șoapta ei te cheamă... (Dante, *Ce tristă zi,* p. 64).

Iată cum numai un fericit tâlcuitor al iubirii din poesie și al poesiei din iubire poate secta gnozic apa valurilor din stihurile lui Eros de cristalul calm din oceanul adânc al lui Anteros, fiind acela ce stăpânește osebirea între purgația poetardă a mediocrului copist de cuvinte (Eros!) de Purgatoriul metanoic, locul unde adevăratul poet, Anteros, este chemat să numească în revelație Claritatea. Dacă Eros rezonează cu instinctele deșertăciunii, trimițând la limitele acestei lumi nihiliste, iată că fratele său opus, Anteros, care cultivă înțelepciunea și frumosul, este acela ce-l inițiază pe Om contemplării pe calea iubirii de Nume fără de margini, filo-noumenia... Însă, pentru a intra în amvonul enigmatic al poesiei lui Anteros, cel al Suavității, este necesară o terapie noumenală, printr-o detașare de exteriorul cuvintelor și o ancorare în cumpătul „emoției fără de emoție", într-o ceremonie mistică a Numărului, Ideii și Ritmului.

Cartea lui Radu Cârneci se adresează numai soborului de cititori care aspiră într-adevăr la filo-noumenia misterului. Poesia!... Idealul acestui florilegiu este ataraxia, seninătatea spirituală a celui ce înțelege că omul poate fi fericit și liber dacă, dincolo de rațiunile efemere ale minții, se așază concordant în fața Numelui Numelui, acolo unde stăruie tăcelnic Inima Înțelepciunii Arcanelor. Antologia poetică a propriilor tâlcuiri din marii însingurați jertfelnici ai numirii Sacrului vine să înlăture patimile versuitorilor narcisiaci ai lui Eros, să înalțe pe Cititorul Ales la armonia Cuvântului, ea pregătind pe cel ce a trecut de pendulările rațiunii să întâmpine valori autentice ale Logosului lui Anteros: Solomon, Sapho, Bilitis, Catullus, Ovidius, Li Tai Po, Omar Khayyam, Dante, Shakespeare, Baudelaire, Rainer Maria Rilke, Khalil Gibran...

Avem a ne aminti prin prezenta antologie de lirică universală, *Mari poeți ai iubirii,* semnată de Radu Cârneci, că Zeul locuiește în Om și îl face pe acesta să vadă Osia Lumii, să se ilumineze într-o religie a intuirii smeritoare a Cuvântului, cea a măsurii tăcerii și candorii... Însă, mai ales, nu-i de uitat, scrie Epictet în *Manualul:* „căci nu toți avem toate darurile, ci unii unele și alții altele"... Dar rămâne *Darul...* Și este bine totuși că între seducția diacronică a lui Eros, cel al dragostei între osebitorii povestei, și Acusmația sincronică a lui Anteros, cel al iubirii între asemănătorii zeului Vestitor, *un Poet* așază, iată, spre veghere, hotarul Paradisului.

Credința și eternitatea iubirii

Aureliu GOCI

Personalitate activă, dinamică prezență vie, ascensivă, unul dintre liderii fenomenului literar al mai multor generații, Radu Cârneci este un mare scriitor, cu o operă exemplară și profundă.

Poet de rang înalt și traducător cu rezoluție specifică, el este un martor al evoluției și metamorfozelor literaturii române încă de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial până în zilele noastre. A mai prins sclipirile târzii ale fenomenului interbelic și a fost contemporan cu generația războiului și deceniile de dictatură ale regimului discreționar, a activat în mișcarea renașterii idealului estetic cu generația '60 și s-a sincronizat cu toate momentele de referință, până astăzi, mereu prezent în prima linie a scrisului românesc.

Cu o voce rezolutivă încă de la începuturi, poetul a parcurs el însuși o evoluție interioară și o racordare firească la dominantele spațiului poetic prin diverse modalități de exprimare.

A debutat în volum la 35 de ani, oarecum târziu, și a făcut din universul iubirii o marcă specifică, din care derivă tema morții și metamorfozele existențiale. Autorul construiește o lume așezată și profundă, meditativă și nostalgică, cu istorie interioară și meditații filosofice. Amprenta clasicizantă se verifică în adoptarea sonetului și a unei forme inventate plecând de la formele clasice – rondo-sonetul.

Totuși, autorul nu a fost de la început rapsodul inconfundabil al iubirii, ci a parcurs o transformare tipologică; a debutat ca un tradiționalist interesat de dinamismul naturii și iluminările vitale pe care le generează, ajungând abia după aceea la a doua ipostază – aceea a racordării și scufundării în miturile solare ale erosului, de la modelul clasic european până la ipostazele orientale.

De la debutul din 1963 (*Noi și soarele*, E.P.L., București) și până la ediția selectivă *Clipa eternă,* reprezentativă, din colecția *Poeți români contemporani,* 1988, trec exact 25 de ani, cuprinși în 18 volume în care poetul a renunțat la poezia unui spațiu specific și a trecut la filosofia Timpului fără Timp; cităm din variantele publicate pe Internet: *Dar dincolo de dincolo ce este/ necuprins al văilor celeste/ ne-ademenește, ne-nfioară gândul/ voindu-se cu clipele de-a rândul/ ce paradis de chip și veste/ dar dincolo de dincolo ce este?// (o ceață eu și tu la fel/ o ceață găsindu-se și re-trăind/ o viață ivind grădini,/ re-inventând delire/ și fructul – taina-n taina lui/ orbire a binelui și-a răului răsfățat:/ o ceață eu și tu la fel, o ceață.)// spre Timpu-acel fără-de-timp/ chemare în suflete și-n carnea de uitare/ înaintam cu zarea tainic ninsă/ e-n noi de vecinicii și neînvinsă/ și ne grăbim spre dincolo-n sperare/ spre Timpu-acel fără-de-timp chemare.* (*Dincolo de dincolo*)

→

Sub crugul Eminescului

Eminescu unifică... (II)

Lucian COSTACHE

Nicolae Georgescu distinge un lucru esenţial, căci sensul ar fi, conform criticului, cu condiţia să acceptăm că *gând purtat de dor* e între virgule, ca în P1 (adică de la ediţia princeps, 1883) – P11 (până la ultima ediţie Maiorescu, 1913) şi în celelalte ediţii, „el zboară ca un gând purtat de dor" (Mihail Eminescu. *Poesii,* Ediţie critică, studiu introductiv, comentarii filologice şi scenariul probabil al ediţiei princeps de N. Georgescu, 2012, Editura Academiei Române, p. 672). Fără virgulă, ca în *Almanahul Societăţii Academice Social-Literare „România jună'', Dunărea* şi *Convorbiri literare,* sensul ar fi „dorul poartă gândul pân' piere totul (inclusiv zborul)" (*Ibidem*). Dacă lucrurile stau ca în ultima semnificaţie, atunci viziunea eminesciană este magnifică şi monumentală, iar imaginea aripelor care cresc cuprinzând Cosmul ca şi când s-ar confunda în dimensiunile sale de-nceput şi de sfârşit, cu *căile de mii de ani* prăbusite *în tot atâtea clipe,* ne dă ocazia, mai mult, să credem că ne aflăm într-o situaţie de rafinament al unei interpretări ce se impune obligatoriu. Între altele, e greu de respins demonia Luceafărului, un înger căzut, Lucifer, chiar dacă îmblânzit, „cum spune de la prima rugă Cătălina" (N. Georgescu, *Op. cit.,* p. 676).

Cum ar putea fi altfel când chiar Cătălina îl numeşte astfel, de o frumuseţe demonică, ireală, *cum numa-n vis.* E de fapt credinţa populară a zburătorului, fără să eliminăm complet derivarea spre creştinism. Nu e vorba de hibridarea unor credinţe, amestec de păgânism şi religie (religii), ci de delimitarea a două momente ale erosului: înamorarea şi manifestarea iubirii. Orice dragoste are un moment premergător, când obiectul iubirii, fiinţa iubită nu capătă încă contur. Nu e vorba de abstractizarea iubirii, ci de trăirea ei înăuntru: *Mă dor de crudul tău amor/ A pieptului meu coarde,/ Şi ochii mari şi grei mă dor,/ Privirea ta mă arde,* ca un fel de sensibilizare acută a sufletului, înainte ca sentimentul să se fixeze pe altcineva, pe altă fiinţă, pe sine (narcisism), pe un obiect de oriunde, terestru sau cosmic, sau pe un animal. Derivarea spre crestinism e şi în conştiinţa păcatului pe care o formulează Luceafărul înainte de a se duce ca să ceară dezlegarea: *Da mă voi naşte din păcat/ Primind o altă lege. Da* e de fapt conjuncţia adversativă *dar,* singura aici care ar arăta că astrul are conştiinţa propriului, radicalului, inacceptabilului său sacrificiu. *Da,* şi ca adverb, are şi aşa un rost. Ar exprima voinţa Luceafărului afirmată hotărât, ar avea „valoare absolută: *voi să-mi dea dezlegare*" (N. Georgescu, *Op. cit.*, Nota la versul 165, p. 662).

Ideea unui Luceafăr *îmblânzit* apare şi în versul 171, *S-a rupt din locul lin de sus,* unde ediţiile Maiorescu înlocuiesc pe *lin* cu *lui.* Cuvântul nu e numai „recurent" cu apariţia lui în versul 189, *Şi 'n treacăt o cuprinse lin,* cum susţine acelaşi rafinat exeget, dar e vorba de poziţionarea astrului: o dată în departe, pe cerul văzut dintr-o situare terestră, acolo unde îi este locul, fără strălucire insuportabilă, şi luceafărul de aproape, din visul *dureros* al fetei. Nu e deloc întâmplător că pajul e disponibil într-un *ungher,* unde o *cuprinde în treacăt, de grabă,* pe Cătălina, iar astrul *piere* mai multe zile, rupându-se *din locul lin, de sus. Lui* sau *lin* e un prilej excelent de speculaţii, care, chiar dacă nu clarifică, măcar nuanţează, ceea ce e esenţial în a surprinde adâncurile unei minţi atât de tulburătoare.

Să urmărim şi jocul verbelor, căci sunt cu totul alte dimensiuni, spaţio-temporalitatea fiind diferită: pajul se *furişează* (*pânditor,* element cu predicaţie suplimentară: *se furişează* şi *pândeşte*) *pândind* (un gerunziu cu încărcătură de continuitate şi de atenţie încordată, de îndrăzneală şi de reţinere totodată).

O *cuprinde* e cu semnificaţie de posesiune, în aceeaşi *umbră* a *negrului castel,* poate locul instinctelor, până la ieşirea în lumină a iubirii, senină, luminată, vizibilă. Distanţa până la *lumina rece* a importantă, dar un hotar de trecut e şi aici. Determinările mitice, folclorice sunt evident implicate. Apoi totul e cu trecere grăbită de timp: *în treacăt, degrabă.* Scena e în aceeaşi sugerată temporalitate ca tot tabloul în care apare Cătălin, deschis cu *în vremea asta* (vremea şi timpul, în antiteză, la Eminescu). E de urmărit acest lucru până la strania rezonanţă a versurilor, cu ritm şi sonorităţi ale trecerii terestre şi cu sugestia efemerului: succesiunea silabelor cu vocala deschisă *a* şi a medianelor *i* şi *e*, cu aliteraţia lichidelor *l* şi *r* sau a siflantei *s*, imprimă o altă curgere decât, de exemplu, portretul din uvertură al *prea frumoasei,* situat în etern: *În vremea asta Cătălin,/ Viclean copil de casă/ Ce umple cupele cu vin/ Mesenilor la masă.* Detaliile existenţei lui Cătălin sunt aproape casnice: casă, cupe cu vin, masă. Vârsta e simbolică: copil. „Caracterizarea" şi preocupările sunt pe măsură: viclean (până când se îndrăgosteşte de-adevărat şi viclenia se stinge sub focul, para *nopţii de patimi*), copil *din flori, de pripas, un paj.* Altele sunt dimensiunile când e vorba de „deplasarea" cosmică. Ideea e că aici operează timpul, o altă curgere cu alte dimensiuni. Nu mai e vorba de un *ungher,* limită spaţio-temporală a fiinţei umane, ci de un timp nedeterminat, în afara ceasornicului, timpul veşniciei astrale, cosmice. Să se compare verbul *o cuprinse* cu determinarea sa adverbială, *lin,* şi *s-a rupt* din *locul lin de sus,* cu determinarea adjectivală, de atribut al unei spaţialităţi distincte, deşi neprecizate – *locul lin, de sus.* Temporalitatea e întodeauna însoţitoare, Eminescu nu priveşte niciodată spaţiul şi timpul separat. Această *singularitate* spaţiu-timp de care vorbeşte ştiinţa contemporană e, la Eminescu, un dat al gândirii sale dintotdeauna. *Şi se tot duce... S'a tot dus* e suficient de revelator pentru o altă călătorie decât aventura în „spaţiu închis" a pajului.

Treptat, sentimentul erotic se concentrează şi discursul liric îmbrăţişează o viziune socială şi o aderenţă la frământările veacului şi sub semnul credinţei creştine: *Împletit trupul meu din dureri./ Vântul mătură apele fluviului./ Apele fluviului se tânguie lung./ Deasupra pasărea cerului.// Împletit trupul meu din dureri./ Semnul trecerii, înaltul căzând./ Pământ de plâns./ Marea lacrimă./ Iată-mă, cel sacrificat.// Împletit trupul meu din dureri./ Trei cruci în ostrovul sărat./ Trei cruci din lemn blestemat.// Apropie-te!/ Mângâie-mi tălpile./ Fruntea/ Îmi sângerează cu veacul./ Roagă-te pentru mine!/ Iată corabia mea topindu-se.* (*Sonetul XCVI*)

Viziunea poetică se proiectează, de asemenea, în spaţii şi revelaţii onirice, sub forma unor metafore de o mare profunzime şi frumuseţe estetică: *Moartea venea pe un cal/ alb, frumoasă,/ de o zvelteţe pură, majestuoasă/ voaluri de cer îi fluturau sihastre/ şi păsări o-nsoţeau/ cu voci albastre/ într-o mireasmă din miresme scoasă:/ Moartea venea pe un cal/ alb, frumoasă.// (Cine eşti tu de aer şi de/ lună/ de-mi sună somnul/ visele-mi răsună, iar/ sângele-mi cade-n ierbi/ ca roua, tu-mi răvăşeşti/ fiinţele-amândouă/ şi spaimelor mă dai ca-ntr-o furtună/ cine eşti tu,/ de aer şi de lună?)/ trecea aşa tăcută şi regina/ sorbind în ochi lumina/ din lumină, ci n-a voit să mă/ privească-n faţă/ – ardeam superb în firea/ mea de ceaţă şi-o muzică/ mă stăpânea divina –/ trecea asa tăcută şi regina...* (*Un vis*)

Între multitudinea de volume de poezie publicate, dintre care cităm *Orga şi iarba, Umbra femeii, Centaur îndrăgostit, Banchetul, Temerile lui Orfeu, Timpul judecător* etc., un loc aparte îl ocupă *Cântarea cântărilor* (Ed. C.R., 1973).

Parafraza la *Cântarea cântărilor* este un model de referinţă pentru transfigurarea temelor şi modelelor biblice şi are o istorie lungă. Samuil Micu, în tălmăcirea *Bibliei* din 1795, acorda o pondere aproape disproporţionată textului păgân în raport cu totalitatea scrierilor dogmatice; cam în aceeaşi perioadă, Ioan Cantacuzino adăuga în culegerea sa un poem *Cântarea Cântărilor,* în formulă aproape anacreontică. O primă versiune – din 1835? – *Cânticul Cânticilor,* după exemplul lui Voltaire, va fi refăcută de Heliade ceva mai târziu (1870) în *Cântarea Cântărilor,* chiar dacă modelul este altul (*Paroles d'un croyant*), după cum celebrul poem al lui Alecu Russo, *Cântarea României,* se constituie ca o parafrază politică la textul biblic – încă o dovadă că toată poezia este de dragoste. În sfârşit – deşi periplul istoric este departe de a fi complet – G. Călinescu a scris un poem inspirat de un singur vers, devenit motiv liric: *Vino din Liban, mireasă.*

Parafraza lui Radu Cârneci este foarte liberă faţă de determinările particulare ale textului-bază, şi mai abstractă – desigur nu până la nivelul la care este, să zicem, *Sărutul* lui Brâncuşi. În cazul poetului, această parafrazare se realizează prin aluzii actualizate, iar conceptele-cheie (dor, drag, jale) conduc la localizarea lirică. Cu certitudine, autorul a folosit şi imnurile nupţiale din folclorul românesc (fata îşi numeşte mirele „zburător"), dar surprinde neutralitatea faţă de erosul eminescian, cu consecvenţă pus între parantezele raportului de diferenţiere.

Erosul, sentimentul difuz, inefabil, starea incantatorie, succesiunea de viziuni eterice, pâlpâietoare, echivalează la Radu Cârneci cu o întreagă filosofie şi poate substitui toate sensurile ideaţiei; lirica erotică a fost întotdeauna şi poezie de cunoaştere, în primul rând a eului interior. Poemele din *Cântarea Cântărilor* sunt imnuri ample, fără risipă de imagini, dar de mare fluenţă, laude epitalamice care păstrează uneori doar melosul biblic. Poetul evită sensibleria de romanţă care ar putea sfârşi în lamentaţii lăutăreşti. Radu Cârneci a optat pentru o organizare dramatică a textului lângă eroii cunoscuţi (Solomon, Sulamita, Mirloso etc.), adăugând intervenţia corului – un *raisonneur* al acţiunii şi un factor de echilibru pentru cauza finalului apoteotic. Iată chemarea miresii: ...*Ci hai peste câmpii în rătăcire,/ să înnoptăm în tainice-aşezări,/ să fim în fire noi, aleşi de fire,/ stăpâni pe cele patru zări.// Să ne iubim şi să uităm de toate:/ Un arbore foşnind de ramuri noi./ Să fim sub cer. La margini de cetate/ să luminăm de stele amândoi.*/(...)

Poemul se citeşte cu mare plăcere şi acoperă intenţia auctorială exprimată în „Postfaţa" la ediţia princeps: „...există totuşi, în acest veac al răsturnărilor sociale, (...) o acută nevoie de frumos, o adevărată sete de puritate. Lumea stie, şi artiştii în primul rând, că la această formidabilă forţă care este civilizaţia contemporană, trebuie adăugată acea aură care aparţine numai omului şi care se cheamă puterea de a iubi (...)."

Din excursul tipologic de mai sus, deşi incomplet, se poate observa că în fiecare generaţie de poeţi se naşte câte un reprezentant care să dea o versiune românească pentru arhetipul poeziei de dragoste – *Canticum Canticorum.*

În ediţia selectivă *Clipa eternă,* poetul reuşeşte să strângă între coperţile aceluiaşi volum trei echivalenţe, parafraze, replici sau remodelări stilistice originale, moderne şi româneşti, la cele trei mari cărţi de poezie erotică ale lumii: *Cântarea Cântărilor, Canzonierul* lui Petrarca şi *Sonetele* „Marelui Will".

Din altitudinea acestei înalte vârste, Radu Cârneci devine patriarhul liricii actuale şi una dintre certitudinile supravieţuirii Poeziei şi a supravieţuirii prin Poezie, pentru că, dacă nu trădezi poezia, ea nu te va trăda niciodată.

La această oră a modernităţii, în care fragmentarismul şi laconismul informaţiei au alterat – nu o dată – grandoarea unei opere, când textualismul şi cultul copleşitor al imaginii domină universul poeziei, Radu Cârneci se desăvârşeşte în stil neo-clasic, umanizând existenţa aproape robotică a generaţiilor mileniului III.

Sub crugul Eminescului

Jocul timpurilor verbale, cu însoțirea adverbială repetată, sugestie a nemărginirii, până la aneantizare – în limba curentă a poporului *a se duce* înseamnă și *a muri* („s-a dus, s-a tot dus, bietul om!”) – trecerea de la un prezent continuu la un trecut al pieirii, cu suspensia necesară, ruperea primului vers (169) al strofei, pe cezură, cu puncte de suspensie, așteptând parcă un timp de neprecizată, îndelungă durată, sunt în legătură cu imaginea unui cer neînstelat, semn al unei temeri venite din convingeri și credințe populare, o spaimă de prăbușire a omului în neant, căci nu e de conceput un pământ fără cer. O sinteză a gândului diferit (?) e în versul ferm, energizat de imperativul verbului: *Vino somn ori vino moarte!* Să ne amintim doar de impactul eclipselor asupra omului, înfricoșat că el piere odată cu lumea de sus, cu luminile de sus. *Perind mai multe zile,* fără vreo precizare exactă, ca și *trecu o zi, trecură trei,* adică situarea în afara timpului, în atemporalitate, ca în orice mit, cu întoarcerea obligatorie la primordialitate, e cu aceeași indeterminare temporală. *S-a tot dus* nu exclude și o temporalitate în curs și nici una în viitor, cea care ar curge cel mai adecvat în versurile citate. Ambiguitatea e însă producătoare de enorm efect, neputând preciza un timp anume în trecut sau în viitor, ci doar o durată neprecizată – ca timpul interior al unui vis.

E necesar însă, având, totuși, același verb, *a pieri,* să distingem între a pieri *mai multe zile,* față de *până piere totul, totul,* din zborul până la capătul timpului și spațiului deopotrivă, căci nu e de conceput, în gândirea eminesciană, să se prăbușească doar spațiul și timpul să rămână. Două temporalități distincte și două locuri diferite: *locul lin de sus* până la a nu avea *nici timp, nici loc,* din învățătura lui Demiurg. *Pân' piere totul, totul* e pieirea singularității, esența înțelegerii universale. Să punem versurile la loc pentru a privi în ansamblu, să punem la loc, adică ceea ce am distrus prin disecție (!): *Și se tot duce... S'a tot dus/ De dragu-unei copile/ S'a rupt din locul lin de sus/ Perind mai multe zile.* Într-o lucrare de excepție, Dumitru Irimia, în capitolul dedicat pronumelui, remarca faptul că, deși poezia eminesciană, „multidimensională, rămâne, totuși, în esență predominant-erotică”, acest sentiment, al iubirii, depășește însă „sfera obișnuită, înfățișându-se până la dimensiuni cosmice, constituindu-se în unul din principiile fundamentale ale existenței și esenței universale, împlinirea erotică fiind o condiție fundamentală a contopirii eului propriu în eul cosmic”, iar relația *poet-ființa iubită* „se situează în centrul raporturilor prin care poetul se definește și definește lumea”. (*Limbajul poetic eminescian,* Junimea, Iași, 1979, p. 117). Chiar dacă, observa Dumitru Irimia, în „spațiul raportului lingvistic *eu-tu* nu se reflectă doar raportul dintre poet și ființa iubită, totuși acesta rămâne predominant”, iar elementul „activ, determinativ, al raportului este iubita, pe care poetul o caută, o așteaptă, o cheamă, o mângâie sau o regretă, care îi apare în vis sau se pierde *în zarea eternei dimineți*”. (*Op. cit.*, p. 117) *Este Ea*, din *Singurătate,* inaugurare și centru, e sinteza eminesciană a acestei judecăți. Cum altfel am putea privi portretul: *El,* al *prea frumoasei* din uvertura *Luceafărului,* începătură și centru al poemei, căci de aici se deschide atragerea spre neant a astrului. Cum am putea, așa stând lucrurile, să o considerăm, în finalul poemului, atât de decăzută, o „ușuratică”, incapabilă de iubire autentică și înălțătoare, o „trădătoare” – lăsând la o parte incapacitatea (= imposibilitate) astrului de a trăi alături de *Ea* iubirea absolută – ruinându-i atât de lamentabil frumusețea și atracția? De aceea, Cătălina trebuie să rămână, și în final, *statuă* întreagă, cu chipul nemutilat misogin. Ea e, așadar, în această viziune monumentală, integrând avatarurile întregii lumii, terestre și cosmice, locul comun, inauguratoarea, mijlocul și finalul armoniei, complementarității prin iubire a cosmului.

Analiza criticului (D. Ieremia) scoate în evidență două lucruri esențiale: mai întâi, relația strânsă, determinantă pentru înțelegerea relației de cuplu în poezia lui Eminescu, mereu marcată de un eu personal, puternic individualizat, și femeia iubită, obiect al contemplației lui și țintă a tuturor actelor celui îndrăgostit; apoi, puterea de transpătrundere a iubitei, cu forța ei de a se distinge dintr-o mulțime omogenă, adică de a atrage privirile celui care *așteaptă, caută, mângâie* sau *regretă*, o *visează* sau o *pierde* etc. În *Luceafărul,* această relație își extinde determinările, căpătând și la acest nivel, mai multe nuanțe și evident mai multă condensare. „Rețeaua de opoziții” (D. Irimia) devine mult mai largă, în legătură cu multiplele raporturi antitetice pe care le dezvoltă poetul. E firesc, de vreme ce se multiplică și „protagoniștii”, să apară relații mai complicate între un *eu* sau *alt eu,* precum și un *tu* sau *altul.* În orice relație de acest fel, existența unei persoane a treia, *el,* să fie implicată. Ambreiorii personali se schimbă, uneori neașteptat, dar cu sigurntă vor impune și opoziții în planul expresiei, dar, mai ales, în planul semnificațiilor. E suficient să ne gândim la schimbarea acestora în finalul poemului, când opozițiile nu se mai referă doar la *eu* și *tu,* cu forme cauzale, tone și clitice, pe întregul parcurs al textului, ci la opoziția eu-tu (-ți, ție)-el (altul) sau voi (vostru, vă)-eu (mea, mă): *El tremură ca alte dăți...// Dar* (*el*) *nu mai cade ca 'n trecut/ În mări din tot înaltul: Ce 'ți pasă ție, chip de lut/ Dac'oi fi eu sau altul./ Trăind* (*voi*) *în cercul vostru strâmt/ Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece.*” Continuitatea pronominală, cu precizarea acelorași „protagoniști”, cu deplasarea de la singular la plural, adică de la un „exemplar” al ființei terestre la întreaga specie, în care *eu sau altul, eu și altul,* de fapt *eu-ca altul,* -ca oricare altul, în multiplicare continuă, este și trebuie să fie în opoziție cu unicul *eu*-cel *nemuritor și rece.*

Identificarea lui Hyperion cu un eu oarecare e o imposibilitate, căci, altfel, cuvintele lui Demiurg, *Noi nu avem nici timp nici loc/ Și nu cunoștem moarte*, ar fi un nonsens. În dogmatica Demiurgului, lumina și norocul sunt antinomice, așa cum antinomice sunt multiplicările ființei și unicul Hyperion, în opoziția Ei-Noi („*Ei doar au stele cu noroc/ Și prigoniri de soarte,/ Noi nu avem...*”), preluată în final de astrul înălțat, revenit la *nemoarte.* *Eu sau altul* e acest *ei* din dogmatica dictată de Demiurg, pentru păstrarea genuină și veșnică a celor doi gemeni ai geniului: al luminii și al norocului. Geniul norocului intonează utrenia iubirii în psalmul *Venere și Madonă: Venere, marmură caldă, ochiu de peatră ce scânteie.* Geniul norocului știe că Venere este neîmblânzită, dar, în himera lui, o visa cu *braț molatic,* întinsă pe pajiștea poeziei, așa cum Rafael, poate că tot în vis, *a creat pe pânza goală pe Madona Dumnezee.* Tot așa, norocul coboară ca o rază de stea celestă pentru Hyperion, cel hotărât să devină un *altul,* unul precum Cătălin, asa cum pentru Cătălina cobora geniul luminii, Luceafărul, cu efemerele lui întrupări, coborări: *Și-am făcut din tine-un înger, blând ca zioa de magie/ Când în viața pustiită râde-o rază de noroc. Ziua de magie* a norocului face ca femeia să devină beatificată, sfântă prin iubire: *Suflete! de-ai fi chiar demon, tu ești sântă prin iubire; Tu ai fost divinizarea frumuseții de femee,/ A femeei, ce și astăzi tot frumoasă o revăd.* De aceea preferăm să păstrăm, în finalul poemului *Luceafărul,* chipul *prea frumoasei* din uvertură nealterat, necompromis de o interpretare îndelungată și care coboară în comunul vieții cotidiene, o semnificație mai înaltă și conformă cu convingeri eminesciene dintotdeauna.

Venere și Madonă dateză din 13 aprilie 1870. Ni se pot aduce contraargumente din ipostaze ale feminității din alte poezii ale lui Eminescu, în care femeia e privită diferit. Dar acelea sunt ipostaze, de la femeia-copil(ă) (Cătălina e și în ipostaza aceasta, a inocenței) la femeia ingrată ori titanică și care nu împiedică cu nimic divinizarea, fie și ca *demon,* dacă demonicul ar fi starea cea mai de jos a femeii. Comun privind, demonismul masculin e o înzestrare, o ieșire din obișnuit, e „bun” adică, deși poartă amprenta nefericirii, a damnării; demonul e adesea *alesul;* demonismul femeii e un viciu, un păcat, o nefericire pentru sine și mai ales pentru altii, e rău adică.. Tot așa, demonul masculin e în urcare, e de temut, de admirat, are putere de seducție, cel feminin e prăbușit aprioric, e esența feminității, e „ușuratic”, nepermis, amendat, hulit. Din punctul de vedere al seducției e însă mai puternic, pentru că e *întrupare,* e diavolesc. Eminescu destramă această paradigmă comună: femeia e *sfântă prin iubire.* Ea e adesea victima demonului mascul, și nu invers. De recitit „poemele epice” (G. Călinescu) (nuvelele) ale lui Eminescu! E deopotrivă *înger și demon,* adică o sublimă enigmă, care atrage și respinge: *Mai nu vrea, mai se lasă.* E – și comparația nu mai trebuie explicată – *Cum e Fecioara între sfinți/ Și luna între stele.* E precum *Madona* lui Rafael, chintesență a frumuseții, obiect al purei admirații estetice, un efect de bun-gust, educat ca atare, sau precum portretele feminine ale lui Giacomo Palma, ca în *Cezara,* și, precum *Madona Dumnezee,* e „chintesență a iubirii umane” și a purității morale (preluând o formulare a părintelui Dumitru Stăniloaie).

Să citim așa, fără determinrea apozițională: *ce-ți pasă ție, dacă voi (oi) fi eu sau altul.* O întrebare lămuritoare devine absolut necesară, pentru ca textul să capete claritate: dacă *voi fi,* în ce ordine? în legătură cu ce? în ce privință eu sau altul? Dacă voi fi eu sau altul, referitor la ce? Doar dacă voi fi eu în locul altuia sau altul în locul meu? Nici vorbă, pentru că nu poate fi vorba de substituire, unul în locul altuia: Cătălin în locul lui Hyperion?! Nici măcar Hyperion în locul lui Cătălin, pentru că abia se puseseră lumile la locul lor și fiecare întrase în pielea propriei condiții. În planul semnificațiilor poemului, ar fi absurd. Întâmplarea mitică, *povestea adevărată* (Mircea Eliade) își precizase semantica. Constantin Noica, referitor tocmai la aceste versuri consemnează că „tocmai asta îi ceruse fata, să-i lumineze norocul, contingența și să-i spună dacă el este cu adevărat mirele așteptat, ori altul; care e sensul ei de iubire necesar. Căci nu te poți gândi, când Luceafărul declară: *eu ori altul,* cum că vrea să spună *eu ori Cătălin.* Este absurd să crezi, oricât l-ai socoti un Cătălin al Cerului, că el ar putea să se pună în cumpănă cu un nechemat de jos, pe care de altfel fata îl și pierduse în puținătatea lui, sub șirul lung de tei. *Eu ori altul* nu poate fi decât: o natură generală ori alta, un sens general ori altul, o lege ori alta.” (*Introducere,* pp. 333-334) E adevărat că „nu se pune în cumpănă”, dar, chiar dacă nu se compară, pune în lumină diferența de natură generală: eu *sau* altul. Că fata își îndreaptă privirile către astrul călăuzitor de singurătăți e pentru că nicio iubire în împlinirea ei terestră nu se compară cu visul, cu dorința, cu idealul unei iubiri peste fire, absolute.

Rămânem, deci, în interpretare proprie, când putem afirma că în *Luceafărul* eminescian nu atât basmul-sursă, *Walachiche Märchen* (pp.179-203) I. *Das Mädchen im goldenen Garten* (pp. 180-193), cu desfășurea lui epică, e esențial, ci sugestia pe care o primește, inițial, din mitul zburătorului și, apoi din celălalt basm românesc cules de Kunisch, II. *Die Jungfrau ohne Körper* (pp. 194-202), tradus de D. Caracostea ca *Miron și frumoasa fără corp* (de fapt, *Fecioara fără corp*). *Walachische Märchen* (pp. 179-203) – *Basme, povești valahe* – se află, în culegerea lui Kunisch, între *Ein Leichenbegängnis* (pp. 172-178) – „O înmormântare” – și *Valahische Hochzeiten* (pp. 204-210) – „Nunți valahe.” Urmează *Dimbovitza apa dultsche!* (pp. 211-223), titlu care nu mai are nevoie de traducere. Ediția consultată de noi este cea din 1861, *Bukarest und Stambul. Skizzen aus Ungarn, Rumunien und Türkei* von Richard Kunisch, Berlin, Nicolaische Verlagsbuchhandlung, 1861. D. Caracostea anunța, în 1926, în prefața la *Două basme necunoscute din izvoarele lui Eminescu,* Editura Librăriei Socec&Co. Societate Anonimă, că aceeași „carte a mai apărut în 1865 și 1869, nu în ediție nouă, ci numai cu coperta schimbată”. Astăzi beneficiem de traducerea Vioricăi Nișcov (Richard Kunisch, *București și Stambul. Schițe din Ungaria, România și Turcia,* Ediția a II-a revăzută, Humanitas, 2014) cu o prefață și note ale traducătoarei, un important document de critică și istorie literară. Cele două *Basme valahe* sunt cuprinse între paginile 161 și 177. *Fata din grădina de aur* – pp. 162-171 și *Fecioara fără trup* – pp. 172-177.

→

Cărți și autori

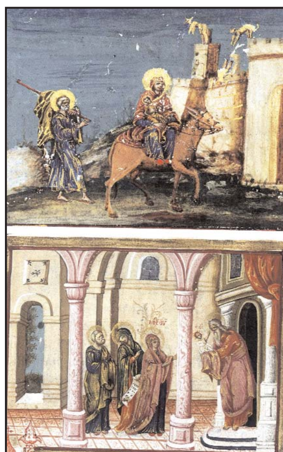
Un roman în care *reflexivul* și *tranzitivul* cooperează

Elis RÂPEANU

Îngerul Lizicăi este al zecelea volum al autoarei, marcând și zece ani de la debutul Elenei Ionescu Colcigeanni – unul dintre cei mai talentați prozatori din actualitate. Asistăm, deci, la lansarea unei creații meritorii, care ne-a determinat să ne aplecăm asupra ei pentru o caracterizare succintă, subliniindu-i valoarea. E drept că autoarea nu este membru al Uniunii Scriitorilor din România – dovadă că lipsa carnetului de apartenență la această uniune de creație nu semnifică lipsa de valoare a unui condeier, după cum carnetul de scriitor nu garantează această calitate.

Romanul se înscrie în același stil al autoarei care, de-a lungul vieții, a știut să asculte, să vadă, să înregistreze tot ce a impresionat-o, tot ce a surprins-o într-un fel sau altul, a bucurat-o, a îndurerat-o sau a revoltat-o privind viața omului. Pentru că nota dominantă a scrisului ei este umanitatea, zugrăvirea aspectelor care înalță omul și, din fiecare pagină, răzbate vocea autoarei. Eroina, Lizica (diminutiv de la Elisabeta, pe meleagurile Prahovei și nu numai), ca gravidă, consultă frecvent doctorul de specialitate, pentru a urmări evoluția sarcinii. Acesta însă, preocupat mai ales de buzunarul propriu decât de soarta fătului, uită de patronul Hyppocrate și nu-i recomandă toate analizele necesare. Ba, mai mult, o abandonează la naștere, plecând într-o călătorie. Lizica, fiind la a doua naștere, așteaptă cu nerăbdare să-și strângă la sân rodul dragostei cu soțul care-i fusese prieten încă din copilărie. Din nenorocire, copilul născut e anormal. Medicii ajung la concluzia că mama contractase un microb de la pisica din casă. Plini de grijă față de starea pacientei, nu știu cum să-i aducă la cunoștință că nou-născutul e „nereusit". Pediatra oscilează în alegerea momentului în care să-i spună adevărul: „Cum să-i spună unei mame, care a așteptat nouă luni, că acea mică făptură abia venită pe lume nu va fi normală din punct de vedere neurologic? Cum să-i spună că nu va vorbi, nu va auzi, nu va gândi și nu-și va putea folosi mâinile și picioarele?" (pp. 119-120) Specialistul o lămurește și pe el: „În afară de vedere, el nu mai are niciun simț. /.../ Nu va auzi și nu va percepe ce se întâmplă în jurul lui, deoarece toate conexiunile care ar trebui să plece din creier către organele de simț sunt întrerupte. Adică nu există. /.../ Nu se va putea ridica de la orizontală, nu se va putea întoarce de pe o parte pe alta, ca atare nu va merge, nu va vorbi și-și va face necesitățile pe el. /.../ De văzut o să vadă, poate, dar nu va înțelege ce vede. Nu are niciun remediu... Nu-și va putea folosi mâinile, picioarele și, pe lângă toate neplăcerile, va contacta cu ușurință orice infecție, având imunitatea foarte scăzută. În condițiile acestea, nu va supraviețui mult." (p. 137) Explicațiile de ordin medical devoalează pregătirea medicală a autoarei.

Întreaga acțiune e grefată în jurul acestei mame, a dorinței ei de a nu-și abandona copilul născut handicapat în totalitate – o bucată de carne care nu va simți nimic, nu va auzi, nu se va mișca. Cu dăruire totală, i se dedică până când acesta se va înălța la cer. Implicarea autoarei este mai mult decât evidentă în atitudinea și în trăirile mamei; în general, dirijează cu măiestrie întreaga acțiune, astfel încât deznodământul să surprindă. În gândurile mamei simțim principiile de viață ale purtătoarei de condei, care îi imprimă înduioșătoare argumente: „Niciun animal nu-și abandonează puiul, chiar dacă este orb sau șchiop". (p. 138) E glasul femeii conștiente că rolul mamei în perpetuarea speței umane e esențial. „Ea are cea mai mare contribuție în procesul de procreare. Voi [bărbații] nu simțiți fiorii primelor semne de viață care te înalță și te fac să simți fericirea supremă, de aceea vă permiteți să vorbiți cu detașare." (p. 128) „Dar ce nu face o mamă pentru fiul ei? Renunță la primul obstacol? Nu. Ea speră, se zbate și este în stare să se lupte și cu morile de vânt până când își dă seama că toate porțile rămân închise în fața durerii ei. /.../ Așa cum era el, rămânea copilul pe care îl iubea cu toată puterea dragostei." (p. 206) Bărbatul, mai realist, mai practic, cu suflet mai detașat, se-ndepărtează, nu e solidar cu mama stăpânită de dragostea față de copilul fără simț, fără vorbire, fără șansă de viață. Plecat în Canada, „nu se mai întoarce în țară, deoarece nu poate îndura în jurul lui prezența unui copil cu handicap total și o soție care s-a îndepărtat de el, dedicându-se unei cauze pierdute". Dar acest soț și tată, care face caz de logică, nu s-a gândit că făptura aceea, născută și din sângele lui, nu va hălădui mult pe pământ și va pleca la alt Tată, mai bun, la Dumnezeu. Și autoarea îl pedepsește; „Cu toată faima lui de om potent, încă nu reușise să-și întemeieze o familie. Chiar dacă avea satisfacții profesionale, astea nu-i țineau de cald. /.../ Începuse să simtă singurătatea ca pe ceva material, care îl strângea din toate părțile." (p. 241)

Sunt situații în care autoarea se implică direct în relatare, cu exprimare la persoana I a verbului. „Locuind și eu într-unul din blocuri, am asistat de multe ori la asemenea scene..." (p. 48) Tot la modul direct își exprimă dragostea față de oameni. „Iubesc copiii, iubesc tinerii, iubesc oamenii în general și-mi face o mare plăcere, o plăcere imensă care-mi umple sufletul de bucurie, când văd și simt că-i leagă iubirea, acest sentiment înălțător care face omenirea mai bună și mai frumoasă." (p. 56)

Personajele, în structura cărora se insinuează cea care le creează, sunt bine caracterizate prin faptele lor, atitudini, gânduri, sentimente. Și totul se exprimă printr-un limbaj clar, firesc, nesofisticat, la îndemâna oricărui cititor, limbaj presărat cu expresii insolite, deosebit de sugestive: „cu fața descompusă de durere", „în capul ei a-nceput să crească o grădină de iluzii", „gânduri haotice îi treceau prin minte ca lungi șiruri de păsări negre", „o cascadă întreagă de gânduri îi sfredelea tâmplele", „simțea că s-a spart în mii de bucăți și că nu poate să le adune" ș.a. Este și acesta un mod prin care autoarea se implică și, în acest fel, îl implică și pe cititor. Acesta trage anumite concluzii, care se constituie în principii de viață, în învățăminte: nenorocirea, disperarea, dar mai ales trădarea și imposibilitatea de a ieși din cursa în care existența îl prinde pe om, îl fac pe acesta să-și amintească de Dumnezeu – singurul sprijin al omului devastat. Visul și rugăciunea duc la fenomene supranaturale, care se încadrează firesc în naturalul acțiunii. În izvorul faptelor, în atitudinile personajelor, în hotărârile luate, se insinuează tenta moralizatoare, astfel încât cititorul se implică, acceptând concluziile autoarei. Unele pot fi socotite *maxime* – formulări cu caracter general, comparabile cu proverbele. „Nimeni nu trebuie să-i ia omului dreptul la fericire." (p. 190) „Copiii sunt candele care strălucesc în casă." (p. 224) „Sângele este lava tuturor vulcanilor nestinși." (p. 197)

Formulările aforistice întăresc implicarea autoarei, știut fiind că aforismul, spre deosebire de maximă, poartă amprenta gândirii și simțirii autorului; de altfel, e schimbată și persoana verbului: nu se mai folosește persoana a treia cu sens impersonal, ci persoana a doua, ca-ntr-un dialog:

– E ușor să dai sfaturi altora, dar când e vorba de tine și ești cu sufletul devastat, nu-ți mai folosește nimic din ce ai învățat. (p. 145)

– Nu totdeauna ceea ce ne dorim se și întâmplă. (p. 150)

– Când nenorocirea dă peste tine, la început te mânii, până la urmă ajungi să realizezi că nu ești singurul care primește de la soartă o palmă drept pe suflet. (p. 155)

– Gândește-te bine la ce renunți înainte de a te angaja într-o relație. (p. 188)

– Dacă ești în țara ta și ești iubit, nu-ți este foame. (p. 191)

– A te îndepărta nu înseamnă a nu mai iubi. (p. 192)

– Să ai grijă să nu arzi toate punțile în urma ta, ca la nevoie să ai cum să te-ntorci. (p. 195)

– Singurătatea și gândurile noastre ne sunt cei mai mari dușmani. (p. 219)

Implicarea autoarei în judecățile cu valoare de aforism e accentuată de imagini poetice: „Florile pline de parfum le zâmbeau nevinovate." (p. 124) „Vibrau ca niște viori din arcușul cărora ieșeau doar melodii pline de tristețe și duioșie." (p. 153) „Grinda nopții începea să coboare, întunecând cerul." (p. 173) „Auzea aripile cum bat în inima ei." (p. 238)

Această adresare la persoana a doua dă naștere unui dialog presupus cu cititorul. Caracterul dialogal se bazează pe oralitate, după cum susținea Tudor Vianu. Conținutul romanului se adresează nu numai unor cititori, „ci unui auditor capabil de a fi cucerit prin toate elementele sugestive ale graiului viu, cu tot ce poate transmite acesta peste înțelesul abstract al lucrurilor comunicate". Oralitatea, caracterul dialogal măresc puterea de a evoca viața, omul cu atitudinea lui, considerațiile pe care autorul, ca emițător, le transmite auditoriului. Zbaterea existențială, lupta curajoasă cu destinul nu fac să înțelegem că omul este ființa cea mai frumoasă creată de Dumnezeu.

E drept că romanul, ca specie literară, aparține genului epic – genul specific povestirii, redării, dar în paginile cărților Elenei Ionescu Colcigeanni și, parcă, și mai mult în *Îngerul Lizicăi,* în actul exprimării, autoarea se autoreflectă în contextul narațiunii obiective, prin convingeri și, mai ales, prin tensiunile sale interioare. În intervențiile directe la persoana întâi, în nota aforistică, în expresiile originale și în alte figuri de stil, e vocea autoreferențială a autoarei. E o proză în care faptul lingvistic reflexiv și cel tranzitiv se regăsesc într-un raport strâns de cooperare. Astfel, sub semnul general transpare o realitate individuală. Personajele sunt bine conturate, dar autoritatea dominantă e cea a autoarei. De altfel, ea ține să-și transmită concluzia, absolut personală, în încheierea romanului: „SINGURĂTATEA e cel mai mare dușman, e golul din casă, golul de la masă, e golul din patul tău. SINGURĂTATEA e golul din tine care îți strivește sufletul fără milă." Da, dar singurătatea e și timpul în care te apropii de Dumnezeu, e timpul Creației și Autocreației.

În acest al doilea basm e semnificația cea mai profundă a poemului eminescian, căci de aici pornește *Luceafărul* și tot aici se încheie: cu „chipul de aer", „de abur", adevărat obiect artistic, neîntrupat, cum e Fecioara, spectru de lumină morală și de cumințenie, sfântă între sfinți, obiect al contemplației optice, icoană, și spectrul luminos al lunii între stele. Cred că și finalul poemului trebuie să rămână în acest cadru al *prea frumoasei fără trup* (*fără corp*) care nu se destramă prin „ușurătate", dar care e privit categorial, căci și ei, dar nu numai ei, i se aplică întruparea lutiferă a oricui *altul.* Nicio ipostază a ei nu se destramă în final, căci pentru astru rămâne, și trebuie să rămână, cu frumusețea ei de aer, asemenea fecioarei din basm, adică o Frumusețe absolută, care să producă, după o posibilă prăbușire a ipostazelor lutifere, relative, semnificația mitică a permanenței prin repetabilitate. Așa se păstrează și felul în care o vede Cătălin, în devenirea și trecerea ei ca frumusețe întrupată, căci, în viziunea pajului, *ea se <u>făcu</u> frumoasă*, nu e cu acel *a fi,* prezent al eternității, al Frumuseții-în-sine, a Ideii de Frumusețe: *cum <u>e</u> Fecioara..., cum <u>e</u> luna...* Strict gramatical, timpul prezent folosit în ultimele șase versuri ale poemului devin astfel sugestive, căci se rostesc adevăruri filosofice incontestabile, preluate gând din gândul Demiurgului. (Va urma)

Merită să fii român o viață

Marie-Jeanne VASILOIU

Când am întâlnit-o pe poeta Maria Chirtoacă la Festivalul Internațional de Educație, găzduit de un Iași cotropit de preatimpuria arșiță a lui iunie 2013, nu am bănuit că noua mea cunoștință – profesoară de limba română și creatoare a unor gingașe versuri pentru copii – este și un neobosit *globe-trotter.*

Această trăsătură a domniei sale mi-a fost dezvăluită de masivul volum *Țări și impresii* (Editura Gimax, Câmpulung, 2017, 400 pag.), editat în cadrul proiectului *Câmpulungul și lumea* și cofinanțat din bugetul local al municipiului Câmpulung.

Bogat ilustrat, volumul ne poartă într-un uluitor periplu prin Europa, străbătută țară cu țară, apoi prin Egipt, Israel și Tunisia, prin fostele republici asiatice ale URSS și prin China, ajungând, în cele din urmă, până în cele două Americi, la New York, Buenos Aires, Montevideo și Rio de Janeiro.

Într-o Dedicație închinată Omului (p. 8), Maria Chirtoacă înalță laude „mirajelor" pe care acesta le împlinește cu sudoarea frunții: *Oriunde/ Te-ai afla,/ Te iubesc, omule!/ Cu limba ta,/ Cu patimile tale,/ Cu Dumnezeul tău/ Și muzica pe care o asculți.../ Te-am căutat/ La Moscova,/ La Beijing,/ La New York,/ Am sărutat pământul/ Sub piciorul tău,/ Pământul învelit/ Cu piramide,/ Cu arcuri de triumf/ Și mori de vânt,/ Pământul cu Golgote iluzorii./ Eu, Roaba Domnului/ Și scribul tău,/ Îți cânt acum „mirajele"/ Ce cu sudoarea ta/ S-au împlinit...*

Și, cu smerenia unui simplu „pelerin", autoarea mai spune: „în semn de mulțumire față de tot ce mi-a fost dat să văd, mă întorc la masa de scris și-i aștern Prezenței Divine, infinit iubitoare și vindecătoare, această umilă cântare de bucurie în cinstea a tot ce-a plăsmuit". (p. 7)

Ceea ce deosebeste lucrarea Mariei Chirtoacă de alte relatări de călătorie este generosul filon de poezie care o străbate, autoarea încheind fiecare capitol și prin câteva versuri definitorii pentru țara vizitată.

Lăsând deoparte încântarea cu care descrie peisajele exotice – visate, poate, din copilărie – și bucuria împărtășită cu ceilalți membri ai grupului de excursioniști (dintre care unii i-au rămas prieteni pe viață), din acest volum răzbate, înainte de toate, o fierbinte, emoționantă dragoste de patrie, afirmată răspicat de poetă, în vremurile de azi, când patriotismul pare o noțiune demonetizată.

De altfel, capitolul introductiv se intitulează *Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai: România.* În el sunt prezentate succint geografia și istoria, bogăția creației culturale, personalitățile ilustre, precum și înfăptuirile de seamă, care au făcut ca poporul nostru să-și afirme atât de plenar ființa. Și încă ceva: „[…] lumea e plină de minunății, dar noi avem aici o comoară a comorilor și un dor ce ne face unici: *limba română.* Dacă toate celelalte au ajuns de vânzare, dacă pășunile mioritice nu mai sunt ale noastre, dacă nu mai avem industrie și țara ne e furată, e vina tuturora, că nu știm să apărăm ce-i al nostru. Dar de *graiul ca un fagure de miere* să nu se apropie nimeni! El ne ține aici, cu rădăcinile pe care le-au prins de-a lungul veacurilor moșii și strămoșii noștri. El, care este minunea minunilor noastre, are parfumul infinitului și al eternității, pentru că în graiul nostru se exprimă și zeii. El mă cheamă de câte ori colind lumea, să văd cu ce e mai grozavă decât a noastră și, de dragul lui, mă întorc, amintindu-mi că se află aici o *creangă de aur,* căreia îi spunem *Eminescu.* El, zeul împătimit al limbii române, care ne sfătuiește *Să nu te rupi de neamul tău... să rămâi întotdeauna cu rădăcinile în pământ,* ne veghează de acolo, de sus, unde își au sălașul luceferii. Acest fără seamăn dar pe care ni l-a lăsat Dumnezeu, Eminescu, a devenit un dor etern de limba română. De atâta dor, până la ultima suflare voi cânta ca acum frumusețile ce ne înconjoară și țara ce ne e mamă." (p. 9)

Și poemul încărcat de dragoste și de mândrie pentru meleagul natal continuă: […] „iubesc Câmpulungul și în cinstea lui vom rămâne mereu musceleni. Câteva cuvinte se cade să spun și despre străvechiul oraș Curtea de Argeș, care-și dispută statutul de primă capitală a țării cu Câmpulungul. Oricare ar fi adevărul istoric, amândouă orașele au cunoscut pașii întâilor noștri conducători și pe plaiurile amândurora s-au scris cu fală istoria și legendele țării. Aici am văzut cu ochii minții chipul atât de chinuit al lui Manole aplecat peste schițele și peste zidurile Mănăstirii Argeșului, aici am auzit și eu cu respirația întretăiată a imaginației adolescentine plânsetul Anei." (p. 13)

Evocând Marea Unire (1918) – în capitolul *O dragoste și un dor: Republica Moldova* – autoarea își amintește de satul moldovean Peciște, unde, în copilărie, mergea să-și vadă bunicii, unchii, mătușile și verișorii. După ce a împlinit paisprezece ani, autoritățile moldovenești nu i-au mai permis vizitele. Dar, în 1980, a reușit să plece în URSS, într-o excursie de grup: „Atunci le-am scris celor de departe și astfel ne-am văzut în gară la Chișinău […]. Majoritatea rudelor […] veniseră de la o sută de kilometri să ne vedem zece-cincisprezece minute, ei privindu-mă de pe peron, iar eu, uitându-mă la ei de la fereastra trenului. Fiindcă ușile erau încuiate și securistul – pe lângă noi, nu ajungeam nici măcar să ne atingem mâinile prin fereastra deschisă. Mai mult plângeam decât să vorbim, așa de mare era emoția. Ba chiar plângeau și colegii de excursie de mila noastră." (p. 43)

Dar vremurile s-au schimbat și „câte n-am mai făcut după aceea în Basarabia!" se bucură poeta. „Am cântat pe bulevardele Chișinăului de *Ziua Limbii Române,* am aprins lumânări și artificii și m-am rugat pentru toți românii. Am donat cărți la Biblioteca Centrală, am lansat cărți și am primit Premiul U.N.E.S.C.O. pentru Cultură și Testimoniu de Onoare pentru promovarea culturii fără frontiere". (pp. 43-44)

Încheind capitolul, autoarea explică – dacă mai era nevoie – de ce iubește Basarabia: „O iubesc pentru amintirea bunicilor și a copilăriei mele, atât de puțin petrecută aici. Pentru satul Peciște […] cu biserică frumoasă și slujbă minunată de Paștele Blajinilor. Pentru fântâna de la poartă, pentru albastrul în care sunt vopsite zidurile, pentru tot și pentru toate, eu iubesc Basarabia, așa cum iubesc România...

Te iubesc, Moldovă Doamnă,
Blând și ne-ntinat pământ,
Te iubesc în limba noastră
Și-a lui Ștefan, Domnul sfânt!" (p. 51)

După ce aduce în fața cititorului punctele de atracție din fiecare țară vizitată, autoarea concentrează în catrenul-final de capitol ceea ce a considerat că o definește în mod specific. Iată cum vede Polonia:

„Cu parfumul amintirii
În acest timid catren
Duc pe brațe trandafirii
Cântecelor lui Chopin." (p. 331)

Mica Sirenă din Copenhaga îi va aminti autoarei că „fiecare din noi avem câte o iubire, de orice gen ar fi aceasta, pentru care ne sacrificăm. Sacrificiul se pierde, însă cauza ne înnobilează. […]

Valu-n larg își poartă trena,
Dar pe stânca-i, grațioasă,
Ne privește blând sirena
Petrecându-ne spre casă..." (pp. 353-354)

În Germania,

„Râuri, șesuri, munți și grote
Cu noianul lor de taine,
Mie-mi amintesc de Goethe,
Schiller, Beethoven și Heine..." (p. 364)

Rio de Janeiro, cu statuia Mântuitorului, de pe Corcovado, cu lux și sărăcie, cu contraste izbitoare, are „un farmec greu de uitat. […]

Zorii urcă peste Rio mângâindu-i blând obrazul,
Undeva, departe-n lume se prăvale Iguazul,
Iar la Rio, nins de soare, liniștit și maiestuos,
Stă cu brațele deschise, așteptându-ne, Hristos..." (p. 392)

Oricât de neasemuite ar fi frumusețile întâlnite în lumea largă, Maria Chirtoacă, iubitoarea de călătorii, nu uită – ca poetă și profesoară – de misiunea sa: „E bine să fim mândri de înaintași, dar contează ce lăsăm noi urmașilor. O datorie ce mi-a fost hărăzită este dragostea față de limba română, graiul nostru nu vreau să-l uităm […].

Semn(al) de carte

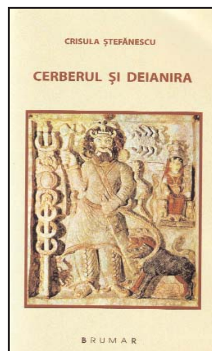
Crisula Ștefănescu, *Cerberul și Deianira,* Editura Brumar, Timișoara, 2017

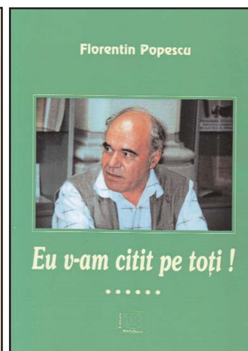
Piesă în trei acte (a doua, după *Ana și Satana*, 1999). Autoarea, născută la Caracal în 1949, absolventă a Facultății de Filologie a Universității din București (1972), a emigrat în Germania în 1982, unde a lucrat la postul de radio „Europa Liberă". A publicat mai multe volume de poezie, memorialistică, literatură pentru copii, convorbiri, a tradus în engleză poeme de Ana Blandiana și Octavian Paler, a editat mai multe cărți (*Basarabia pământ românesc,* 2002; *George Ciorănescu, Pagini de jurnal. Portrete. Amintiri,* 2003; *Alexandru Busuioceanu,* 2010; *Corespondența dintre Alexandru Ciorănescu – George Ciorănescu, 1946-1964,* 2011, și altele).

Florentin Popescu, *Eu v-am citit pe toți!,* vol. VI, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2017

Criticul și cronicarul literar este aidoma căutătorului de aur în nisipul râurilor. Plajele lui nu sunt alcătuite din nisip, ci din cărți ce ocupă spații uriașe într-o vreme în care se publică mult, foarte mult, probabil chiar mai mult decât se citește. Și atunci când acel căutător prin plaje de hârtie tipărită descoperă pepita dătătoare de speranță și de lumină întru îmbogățirea spiritului său, este gata să strige: „Evrika" și din acel moment pune mâna pe condei și – dulce iluzie! – începe să „cronicărească", sperând că tirajul spuselor lui va reuși să ajungă și la cei mulți, dornici ca și el, să-și umple sufletul de bucurie.

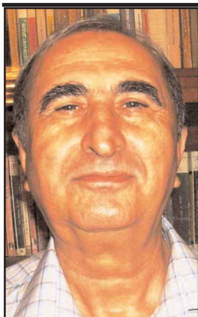
Eu v-am citit pe toți!, ajuns acum la volumul al VI-lea, se dorește a fi un mic îndreptar prin codrii mari și stufoși ai literaturii noastre de azi. Un îndreptar scris cu onestitate, cu bună credință și, în chip firesc, din dragoste pentru confrații mei scriitori, de care am încercat/ încerc să mă apropii fără prejudecăți, fără *parti-priuri,* fără interese absconse... (Autorul, pe coperta a patra)

Cărți și autori

Un „poem al rezistenței pădurii”

Marian MIHĂESCU

Receptat ca roman cu intrigă mitologică (George Călinescu), *Nopțile de Sânziene* de Mihail Sadoveanu, publicat în 1934, capătă, odată cu trecerea timpului, un caracter tot mai realist, îndeosebi citit în cheia de lectură a *depoetizării intrigii* (Nicolae Manolescu), iar în zilele noastre este un mod exemplar de ficțiune literară care transmite mesajul de ocrotire și salvare a pădurii, templu secular al neamului românesc. Adevărat că *povestea* în sine este banală: un *străin* este interesat de tăierea unei păduri românești și întreprinde o acțiune onestă de investire a capitalului său pentru a duce departe și a industrializa *aurul verde* al pădurilor noastre. Dar a reține din acest roman doar povestea banală înseamnă a reduce tocmai farmecul sadovenian generat de atmosfera mitică a *Nopților de Sânziene.* Fiindcă interesului *străin* i se opune o mare și diversă forță, schițată doar ezitant la oamenii bogați, din ce în ce mai accentuată la straturile sociale de jos și total la nivelul *pădurii* înseși. Iar suprapunerea unui *plan mitic, simbolic, sau legendar* peste *planul realist* al întâmplărilor este un mod specific al prozei sadoveniene, prezent în toate creațiile sale, mai ales în cele din perioada de maturitate literară (*Hanu-Ancuței,* 1928; *Baltagul,* 1930; *Frații Jderi,* 1935-1942 etc.).

Titlul romanului imprimă *mitologia intrigii*. Acțiunea se desfășoară de-a lungul unui an întreg, între două nopți de Sânziene, cea din 24 iunie 1927 și cea din 24 iunie 1928. Pluralul nopților de Sânziene trebuie reținut și pentru evitarea confuziei cu romanul lui Mircea Eliade, cu adevărat fantastic și mitologic, apărut întâi în limba franceză în 1955 cu titlul *Foret interdite*, apoi în limba română, în 1971, cu titlul *Noaptea de Sânziene.* Mitul Sânzienelor sintetizează motive din substratul dacic și stratul roman al culturii noastre vechi, în contextul fenomenelor *interpretatio romana* a motivelor dacice, ori *interpretatio dacica* a motivelor romane: Diana romană devine *Zâna* (vezi și *Diana melifera* > *Zâna Albinelor*), *Sancta Diana* devine *Sânziana,* iar *Drăgaicele* dacice păstrează obiceiuri agrare din cultul solar al recoltelor din preajma solstițiului de vară. La Mihail Sadoveanu, mitul *nopții de Sânziene* ajunge să aibă conotații astrale și creștin religioase, pe care scriitorul le transpune în țesătura textului: „În noaptea aceea a Sfântului Ion de vară, se schimbă crângul cerului după porunca cea prea înaltă și soarele începe să deie îndărăt. De aceea în zodie e zugrăvit la vremea asta semnul racului. La miezul nopții a rânduit Dumnezeu un răstimp de liniște, când stau în cumpănă toate stihiile, și cerul cu stele și vânturile, după care toate purced în scădere /.../. În acel ceas al cumpenei, Dumnezeu a orânduit pace între toate animalele, jigăniile și paserile. Le dă și lumina înțelegerii pentru acest răstimp, ca să grăiască întocmai așa cum grăiesc oamenii. Oriunde s-ar afla, toate se strâng în sobor și stau la sfat.”

Romanul are 12 capitole, simbolizând parcă întregul zodiac al anului.

Primele trei capitole *expun* cele mai multe dintre personaje și *sintaxa* dintre ele: de o parte, Lupu Mavrocosti, boier dintr-un străvechi neam al pecenegilor, care stăpânește împreună cu sora sa, domnișoara Kivi, un mare domeniu forestier, pădurea Borza, și sub a cărui autoritate se află vechilul Sofronie Leca, pădurarul Peceneaga și un întreg sat de țigani lingurari care-și au sălașul la poalele pădurii încă de pe vremea pecenegilor; de altă parte, Antoine Bernard, inginer francez constructor de aeroplane, interesat în exploatarea pădurii Borza. Cei doi se cunosc din timpul războiului, când luptaseră împreună la Mărăști și Mărășești, domnul Bernard făcând parte din misiunea franceză a generalului Berthelot. În urma unui schimb de scrisori, Bernard descinde în România, la conacul boieresc de la Necșeni, pentru a cunoaște obiectul viitoarei sale afaceri. Trecerea în revistă a pădurii se face în ziua Sfântului Ion de vară, cea mai lungă zi a anului, data Solstițiului de vară. Treptat, pe potecile tainice ale pădurii se perindă personajele: cei doi vechi camarazi de arme, schimbând replici care au înțeles diferit pentru fiecare, apoi Sofronie Leca și domnița Kivi, care nutresc o iubire nemărturisită, cenzurată de bariera mezalianței, Marandache, fecior boieresc ales dintre țiganii lingurari să slujească la curte, și, în cele din urmă, pădurarul Peceneaga, cel care se retrage la colțul lui tainic din pădure, unde *la miezul nopții de Sânziene* avea să asculte graiul dihăniilor pădurii. Scriitorul analizează cu finețe psihologia personajelor, raportându-le, pe fiecare, la ceea ce ar însemna *tăierea pădurii.* Singurul care se bucură este domnul Bernard. Familia Mavrocosti trece printr-un impas financiar, iar vinderea pădurii ar salva-o, într-adevăr, însă atât ei, cât și ceilalți consideră că acest lucru înseamnă prăbușirea unui echilibru păstrat din tată-n fiu și consimt tainic să se împotrivească dezastrului. Cu măiestria-i cunoscută în descrierile de natură, Sadoveanu notează cum întreaga suflare a pădurii, ca un duh stihial, se opune cu înverșunare diabolicului plan: „Era o dimineață limpede și lină de vară. Adierea nopții stătuse și codrul Borzei aștepta solemn dublul act de trădare și dușmănie. De când era lumea lume și își țineau bătrânii minte, acea rezervă a pădurilor vasluiene trăise neatacată, cu desimile ei înfricoșate, cu râpile țesute de spinării și străpunse numai de dihănii prin tuneluri șerpuite; cu meandrele pârâului Borzei, cu tăurile mistreților, cu poienile căprioarelor, cu refugiile celor din urmă castori și a celor din urmă ierunci și cucoși sălbatici /.../ ca într-un loc sacru, păstrat de Dumnezeu pentru locuitorii pământeni mai vechi decât oamenii.”

Capitolele IV-VI pun în lumină atitudinea românească, o ușoară ezitare și o oarecare expectativă: lumea din târg află despre tăierea pădurii Borza, exprimând opinii pro și contra; Sofronie Leca, vechilul moșiei, dă asigurări asupra unei recolte foarte bune, ceea ce ar reduce dificultățile financiare ale lui Mavrocosti; o rezistență surdă împotriva tăierii pădurii mocnește pretutindeni, culminând cu poveștile despre dârzenia lui Liță Florea în fața judecății strâmbe a autorităților, transformându-l din „hoț fugar” în „paznicul tainic” al pădurii Borza.

Capitolele VII-VIII scot în prim-plan acțiunile *străinului,* iar ostilitatea românească, din ce în ce mai dârză, trece discret în conul de umbră al luptei psihologice. Domnul Bernard își pune în mișcare proiectul: la începutul lunii august revine la Necșeni pentru organizarea exploatării, unde, în urma unui schimb de scrisori cam confuze, este primit cu oarecare răceală; tocmește cărăuși, plătind în avans localnici din satele din apropiere; își construiește un adăpost în marginea pădurii, în Poiana Curcanului, nu departe de satul țiganilor lingurari, unde incidente mărunte, precum dispariția unor obiecte personale (acul de cravată, ceasul cu brățară etc.), au implicații cu mult mai semnificative decât par.

În capitolele IX-X, mai întâi natura, apoi oamenii, îi dau *străinului* avertismente ferme de ostilitate: o ploaie neobișnuită, „ploaia Borzei”, face adăpostul din pădure impracticabil, iar la începutul lui octombrie, când francezul participă la obișnuita vânătoare de toamnă organizată de Mavrocosti, un glonț îi trece „din greșeală” pe la ureche; la sfârșitul vânătorii află și de incendiul colibelor pentru lucrătorii din pădure; și, deși se aduc jandarmii, se fac anchete, nu poate fi găsit vinovatul nici pentru „glonțul rătăcit”, nici pentru incendiul din pădure.

Capitolul XI este punctul culminant al romanului. *Hoțul fugar* atacă incognito pe casierul care aduce banii lucrătorilor, nu pentru a-l prăda, ci doar pentru a-l îndepărta, alungă pe cărăuși, prăvălește în râpă primul transport de frasini care era pe punctul de a ieși din pădure; sărbători peste sărbători amână lucrările din pădure ori au loc tot mai des risipiri de vite; iar natura pune vârf împotrivirii surde a oamenilor: un viscol devastator înzăpezește pădurea, apoi puhoaiele de primăvară fac toate cărările impracticabile.

Deznodământul este evident deja în ziua de Buna-Vestire: inginerul francez își recunoaște înfrângerea și este dispus ca, în schimbul recuperării frasinilor și a despăgubirii cu debitele lui Mavrocosti virate prin vânzarea de grâu din ultima recoltă, să renunțe la contractul încheiat cu un an în urmă (cap. XII).

Romanul se încheie cu readucerea în prim-plan a pădurarului Peceneaga și a lui Lupu Mavrocosti, în inima pădurii Borza. La locul numit Duruitoare, tot mai obsedat de comoara bănuită a fi ascunsă aici de vechii pecenegi, Mavrocosti îl aduce pe pădurar să o tot caute. Și, tocmai când pe mal se arată domnișoara Kivi însoțită de Sofronie Leca și de inginerul Bernard, Peceneaga scoate din apă obiecte strălucitoare de rubin: un ac de cravată și o brățară de ceas! Starea de exaltare bolnăvicioasă a bătrânului boier este privită cu compătimire și înțelegere chiar și de către domnul Bernard.

Iar în noaptea de Sfântul Ion de vară care tocmai se apropia, după ce trece pe la curte să-și primească drepturile cuvenite pe acest an, pădurarul Peceneaga se retrage din nou la locul său tainic din pădure, unde ascultă vorbind doi huhurezi despre felul cum cineva tainic păzește cu strășnicie pădurea Borza: „Acest păcătos pădurar, cu numele Neculai Peceneaga, e un om care nu cunoaște hodina. Când și când închide și el o țâră ochii; dar, cât ai bate în cremene, se deșteaptă; căci el are de păzit comorile domnești.”

Eminescian în viziune și în sonoritatea limbajului, Mihail Sadoveanu se pleacă evlavios în fața naturii, care cântă „ca o harfă eoliană”, toate detaliile par puse pe portativ, la Sadoveanu chiar și virgulele cântă (George Călinescu). Pădurea sadoveniană este ca un templu în care, intrând, parcă asculți un „coral din muzica lui Bach” (Paul Georgescu). Poporul român a trăit din totdeauna „la poale de codru verde”, el este „frate cu românul” (folclor). De aceea, îl respectă, îl iubește și îl prețuiește.

Cu el ne cântăm ***sărăcia și nevoile și neamul,*** de aceea, tot ce mișcă-n țara asta, de la munte la mare, de la deal la vale, de la bobul de grâu până la adierea vântului sunt descântate să înțeleagă numai de graiul nostru și ne hrănesc trupește și sufletește. Și, mai ales, ne aduc aminte în limba noastră că avem o țară frumoasă, căreia trebuie să-i cunoaștem fiecare firicel de țărână când o străbatem adormiți de mireasma florilor […]. Școlii îi revine menirea să convingă urmașii că fără educație și, mai ales, fără iubire, țara e în pericol. Datori suntem cu toții să ne numim români oriunde ne-ar conduce pașii, să nu ne încovoiem sub steagul demnității, ci să-l înălțăm deasupra capului în asa fel, încât să convingă umanitatea de valoarea noastră. Dacă tinerii încă nu înțeleg asta, le va veni în ajutor Dumnezeu. Să fim convinși că El ne va salva pe toți, pentru că ne iubește! Pentru toate acestea,

Pentru oaza noastră de iubire,
Pentru munții ce răsar din ceață,
Pentru dorul ce ne stă în fire,
Merită să fii român o viață!” (pp. 33-34)

Cine și ce ar mai avea de adăugat în fața unei asemenea declarații clocotind de iubire? Aceste versuri prin care poeta Maria Chirtoacă a dat glas sentimentelor noastre, ale tuturor românilor, ar merita să fie înscrise ca motto în manualele copiilor, spre permanentă aducere aminte!

Mândra Sultana - chipul vieții Jianului Iancu

Paula ROMANESCU

N-a fost de ajuns ciuma fanariotă care s-a abătut asupra Țărilor Române cu toată liota de lăcuste hămesite, râvnitoare de tronuri făcătoare de aur, care-și arvuniseră cu peschesuri grase și promisiuni de și mai dolofane ofrande dreptul la jaf domnesc parafat de Înalta Poartă de la Stambul.

A trebuit să se abată asupra Bucureștilor și „Ciuma lui Caragea", molima aceea devastatoare adusă chiar de Ioan Caragea Vodă în rădvanele cu care și-a cărat ciracii care-l însoțeau cu alai în acel 12 decembrie 1812, când s-a fost înscăunat Domn și a tras la Curtea Nouă, cea ridicată de Ipsilanti prin 1775, Curte mistuită de un incendiu în chiar noaptea de după ceremonia ungerii lui și rămasă cu numele de Curtea Arsă.

Noroc că mai exista și Palatul Cotrocenilor, așa că Vodă și-a lui șleahtă n-au rămas sub cerul liber.

Timidă la început, ciuma a prins curaj și a trecut la secerat vieți. Cronicile vremii spun de 300 de morți pe zi numai în București. Cadavrele acestora, ba chiar și muribunzii abandonați prin case de ai lor și „ajutați" să moară cu o măciucă bine plasată în moalele capului de cioclii ajunși imuni la flagel după ce trecuseră cu bine prin 2-3 îmbolnăviri, erau arse pe câmpul Dudeștilor.

Jafurile erau la ordinea zilei. Cioclii „făceau curățenie" prin casele părăsite de cei vii. Adunau tot ce era de valoare, luau și mortul sau muribundul găsit, ba se mai și „distrau" aruncând în ograda unor rămași acasă ceva zdrențe infestate de ciumă…

Un astfel de „curățitor" raporta la sfârșitul unei zile de muncă: „Azi am adunat 15 morți. Pe unul nu l-am îngropat că s-a ridicat și a fugit." Măciuca nu fusese prin urmare eficientă…

Timp de trei ani ciuma a secerat mai bine de o treime din populația Bucureștilor.

După ce s-a stins focul/varul peste ultima victimă, s-a apucat și Vodă de furat în legea lui… Nu-i vorbă că o făcuse și până atunci, că doar Poarta trebuia… unsă și viața la Curte plină de fast princiar.

Și avea Caragea o fată frumoasă cum nu se mai poate – Ralu pre numele ei – domniță abia intrată în adolescență, vorbitoare de limbi străine (nu și de română!), cititā și topită după teatru, care se plictisea de moarte cât era ziulica de lungă, prin vastele încăperi ale palatului, până seara, când începea balul, ori vizitele altor făcători de nimic, serate muzicale, conversații din care nu lipseau nici bârfele picante, nici subiectele literare la modă prin Europa, cu precădere din Franța, nici chiselele de dulceață, nici cafeaua. Voltaire era de-al firescului între lecturile Ralucuței. Se presupune că și ceilalți participanți la sindrofiile patronate de Domnița Ralu erau familiarizați cu iluminiștii francezi, că doar cam toți învârtitorii pe lângă tronul fanarioților erau vorbitori de limbă franceză, conțopiști.

Printre invitatele obișnuite – o tânără româncă romantică și isteață, visând la vreun zburător cu negre plete care s-o răpească din lumea ei anostă și să-i dea vieții un sens mai fierbinte, mai cu miez…

Se numea Sultana Gălēșescu, era fiica unei familii de boiernași de prin Muntenia, cu moșie și prin Gălēșeștii de Argeș, sat care a aparținut de comuna Țuțulești înainte de ultima împărțire teritorială care le-a inclus pe ambele în comuna Suseni de astăzi. În Gălēșești există o biserică din veacul al XVIII-lea, prin care se presupune că va fi trecut și haiducul Iancu Jianu pe când îl urmăreau poterele trimise chiar de Vodă Caragea să-l prindă, după ce neînfricatul haiduc cu-a lui ceată nu s-a sfiit deloc să atace chiar poștalionul lui Vodă cel cu ciuma și cu pungile de galbeni în „vecinică trecere" spre zări în care întronatul își pregătea plecarea după ce-și va fi făcut plinul…

Poate că pe atunci l-o fi văzut pe viteazul nostru cu flintă și chimir și tânăra Sultana Gălēșescu ot Gălēșești care nu ajunsese încă la București în preajma Domniței Ralu, fătuca adorată a lui Vodă. El n-avea ochi pentru gâsculițe crescute în puf. Aprecia însă vădanele nurlii și generoase în îmbrățișări pe care, de când ciuma le lăsase singurele, el le onora cum se cuvine…

Să mai adaug că în biserica aceasta am primit și eu botezul într-o toamnă din anul de după istoricul apel *Români, vă ordon, treceți Prutul,* când tata se afla sub arme și-i trimitea mamei carte poștală de pe frontul de Est: „Dacă va fi băiat, să-i puneți numele Paul. Dacă va fi fată, puneți-i cum vreți voi…" și, că prin anii '70 ai veacului de curând trecut aveam să-mi creștinesc fiica sub bolțile aceluiași lăcaș.

Se mai păstrează în arhiva parohiei poate cel mai emoționat înscris, un inventar realizat la 1 iunie 1943: 46 de obiecte de cult și 10 obiecte de mobilier (SJAN – Argeș, fond Parohia „Înălțarea Domnului", Gălēșești, dosar 4 / 1943, f. 97). Parcurgând cu ochii sufletului inventarul cu odoare sfinte, să revedem cu duioșie și smerenie, întreaga „zestre de bogăție" a locului: „…o sobă godin, un iconostas îmbrăcat, două mese pentru prinoase, două scaune mici, o masă pentru lumânări, un chivot de alamă, trei sfeșnice de metal, un clopoțel, un crucifix de lemn, un potir, o sticluță pentru sfântul mir, o linguriță, o cădelniță, șase icoane împărătești, o pereche de cununii, un clopot, o cristelniță, un steag, un miruitor, un octoih, un ceaslov, o Evanghelie, trei sfinte acoperăminte, un foarfece, o sticlă pentru apă, o tipsie…"

Și nu știu (ba știu!) de ce îmi vin în minte cuvintele poetului din Bulzeștii Olteniei: „Vizitatori, nu atingeți obiectele din acest muzeu (de credință, n.n.). Sunt ieșite din mâinile, din sufletul și din rărunchii acestui popor, într-o clipă de încordare și spontaneitate care a durat 2000 de ani!"

Deși nu are pisanie, ctitorii săi, nefiind de os domnesc, nici regesc, ci doar de simpli creștini iubitori de vatra strămoșească, fac parte dintre aceia pe care i-am recunoaște ușor în poemul *Ctitorie* al aceluiași Marin Sorescu: „Noi, Ion și Ioana, după puterile noastre, am durat acest sfânt lăcaș, întru veșnica pomenire a acestui soare și-a acestui pământ!"

Anuarul 1909, consemnează anii de construire a sfântului lăcaș ca fiind 1712-1714. În lucrarea *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România* de N. Stoicescu, Ed. Mitropoliei Olteniei, 1970, se consemnează existența bisericii din Gălēșești prin 1753, ridicată de slugerul Gheorghe Rătescu și refăcută de Stroe (Stroe sin p. Dobre) protopop între anii 1771-1781.

Sus, pe tocul ușii din pronaos, se mai păstrează încă o inscripție incizată în lemn: „Diiaconu Ilie (meșterul tâmplar probabil n.n.), leat 7289 / 1781, avgust 15".

Pe ușa de la intrare este scrijelit anul 1855.

Închinători în acest sfânt lăcaș, ridicați-vă privirea și spre aceste însemne ale unor meșteri creștini care, iată, au rămas lângă noi prin chiar truda lor cuminte!

Tabloul votiv îi arată drept ctitori pe preotul Stroe și pe preoteasa Stana, ținând biserica în mâini și avându-i alături pe copii: Constantin, Toma, Stana, Ioana, Anca.

Ei ne-au fost voievozi întru credință, luminători de suflet, părinți duhovnici.

Pe la 1810, slujeau aici preoții Mihu sin p. Gheorghe și Ratea sin p. Mihu, diaconii Mateiu sin p. Mihai, Anghel sin p. Lupul, Pavel, Anghel și Ianache sin d. Anghel. Prin 1833, preoții Ianache și Stan. În 1845, biserica primea Hramul Înălțarea Domnului și Adormirea Maicii Domnului.

Ar fi trebuit cu prisosință menționați toți locuitorii satului ca într-o cronică de neuitare. Numai că istoria nu se ocupă niciodată de oamenii simpli…

Haiducul Iancu Jianu este prins prin anul 1814 de poterele lui Vodă Caragea și întemnițat la Telega, de unde evadează, eliberându-i și pe cei prinși odată cu el. Continuă să facă ce știa el mai bine – să fure de la îmbogățiții prin furt la scară mare și să împartă arginții năpăstuiților pământului românesc. Astăzi haiduci nu mai sunt, dar scările mari s-au înmulțit de când cu pădurile țării ajunse umbră… Și lupii în haite cu girofar.

Iancu Jianu este iar prins, condamnat la moarte, nu înainte de a i se cere să restituie tot ce luase (nediscriminatoriu!) și de la Vodă și de la boieri. A dat el înapoi ce-a mai avut prin pungă, dar procesele înaintate de păgubiți nu mai conteneau și sentința de condamnare la ștreang trebuia executată… Trebuia?! Iancu l-a înfruntat chiar pe Vodă când acesta l-a întrebat ce-i trebuie lui, boier mare, să se țină de haiducie: „M-am sculat căci Măria Ta ai adus pe capul nostru toate haimanalele din Fanar, le-ai dat slujbele țării, astfel că noi, tinerii români și fiii de boieri pământeni am rămas fără nicio slujbă și la bătaia de joc a dregătorilor, de la ispravnic până la zapciu." Asa, deci! Bine că astăzi tot românul e în slujbă, iar haimanale nu-s!...

Este adus pe buturuga clătinătoare. Deasupra capului său funia se legăna în aer ca un șarpe la tânguirea de fluier. Un popă psalmodia un aleluia ca să nu se prezinte condamnatul în fața Tronului Celui A Toate Țiitorul neîmpărtășit și nebinecuvântat de autoritatea preoțească de pre pământ. Se cam plictisise haiducul de fonfăneala pe nas a trimisului Domnului, dar Acesta avea desigur socoteala Lui cu haiducul. Și tocmai când condamnatului i se potrivea cu grijă funia în jurul gâtului, ca nu cumva împletita de cânepă să nu alunece cum trebuie, o frumoasă fată îmbrăcată în alb a zburat dintr-un rădvan cu bidiviii în spume, fluturând în mână zapisul semnat de Vodă, care stipula că, potrivit unei legi străvechi, dacă o fecioară vrea să-l ia de bărbat pe un condamnat la moarte, nimeni să nu se pună în calea fericirii miresei lui.

Mireasa era Sultana Gălēșescu, prietena Domniței Ralu, care se îndrăgostise de bondocul și ciupitul de vărsat haiduc, neînfricatul Iancu Jianu, chiar dinainte de a-l fi văzut, bărbatul care-i înflăcărase imaginația ei de romantică incurabilă.

Și-a fost o nuntă ca-n povești și cam ca niciodată la conacul Jienilor din Caracal, că și Iancu era boier de neam, nu calic. Și Vodă însuși a dăruit cu galbeni mulți mirii. Si-au avut prunci, și el s-a făcut că nu mai vrea să știe de haiducie, și Vodă s-a pus pe adunat averi peste averi că timpul se grăbea și venea veste de la Poartă că nu-și onorase haraciul decât pentru trei ani și că trecuseră șase și că ar face bine să se pregătească de vizita aducătorului de poruncă de mazilire…

Între timp, Domnița Ralu care nu era proastă deloc, l-a convins pe iubitorul ei tată să-i „sponsorizeze" construirea unui teatru. Și-a fost Teatrul de la Cișmeaua Roșie, de pe Podul Mogoșoaiei, colț cu str. General Berthelot de astăzi, unde se jucau piese din repertoriul antic grecesc, piese franțuzești, englezești, germane, în traducere grecească, în decoruri de hârtie creponată, cu un public avid de spectacole, franțuzit, cosmopolit, cu șalvari și ilic, cu cafele la ibric… Era în anul 1817.

Dar trimisul Porții cu năframa neagră se tot apropia de București, iar Vodă Caragea a trebuit să-și ia tălpășița repejor, în 1818, cu mercenarii lui, cu tot clanul lui fanariot și cu bogățiile toate agonisite (și nu erau deloc puține!), fugind mai întâi la Brașov, apoi în Italia, spre a se stabili în final în Grecia, unde a trăit până la adânci bătrâneți.

→

La pas prin satul global

China medicală, la fața locului

Corneliu ZEANA

În baza unui acord bilateral de vizite, o delegație de cinci scriitori români (Horia Bădescu, Ioan Pop, Gheorghe Schwartz, Lucian Vasiliu și semnatarul acestor rânduri) a purtat discuții, la Beijing, între 19 și 27 septembrie 2017, cu reprezentanți ai scriitorilor din Republica Populară Chineză pe tema protecției proprietății intelectuale, centrat pe drepturile de autor. Cu acest prilej, ne-am putut face o părere la fața locului despre această mare țară, care ne-a impresionat sub multiple aspecte. Părerile grupului nostru despre China, așa cum erau la plecarea spre Asia, formate mai cu seamă sub influența canalelor mass-media occidentale, nu corespundeau decât destul de vag stării de fapt din țara vizitată. Cum se explică spectaculosul salt pe care China îl înregistrează sub ochii mirați ai întregii lumi care o privește? Cristalizând cu dreaptă cumpănire faptele, așezăm în prim-plan două elemente. Primul ține de psihologia acestui străvechi popor, cu o uriașă acumulare culturală care traversează milenii, în centrul căreia stă un patriotism cu rădăcini adânci. Chinezii își iubesc țara și nu ar refuza niciun sacrificiu, făcut cu modestie, pentru binele comun. Cel de al doilea, cu caracter social și deosebit de actual, îl reprezintă energia cu care este reprimată corupția, la orice nivel. Doar un exemplu: într-o seară, la televizor, a fost înfățișat un înalt demnitar chinez condamnat la 16 ani de închisoare (cu executare, altfel nu am auzit în China) pentru că acceptase mită. Cazul Microsoft de la noi nici nu se poate imagina în China. Independența justiției, fără interferențe politice, este fermă.

Medicina tradițională se învață în facultăți aparte, cu aceeași durată ca și cele din Europa. Există spitale foarte mari în care se practică medicina tradițională pentru anumite tipuri de patologie, mai ales în situațiile în care medicina modernă nu dă rezultate satisfăcătoare. În China, presiunea de marketing a marilor firme producătoare de medicamente nu se simte. Farmacopeea medicinii tradiționale chineze este uriașă, dar de neînțeles pentru noi. Acest tip de medicină nu se poate învăța ușor. Dacă luăm un singur aspect, acupunctura, sunt necesari ani îndelungați de studiu până la obținerea diplomei.

Calitatea medicilor chinezi este remarcabilă și subliniem caracterul vocațional al acestei profesiuni. Medicii nu au salarii extravagante, duc o viață decentă, cu remunerații considerate bune și nu manifestă acea goană după bani care deteriorează moral și depreciază calitativ actul medical. Nu se acceptă nicio plată ilegală, echivalentă cu mituirea. Dacă un medic acceptă din partea unui pacient o astfel de plată, făcută pentru a-l favoriza (tratament preferențial, avansare pe lista de transplant etc.), sancțiunea în cadrul corpului medical poate merge până la suspendare profesională, plus unele sancțiuni de ordin juridic. Fenomenul cunoscut la noi sub denumirea de *plic* nu există practic. Toți cetățenii sunt asigurați, dar pentru serviciile medicale trebuie să plătească între 10 și 20%, în funcție de amploarea actului medical. Anumite medicamente din import trebuie plătite de pacient în bună parte. Ca politică generală în medicină, China pune un accent deosebit pe prevenție și pe identificarea primelor semne de suferință, depistarea timpurie a îmbolnăvirilor asigurând succesul terapiei dar și reducerea costurilor. Ministerul Sănătății asigură o cât mai bună acoperire cu medici a imensului teritoriu al Chinei, iar medicii sunt apreciați în funcție de performanțele lor, îndeosebi pe linia prevenirii îmbolnăvirilor și diagnosticul timpuriu al suferințelor. Examinarea periodică a vârstnicilor, mai alesi a celor singuri, asigură acest deziderat. Medicul este depreciat pentru cazurile tardiv depistate.

Iată un exemplu care ilustrează însemnătatea diagnosticului timpuriu. O septuagenară dintr-un sat relativ izolat din județul Teleorman, locuind singură, a observat în urmă cu mai multe luni apariția unei formațiuni de dimensiunile unui bob de porumb în apropierea aripii nasului de partea stângă. Nu i-a dat importanță, iar tumora a progresat destul de rapid. Copiii bolnavei au vizitat-o recent, după mai multe luni, și au adus-o imediat în București, unde va fi operată într-o clinică de chirurgie facială. Intervenția va fi dificilă și costisitoare, date fiind extensia și caracterul invaziv al carcinomului. În China, medicul care are în grijă grupul populațional respectiv ar fi fost depunctat pentru diagnostic tardiv. El ar fi fost sesizat și prin rețeaua de tineri voluntari care vizitează vârstnicii fără rude apropiate sau locuind singuri.

În știință, China înregistrează progrese cu totul remarcabile și recunoscute internațional, mai ales în domenii de vârf: genetică, imunologie ș.a., iar calitatea corpului didactic universitar este deosebită. Explicația acestui fapt se bazează pe două categorii de fapte.

Primul, revenirea masivă în țară a unor personalități care s-au remarcat la cel mai înalt nivel, îndeosebi în SUA, unde au lucrat în centre de excelență. Guvernul chinez se străduiește să-i atragă, creându-le cât mai bune condiții de activitate. Corpul universitar chinez a primit o puternică infuzie de capital uman deosebit de valoros. În ciuda câștigurilor net mai mari în străinătate, acești oameni de mare valoare și performanță revin în țara lor. La noi, după 1989, chiar în primul an, o serie de personalități medicale care dobândiseră înalte titluri universitare (îndeosebi în Franța), au dorit să revină în România. Nu și-au găsit locul în facultățile noastre de medicină, fiind respinși cu obstinație. Corpul universitar selectat de partid și format în timpul comunismului nu suporta o concurență loială și pe bază de merit.

Cel de al doilea factor este reprimarea cu cea mai mare energie a faptelor negative, prin excluderea cu promptitudine din universitate a celor care au comis vreo fraudă științifică, plagiat, au vândut examene etc. Putem afirma că astfel de aspecte au fost practic eradicate în China. Indiferent de poziția ocupată în ierarhia de partid, aceasta nu exercită niciun fel de influență sau protecție, ba dimpotrivă.

La noi, după 1989 a continuat promovarea prin concursuri cu dedicație, nepotismul, încurajarea celor merituoși să plece în străinătate, îndepărtarea lor, desconsiderarea Legii Învățământului ș.a.

Comisiile de etică de la diverse eșaloane, rectoratele, Ministerul Educației, Comisia de atestare a diplomelor și titlurilor univeresitare, toate par să depună eforturi pentru mușamalizarea unor fapte de extremă gravitate, refuzând să analizeze sesizările înregistrate. Exemplul cuiva care a deținut funcția de secretar PCR în universitate și care a dobândit titlul de profesor în baza unui dosar falsificat, iar ulterior a plagiat, a pus note false în catalog și a comis fraudă științifică, beneficiind de aceeași imunitate pe linie de partid ca înainte de 1989, este elocvent. România este singura țară din lume în care frauda științifică este oficial inexistentă. Nicio anchetă nu a dat curs sesizărilor. Totul este vârât sub preș. În China este de neimaginat ca un profesor care a vândut note să mai fie menținut în corpul didactic universitar. Sau, în caz de plagiat sau fraudă științifică, să conducă în continuare lucrări de doctorat.

Care este exemplul oferit generațiilor de studenți? Performanțele Chinei în domeniul științei nu s-au obținut altfel decât prin exigență și rigurozitate, prin competență și meritocrație.

În China, medicii nu se simt atrași de ideea de a pleca în străinătate. Pleacă, desigur, în anumite situații, pentru a reveni ulterior, iar sentimentul identității naționale este foarte puternic. Orice chinez este animat de dorința de face ceva pentru propășirea patriei sale.

Domnița Ralu s-a măritat cu un grecoței, iar de teatrul ei de la Cișmeaua Roșie s-a ales… ecoul dorului românesc de a face să răsune graiul neamului pe o scenă de la noi.

Avea să se împlinească și visul acesta. Heliade Rădulescu știa el ce spune când îi îndemna pe ai noștri: „Scrieți, băieți, numai scrieți!" Și „băieții" au scris. Românește. Acum ar trebui un nou Heliade care să le ordone: „Nu mai scrieți, băieți! Mai citiți puțin!"

Sultana Jianu era fericită mamă înconjurată de copiii făcuți cu bărbatul iubit, care, dacă mai ofta din când în când privind în zare, părea să fi uitat de haiducie.

Și, într-o zi, a primit răvaș de la Tudor din Vladimiri: „Prietene Jiene, pune în grabă la cale treaba știută, adună-ți oamenii. Peste o lună *scoatem plugurile.*" În ce an să fi fost? Parcă în 1821… Orice elev de gimnaziu trebuie s-o știe. Verificați!

Și Iancu Jianu și-a adunat oamenii, de prin țarini, de prin mănăstiri, de prin codri și, cu toții, i s-au alăturat Vladimirescului.

Ioan Caragea și fiica lui, Coana Ralu, fosta domniță Ralu, teatralistă de la București, sprijineau cu bani grei (aveau de unde!) Eteria spre a o înarma până-n dinți.

De ce-or fi urât fanarioții Țările Române după ce plecau din ele împovărați de bogății?! Să fi fost furioși că practic nu puteau (neputincioșii!) să care chiar tot aurul de aici? O, dar de asta s-au ocupat imperii și cu mai mult sârg încă, proletarii din toate țările uniți sub flamura internaționalismului și porniți la lupta cea mare, iar mai nou, de când proletarii au ajuns șomeri asistați social, sătui de muncă, opaci la trântă și experți la sticlă, au trecut la „cules" bieții guvernanți guvernați de Zeul cel stăpân peste zei (mai marele lui Mefisto) umflându-și conturile științific, materialicește.

Dar asta e altă poveste. Alternativele cărți de istorie le vor tălmăci alumnilor români starea nației de-a lungul vremilor într-o manieră ce nu poate fi abordată decât foarte și musai „corect politic". Cei bogați în ani, dacă au avut norocul de a fi fost și adulți înainte de a îmbătrâni, cunosc desigur rolul Eteriei prin Țările Române pe când Tudor Vladimirescu s-a hotărât să „scoată plugurile". Și amara recoltă de mai apoi.

Sultana și Iancu Jianu s-au retras demult sub iarbă în cetatea umbrelor din Caracal: el în 1842, ea în 1869.

Timpul rămâne în „vecinică trecere". Sau poate doar noi.

Care bunicuță, care bunic vor mai depăna seara pe tabletă nepoților lor digitalizați povestea romanțioasei Sultana Gălețescu, fata care l-a salvat de la ștreang, botezându-l în iubirea ei pe „banditul" Iancu Jianu, strămoșul altor „bandiți" care au luptat prin munții și codrii Patriei cu fiara roșie după cel de Al Doilea Război Mondial, din setea de *a bea libertatea din ciuturi și-n ea să se-afunde ca un cer în bulboane, din nebuna bucurie de a aduna chiuind pe tăpșane o claie de zări și-o căciulă de stele!…*

Poate chiar tu, Gheorghe!

Cum? Nu crezi, Ioane?

India, țara pietrelor prețioase

Ion PĂTRAȘCU

India este unul dintre cei mai mari furnizori de pietre prețioase din lume. Din vremuri imemoriale, ea a fost și a rămas sursă majoră de aur, argint și pietre prețioase, precum diamante, ametiste, rubine, smaralde, beril, acvamarin etc. Pe indieni nu i-a părăsit niciodată credința că pietrele prețioase emană energii care influențează corpul uman. De aceea, susțin ei, podoabele din asemenea pietre, sub formă de amulete și talismane, cunoscute cu cca 7-10 mii de ani în urmă, îi fereau pe purtătorii lor de mânia zeilor, calamități naturale și fiare sălbatice.

În raport de structură și culoare, energiile pornite de la acestea îi pot ajuta pe oameni să găsească norocul, dragostea, succesul și liniștea. Culoarea pare a fi cea determinantă, cum de altfel este considerată în tot Orientul. După indieni, roșul stimulează circulația sangvină și vindecă bolile de inimă, elimină stresul și ajută și viața sexuală. Culoarea roz ne încurajează să vedem partea frumoasă din viață, la fel ca albul, care este și el încărcat cu energii pozitive. Verdele ar îndemna la echilibru și armonie, în timp ce albastrul sporește abilitățile mentale și creativitatea.

Cu o asemenea aureolă, pietrele prețioase sunt însoțite și de povești fabuloase, pe care numai celebra Șeherezada le-ar putea prezenta, însă, chiar și ei, i-ar fi insuficiente o mie și una de zile și nopți. De aceea, nouă nu ne rămâne decât să mergem puțin, foarte puțin, pe *filonul* diamantelor indiene, cele neîntrecute în frumusețe și valoare din lume. Se spune că India a fost prima țară de unde s-au extras diamantele, urmată ulterior de Brazilia și Africa de Sud (deținătoare astăzi a 50% din totalul diamantelor naturale extrase).

Poveștile care însoțesc diamantele au eroi atât pământeni, cât și unii zei din panteonul hindus, care apar și dispar în mod miraculos. Sunt povești frumoase, interesante, dar și terifiante. Credincioșii hinduși consideră că diamantul, cel născut cu milioane de ani în urmă în măruntaiele Pământului, cel care a atins apogeul maturității, desăvârșirea absolută, este acea piatră filosofală a alchimiștilor, care oferă imunitate și, în final, nemurire. Cu o asemenea convingere, un prinț indian a zdrobit un diamant și a început să înghită zilnic *doze de nemurire*.

Dacă pentru pământeanul de azi, diamantul este un corp fizic, palpabil, în poveștile care-l însoțesc de milenii el este legat de forțe supranaturale. Pentru vechii eleni, diamantele erau *lacrimile zeilor* sau *bucăți rupte din stele.* Hindușii asociau diamantul cu unul dintre zeii lor supremi, Șiva, cel care avea capacitatea să distrugă lumea, iar apoi să o recompună. Dar și cu Brahma și Vișnu. De aceea, se susține că unele dintre diamantele ce vor fi prezentate în continuare aveau darul miraculos de a oferi atât măreție, cât și pieire, după caz. Însă, înainte de a continua povestea noastră cu diamante indiene celebre, să ne amintim că, din secolul al XV-lea, această piatră rară devine simbol al logodnei. Arhiducele Maximilian al Austriei a fost primul care a oferit un inel de logodnă cu diamant ducesei Maria de Burgundia.

Dacă ar fi să începem cu *A fost odată*, ar trebui să purcedem de la povestea celui mai fascinant diamant, cunoscut astăzi cu numele de *Koh-i-Noor.* După legenda care-l însoțește, el ar avea venerabila vârstă de peste 5.000 de ani, fiind menționat în vechile scrieri sanscrite sub denumirea de giuvaerul Sayamantaka. Tot din legende aflăm că diamantul *Koh-i-Noor* ar fi unul dintre cele trei fragmente ale marelui diamant spart de zeul Șiva, cunoscute astăzi sub nume celebre: *Lumina Indiei, Muntele de lumină* și *Oceanul de lumină.* O asemenea proveniență legendară ar explica și poveștile privind măreția pe care diamantele respective o conferă, precum și blestemele care le însoțesc cu acea sarabandă de războaie, asasinate, otrăviri, întâlnite în istorioarele pline de mistere ale vechilor dinastii din India, Persia, Afganistan, Franța, Anglia sau Rusia. În această privință, *Koh-i-Noor* este cel mai reprezentativ. Este singura piatră prețioasă care a fost dată de două ori în schimbul unei țări. Prima dată, l-a ajutat pe împăratul Humayun, fiul lui Babur, care, pierzând o bătălie la el acasă, și-a recâștigat tronul cu ajutor militar din Persia, însă în schimbul prețiosului diamant. Din Persia, diamantul ajunge în Afganistan, unde face victime timp de trei generații. Continua să valoreze cât o țară. În schimbul lui, un conducător afgan își recucerește tronul, cu sprijin indian. Revenit în India, diamantul *Koh-i-Noor* se instalează drept una dintre piesele cele mai valoroase ale proverbialului tezaur al împăratului Șah Jahan (1594-1666), care (blestem oare?) își încheia o domnie glorioasă ca ostatec al propriului fiu. Ostatec de lux, este adevărat, ținut în sala tezaurului, de unde măcar putea să vadă Taj Mahal-ul, ridicat de el în amintirea iubitei lui soții.

Din această poveste nu putea lipsi momentul în care Șahul Nadir al Persiei ocupă nordul Indiei și intră în posesia celebrului tezaur mogul, din care nu lipsea, desigur, *Muntele de lumină.* De fapt, acesta este momentul botezului acestei pietre neprețuite. Când a luat-o în mână, Șah Nadir a exclamat: *Koh-i-Noor,* ceea ce în persană înseamnă *Muntele de lumină.* Și, povestea continuă. Se întoarce în India, de unde este (pre)luat, în anul 1848, de Compania Britanică a Indiilor de Est, cea care, pe atunci, exercita puterea colonială a Angliei în spațiul indian. Reprezentantul Companiei, Sir Laurence, urma să-l ducă la Curtea Regală de la Londra. Nu prea era conștient de valoarea acelei pietre, ceea ce explică neglijența de a-l uita în buzunarul de la vestă, atunci când a dat costumul la spălat. Noroc cu cinstea sau ignoranța valetului său. Aventura europeană a diamantului îl are ca primă victimă chiar pe Sir Laurence, care moare pe vapor de holeră. Koh-i-Noor este preluat și predat la Londra de un soldat, care nu avea ambiții să domine lumea. În anul următor, acest diamant este oferit reginei Victoria, care, femeie fiind, ar fi întrerupt blestemul. În procesul de prelucrare, după gusturile Casei Regale, diamantul de 186 de carate pierde 42% din greutate, iar culoarea, din galben pal, devine albă. Montat în coroana Regatului Britanic, diamantul este și astăzi piesa de rezistență din tezaurul Angliei. Oare cine își mai amintește astăzi de bogățiile transferate din India în Marea Britanie? Își amintea, totuși, Paul Brunton de *prețioasele perle și pietre scumpe pe care vapoarele ni le aduc din India* (în volumul *India secretă*).

Nu este mai puțin fascinantă nici povestea celui mai mare diamant albastru pur, originar tot din India. Este vorba de o piatră mare (de 115 carate la început) cumpărată (sau furată) de negustorul francez de pietre prețioase Jean-Baptiste Tavernier. Pentru început, piatra s-a numit chiar *Diamantul albastru Tavernier.* Astăzi, el este cunoscut sub numele de *Hope* (unul dintre posesorii săi). Ajuns în Europa, Jean-Baptiste Tavernier vinde diamantul regelui Ludovic al XIV-lea, devenind astfel *Bijou du Roi* sau *Diamantul bleu al Coroanei Franceze. Hope-Speranță.* Ce ironie! Din cortegiul victimelor sale face parte chiar Jean-Baptiste Tavernier, urmat de un prinț rus, un bijutier grec, un sultan, un bei, precum și hoții care l-au furat în timpul Revoluției Franceze. Să fi fost, oare, mâna unei divinități indiene? Povestea spune că piatra prețioasă a fost furată din Templul Rama-Sita, de lângă Mandalay, unde era montată în ochiul stâng al statuii din piatră a unei divinități locale. Astăzi, diamantul Hope poate fi admirat într-un colț discret al Muzeului Național de Științe Naturale din New York.

Dar, să continuăm povestea diamantelor indiene cu *Darya-i-Noor* (*Oceanul de lumină*, în persană). Făcea și el parte din prada de război luată de Sahul persan Nadir în anul 1739. Povestea lui nu este mai puțin fabuloasă. După specialiști, *Darya-i-Noor* ar fi făcut parte dintr-un diamant roz nemaivăzut de mare, pe care împăratul mogul Șah Jahan îl montase în *Peacock Throne* (Tronul Păunului). Ar fi vorba de acea piatră prețioasă menționată de Jean-Baptiste Tavernier în cartea sa *Diamanta Grande Table.* Tăiat în două, el se regăsește astăzi în Muzeul Bijuteriilor din Teheran, ca piese de rezistență: *Darya-i-Noor* (Oceanul de lumină) de182 de carate/36 gr. și *Noor-ul-Ain* (Lumina ochiului) de 60 de carate/12 gr., fiind cele mai valoroase diamante roz din lume. Am avut șansa să admir *Darya-i-Noor* în actuala montură excepțională, unde este încadrat de 457 de diamante diverse și 4 rubine. Îți taie respirația și *Noor-ul-Ain,* care, însoțit de 324 de diamante roz, galbene și albe, se află în tiara împărătesei persane Farah, pe care a purtat-o la căsătoria cu Șahul Mohammad Reza Pahlavi.

Nu degeaba se spune că istoria o scriu învingătorii, lucru confirmat și de povestea diamantelor indiene. Cele mai celebre nu se mai află în India. Sunt acele pietre cu străluciri de luceferi, asociate cu magia neagră, însoțite fiecare de propriul blestem, care ne spun și astăzi povești terifiante despre răzbunări sângeroase, crime și războaie. Ele au trecut din mână în mână timp de secole, dovedindu-se benefice sau malefice pentru deținătorii lor. Din aceste povești aflăm că blestemul diamantelor nu atinge zeii și femeile. *Diamantul Orlov*, unul dintre cele mai mari și mai scumpe din lume, nu face nici el excepție de la acest statut bivalent al pietrelor prețioase. Este un diamant albastru verzui, de 189,62 de carate și 39,92 gr., cu propria-i mitologie. Fusese și el montat în ochiul stâng al unei zeități hinduse (legenda lui are două variante: zeul creației Brahma sau un zeu local Ranganatha). El a fost furat de un mercenar francez (convertit special la hinduism) din templul zeității respective, trecând apoi din mână în mână până în anul 1776, când a fost cumpărat la Anvers de prințul rus Grigori Grigorievici Orlov, cu gândul de a-l oferi țarinei Ecaterina cea Mare, în speranța că va ajunge pe tronul Rusiei. Diamantul nu a sprijinit gândul de măreție al lui Orlov și s-a dovedit malefic pentru unii posesori ai lui din familiile țarilor Rusiei. Sceptrul, în care a fost montat diamantul se află, din 1967, în tezaurul de la Kremlin.

Nu putem părăsi acest tărâm fascinant fără să amintim și de celebrele perle/mărgăritare indiene. Povestea lor are și un capitol de mitologie. Cum altfel?! Se povestește că zeul Krișna ar fi fost primul care a cules o perlă din adâncul oceanului pentru a-și împodobi fiica în ziua nunții. Sursele documentare atestă faptul că, încă din antichitate, indiencele purtau podoabe din aur și fildeș, încrustate din plin cu perle. Perlele erau atât de populare nu doar pentru faptul că ele sunt cele mai feminine și mai fermecătoare, sau că sunt singurele create de un organism viu, ci și pentru calitățile lor curative. În cartea yoghinilor, *Parambansa Yogananda,* se vorbește despre perlă ca remediu astrologic, cu influențe benefice asupra stării de sănătate.

Ca un corolar al acestor bogății indiene, ne apare astăzi povestea *Tronului Păunului,* construit pentru Șah Jahan cam în același timp cu Taj Mahal-ul. Tronul, din aur masiv și argint, este încrustat cu o cantitate de neimaginat de diamante, rubine, smaralde, safire și perle, dând și el strălucire fabulosului tezaur al dinastiei mogule. Numele lui venea de la conturul celor două cozi de păun, care erau împodobite cu cantități generoase de pietre prețioase și perle. A ajuns și el în Persia (1739), ca pradă de război a Șahului Nadir.

În încheierea poveștilor noastre despre faimoasele pietre prețioase indiene, nu-mi vin în minte decât expresii de uimire și fascinație. Consemnez, însă, o scurtă povestioară, care pentru mine este și ea de domeniul fantasticului. Aflam din presă că, în 2011, au fost deschise cinci dintre cele șase camere ale Templului hindus din Trivandrum (Statul Kerala), unde este amplasată statuia originală a zeului Vișnu, culcat pe spatele *șarpelui infinitului,* Ananta. Templul, el însuși cu valoare incontestabilă din punct de vedere religios, arheologic și istoric, adăpostea munți de diamante, aur și bijuterii diverse, de valori astronomice. S-a avansat chiar suma estimativă de 20 de miliarde de dolari. Din cine știe ce motive (unii spun că din superstiție) cea de a șasea cameră a Templului rămâne încă închisă, cu misterele ei de nepătruns.

Vecina mea, Africa

Goana după moarte

Nicolae MELINESCU

Pentru migranţii africani în drum spre Europa nu mai este o taină că aventura lor s-ar putea să nu-i conducă spre tărâmul bunăstării, ci să sfârşească în moarte. Este avertismentul pe care îl primesc cei rămaşi acasă de la cunoscuţii, prietenii sau tovarăşii de drum ai tinerilor africani porniţi în neant, care nu se vor mai întoarce, poate, niciodată. Este un fapt cert că pe parcurs pot fi răpiţi de bandele rebele din deşert, că pot fi escrocaţi de traficanţi şi samsari de carne vie, că ambarcaţiunile coclite de traversare spre Europa sunt demult defuncte şi se pot scufunda oricând.

Si totuşi, vin! Ca un uriaş miriapod uman, africanii se mişcă pe rutele transsahariene sau de-a lungul coastelor vest-africane spre Gibraltar, spre insula italiană Lampedusa şi apoi mai departe spre Europa prosperă. Mulţi pornesc, puţini ajung! Patrule maritime şi terestre, garduri şi grăniceri, elicoptere şi unităţi speciale, populaţii şi partide locale ostile fac imprevizibil şi riscant gestul suprem de a emigra cu orice preţ. În mai 2017, pe parcursul a numai 31 de zile, numărul migranţilor ilegali identificaţi (câţi or fi trecut fără să fie prinşi?) a ajuns la 3.314 indivizi debarcaţi în Spania. 51 au murit înecaţi. 58.944 au ajuns pe coastele Italiei, 1.481 au pierit în Mediterana. 7.043 au debarcat în Grecia şi 37 au fost recuperaţi morţi în Marea Egee. Mai toţi ştiau la ce riscuri se expun, ceea ce nu i-a împiedicat să-şi urmeze visul european.

Valul migraţionist, denumit cu cochetărie ipocrită val de azilanţi, de refugiaţi, de dislocaţi, a fost pus în mişcare, iniţial, de cei care au urmărit schimbarea de regim în Siria prin intervenţie şi presiuni din exterior. Acordul dintre Turcia şi Uniunea Europeană de limitare a numărului celor care căutau febril malurile Eladei a mutat rutele traficanţilor spre Libia destabilizată şi dezmembrată de aceiaşi intervenţionişti sătui de Gaddafi. Patrulările unei flote multinaţionale la care au participat şi nave româneşti de luptă în sudul Mediteranei au împins tot mai spre apus fluxul migraţionist de-a lungul coastelor vest-africane, spre poarta Gibraltarului şi spre Spania. Un nou pericol însoţeşte această translaţie: combatanţi sângeroşi din autointitulata grupare ISIS, izgoniţi din citadelele Raqqa şi Mosul, au pornit spre sud-vest prin Egipt spre Congoul democratic, un paradis pentru cei grăbiţi să-şi oblojească rănile şi să se ascundă în pădurea ecuatorială de unde Putin poate să-i recruteze ca mercenari pe care a anunţat că îi va include în armata Rusiei desfăşurată în campania din estul Ucrainei. Forţa multinaţională i-a descoperit în sectorul egiptean al Saharei şi a atacat grupuri de transfugi islamişti, în drum spre refugiul congolez. O parte dintre ei au fost neutralizaţi, nu se ştie câţi au scăpat, câţi au făcut calea-ntoarsă şi câţi au ajuns în inima junglei, feriţi de braţul lung al răzbunării pentru faptele barbare comise în Irak şi în Siria. Este evident că militanţii jihadişti, îndoctrinaţi cu crezul „războiului sfânt”, nu vor rămâne prea mult în ascunzătoare.

Publicaţii occidentale au preluat datele circulate de serviciile secrete potrivit cărora extremiştii musulmani s-au insinuat printre migranţi, ca să scape de urmărire, dar şi convinşi că venirea lor în lumea creştină va elimina civilizaţia „infidelilor” şi va plasa sub semnul semilunii populaţii reformate, conduse după legile şaria. Germania a recunoscut că a pierdut urma a nu mai puţin de o sută treizeci de mii de migranţi. Aceştia nu au mai apărut în taberele de refugiaţi amenajate de guvern după înregistrarea oficială a peste un milion de nouveniţi. Deşi ministerul de Interne de la Berlin a afirmat că numărul „dispăruţilor” a fost exagerat şi că lipsa migranţilor înregistraţi este rezultatul stabilirii lor în alte ţări europene, membri ai Partidului de Stânga, aflat în opoziţie, au formulat o interpelare oficială, temându-se că mulţi dintre refugiaţi au fost preluaţi de grupări islamice radicale sau de bande ale crimei organizate din Germania.

În mişcarea lor de la est spre vestul african, militanţii ISIS se amestecă printre localnicii porniţi spre Mediterana şi alimentează noi rute şi noi capete de pod. Una dintre cele mai recente trambuline ale migraţiei africane este Gambia, cea mai mică ţară africană a Africii, cu o suprafaţă de numai 11.285 de kilometri pătraţi (mai mică decât Dobrogea noastră), practic o fâşie care se întinde pe cele două maluri ale fluviului care a dat numele ţării. Pe trei laturi este mărginită cu Senegal, iar la apus are o deschidere la Oceanul Atlantic lungă de 60 de kilometri. Două milioane de oameni populează teritoriul gambian, care înregistrează 177 de locuitori pe kilometrul pătrat, una dintre cele mai mari densităţi demografice ale continentului negru. În primele şase luni ale lui 2017, din acest teritoriu diminutiv au ajuns în Italia 4.920 de gambieni. Câţi au pierit pe drum, nimeni nu ştie. O familie aici, un clan mai încolo, pe uscat au aflat după săptămâni şi luni de nesiguranţă, de aşteptare şi de speranţă, că fiul cel mare, fratele cel mai viguros nu a ajuns în Europa sau a dispărut fără urmă. Un sfârşit tragic provoacă o reacţie paradoxală. Familia îndurerată îşi trimite următorul fiu pe drumul Europei, cu speranţa că de această dată măcar el îşi va atinge ţinta şi va putea trimite acasă cel puţin cincizeci de euro pe lună, suficient pentru supravieţuirea familiei într-o ţară cu aproape o sută de mii de suflete care trăiesc în sărăcie şi un venit mediu anual de $450 pe cap de locuitor. Familia lui Suleiman Danso a plâns mult când a aflat de la consăteni că fiul lor a pierit migrând spre Europa. Era o dublă pierdere: nu mai puteau conta pe autoritatea primului moştenitor şi dispărea speranţa unei surse minime de supravieţuire care ar fi venit când şi când de la fiul rătăcitor. Reacţie uimitoare pentru europeni: următorul fiu trebuia să ia calea calvarului, ca să încerce să-şi întreţină familia, parcurgând cam trei mii de kilometri până la ţărmul european sudic, un traseu la fel de periculos ca un câmp de mine. „Când fratele meu, Suleiman, a murit, a fost voia lui Allah”, constata fratele lui, Ebrima Danso, ţăran din Sabaa, o aşezare departe de ţărm. El şi-a trimis un alt membru al familiei spre Europa. „Dacă reuşeşte, o să asigure traiul nostru şi al celorlalţi din familie. Dacă nu, aşa este voia lui Allah. Eu las totul în mâinile Lui”. (http://www.theguradian.com/ world/2017/nov/06/) În cazul descris de cotidianul britanic *The Guardian* (http://www.theguradian.com/ world/2017/nov/06/they-know-the-risks-and-still-they-come-why-young-africans-chase-the-european-dream, accesat 6 noiembrie 2017), tânărul a ajuns în Libia, de unde nu a mai venit nicio veste mai bine de şase luni.

Dezastrul politic, social, economic şi militar din ţara lui Gaddafi a făcut din ea o groapă imensă pentru migranţii transsaharieni. ONG-uri umanitare au raportat cazuri de răpiri, sclavie, prostituţie şi teroare sexuală. Tinerele sunt aruncate în braţele proxeneţilor şi sunt obligate să se prostitueze sub ameninţarea cu moartea. Tinerii sunt forţaţi să intre în armate private. Cei care se opun ajung sodomizaţi prin închisori particulare – umilinţă supremă – după care, frânţi moral, batjocoriţi dincolo de limitele ruşinii, devin fantome umblătoare cu capul permanent plecat, lipsiţi de orice voinţă. Captivii sunt aruncaţi în celule mizere, ultraaglomerate. Prizonierii sunt forţaţi sau drogaţi ca să-l abuzeze pe noul venit. Cine se opune este împuscat. Tot episodul perversităţii este înregistrat de gardieni pe iphone şi păstrat ca pârghie de şantaj. Mulţi dintre cei abuzaţi se sinucid. Cadavrele lor sunt aruncate în gropi comune nemarcate, alături de cele ale unor bolnavi sau înfometaţi. Cimitirele fără nume şi fără localizare se întind pe toată fâşia nordică a Libiei şi ajung până în vest, în Tunisia.

Chamseddine Marzoug şi un grup de voluntari din mica aşezare pescărească Zarzis, din nordul Tunisiei, aproape de graniţa vestică a Libiei, adună cadavrele migranţilor înecaţi aduşi la mal de valurile Mediteranei şi le asigură un modest loc de odihnă veşnică. „Tot continuă să vină, vii sau morţi”, spune Marzoug. „N-o să se termine niciodată. Acum sunt cu jumătate mai puţini decât acum doi ani, dar în Libia e tot haos, pentru că se bat între ele peste o sută de miliţii. Când ambarcaţiunile ilegale sunt interceptate şi întoarse la ţărm, migranţii nu se lasă şi pornesc din nou de aici sau de dincolo de graniţă, orice ar fi.” (https://www.theguardian.com/ world/2017/ nov/02/refugee-graves-were-common-sight-in-libya-now-its-tunisias-turn, accesat 6 noiembrie 2017) Chiar şi pentru înţelegerea unui pescar sau a oricărui tunisian din zonă devine evident că banii cheltuiţi de Uniunea Europeană ca să stăvilească saltul migranţilor de la ţărm spre valuri puteau fi folosiţi mai eficient dacă erau investiţi în ţările de origine ale migranţilor. „Nu mai investiţi în guverne corupte, investiţi în oameni. Banii ar trebui să ajungă la cei săraci”, îndemna un voluntar umanitar. (*Idem*)

În scurta istorie a independenţei începută în 1965, Gambia a fost o excepţie formală a tipului de regim african. În majoritatea ţărilor subsahariene, partidul unic a fost formula constituţională de guvernare. Formaţiunile de opoziţie au fost scoase în afara legii în două treimi dintre state, iar alegerile, atunci când s-au ţinut, au fost doar o caricatură populistă, care nu a servit decât pentru a se da o spoială de legitimitate celui aflat la putere şi anturajului său. „În douăzeci şi nouă de ţări, pe parcursul a 150 de sesiuni electorale organizate între 1960 şi 1980, partidele de opoziţie nu au avut voie să câştige un singur loc parlamentar. Numai trei ţări – Senegal, Gambia şi Botswana – au practicat, cel puţin teoretic, politica de multipartitism, au ţinut alegeri în mod regulat”. (Martin Meredith, *The Fate of Africa. A History of Fifty Years of Independence,* Public Affairs, New York, 2005) Ceea ce nu înseamnă că Gambia s-a deosebit fundamental de multe alte state din regiune. Iniţial o monarhie constituţională independentă în cadrul Commonwealth-ului britanic, ţara a devenit republică în 1970. Prim-ministrul de atunci, sir Dawda Kairaba Jawara, şi-a adjudecat funcţia de preşedinte şi a fost reales de cinci ori, succesiv. În urma unei tentative de lovitură de stat, reprimată cu ajutorul trupelor senegaleze în 1981, un an mai târziu a fost înfiinţată Confederaţia Senegambia, dizolvată în 1989.

Preşedintele în exerciţiu, Yahya Jammeh, a pierdut alegerile din 2016 în faţa lui Adama Barrow, după 22 de ani de domnie. A rămas în istoria ţării ca un saltimbanc brutal şi ridicol, care a pretins la apogeul epidemiei SIDA că a descoperit un leac miraculos. El aduna câteva zeci de circari înfometaţi, pretinşi bolnavi, îi ungea cu o substanţă verde băloasă, le citea un pasaj din Biblie şi, miracol!, pacienţii se ridicau ca Lazăr, mai veseli şi mai vioi decât la nuntă. Richard Dowden (*Altered States. Ordinary Miracles,* Portobello Books, London, 2008) comenta cu amărăciune: „Într-o lume împovărată de necazuri, marginalizată, devastată de sindrom, apar uneori idei stranii”. Îndrăgostit de funcţia supremă în stat, Jammeh a contestat rezultatul scrutinului în care a obţinut doar 39,6 la sută din voturi şi a convocat o nouă rundă. Barrow, învingătorul de drept, s-a refugiat la Dakar, în Senegal, iar liderii organizaţiei regionale, ECOWAS, au mobilizat câteva sute de militari într-o forţă multinaţională care să contribuie la restabilirea ordinii constituţionale în Gambia.

Preşedintele Mauritaniei, Mohamed Ould Abde Aziz, şi cel al Guineei, Alpha Condé, au negociat exilarea lui Jammeh în Guineea Ecuatorială. Barrow a depus jurământul nu în ţara natală, pe care avea să o guverneze, ci în capitala Senegalului. La 26 ianuarie 2017, el s-a instalat la Banjul ca preşedinte legitim. Puterea şi-a consolidat-o după alegerile parlamentare din aprilie, când Partidul Democrat Unit, pe care l-a condus, a obţinut 36 dintre cele 53 de locuri ale parlamentului unicameral.

(Continuare la pag. 29)

La curtea epigramei

Păstorel, acuzat de uneltire împotriva ordinii sociale

Elis RÂPEANU

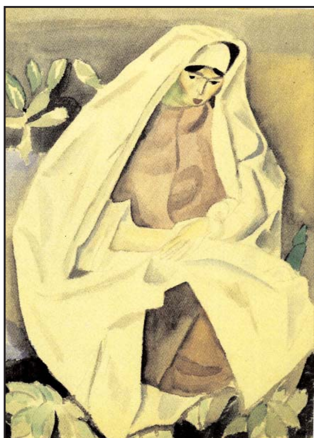
După 1944, datorită schimbărilor care au loc, Păstorel prezintă cu parcimonie situația politică și socială a țării, dar, cum subiectele noii realități erau pe buzele tuturor și, cum bancurile și glumele versificate circulau, e ușor de admis că Păstorel – el însuși creator și receptor – a preluat multe dintre poantele vremii, fixându-le în catrene. Îndrăzneala acestor „poezioare" aflate pe buzele tuturor nu putea să rămână fără urmări. Astfel, după căsătoria sa cu doamna Poenaru-Căplescu, în 1953 (la 59 de ani), „care a fost până la moartea lui cea mai potrivită tovarășă de viață" (Cf. D. Botez, *Păstorel,* în *Argeș,* nr. 3 (45), febr. 1970), eveniment în urma căruia are, în sfârșit, „domiciliu stabil", scriitorul intră în atenția organelor de securitate, făcând parte dintre mulții intelectuali care au suferit ani de detenție.

E perioada în care Hrușciov lansează, la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., politica de destalinizare, poziția sa fiind în curs de consolidare. Revoluția din Ungaria, din octombrie-noiembrie 1956, zguduie edificiul sistemului socialist. Gh. Gheorghiu-Dej, deranjat de prezența trupelor sovietice în România, încearcă să se distanțeze de Moscova, care devenise pentru el amenințătoare. Dar, față de atitudinea sovieticilor, care-și retrag trupele în iunie 1958, Gh. Gheorghiu-Dej vrea să dea dovadă de „vigilență revoluționară". Pentru a garanta că în România nu se poate repeta ceea ce s-a petrecut în Ungaria, sancționează și îndepărtează din partid și U.T.M. pe toți membrii care s-au abătut de la linia partidului.

În Universitatea din București, unde eram studentă, la începutul semestrului al II-lea al anului II (februarie-martie 1959), s-a instituit o adevărată teroare. Au avut loc adunările generale U.T.M. unde au fost discutați, supuși unor adevărate interogatorii publice și condamnați „cu indignare" studenții utemiști care îndrăzniseră să se cunune religios, să-și boteze copiii sau să critice „literatura nouă". Adunarea generală a avut loc în Sala Dinamo. Acolo au fost „discutați" mulți studenți dovediți sau bănuiți că s-au abătut de la politica partidului. Mi-a rămas în minte protestul unui coleg dintr-un grup de patru-cinci, din ultimul an, incriminat pentru o frază pe care o spusese la adresa poeziilor lui Beniuc și ale lui Jebeleanu. A încercat, cu ochii lucind de emoție, de frică și revoltă, să se apere, aducând un argument pe care-l credea suprem: „Cum să fiu dușman al poporului meu când eu, înainte de a intra în facultate, am făcut armata la grăniceri, apărând hotarele țării cu arma în mână?" Mi-era milă de el. Toți eram înfricoșați. Mă gândeam că poate s-a aflat că mă cununasem și eu la Biserica „Sf. Ștefan" de pe Romană, din Ploiești, unde „mi-a pus pirostriile" părintele David Croitoru – tatăl criticului literar Mircea Croitoru (fost secretar literar la *Luceafărul*). Știam că nu spusesem la nimeni din facultate, dar, mă gândeam, mai știi? Ascultam cu emoție pledoaria studentului care îndrăznise să nu fie de acord cu poeziile mult lăudaților Beniuc și Jebeleanu. La un moment dat, am avut impresia că-i convinsese pe cei de la prezidiu că nu e vinovat, că se va salva. Sfântă naivitate! Era dinainte condamnat, iar cei mai „îndârjiți" erau „alesii" studenților (colegii lui!), nu profesorii. A fost exclus din U.T.M., apoi, automat, din facultate, fără drept de a ocupa un post de intelectual.

Paralel cu epurarea rândurilor partidului și U.T.M.-ului, se ordonă arestări din rândul „foștilor" – personalități ale vieții politice, economice, culturale etc. – mai ales intelectuali din țară, de dinainte de instaurarea „dictaturii proletariatului". Acestor arestări le cad victime nenumărați scriitori, savanți, filosofi, lingviști, profesori ș.a., grupați în jurul renumiților cărturari C. Noica, C. Pillat, Emil Cioran, Mircea Eliade, Radu Rosetti, N. Steinhardt, Al.O. Teodoreanu, Simina Mezincescu etc. Motivele arestărilor ar putea fi socotite azi absurde dacă n-ar fi dus la condamnări de ani grei de temniță sau închisoare pe viață: opere literare scrise cu zeci de ani în urmă, lectura unor cărți și manuscrise de filosofie, discuții de înalt nivel pe marginea lor, difuzarea prin copiere a acestor lucrări sau a unor opere de Hegel, Goethe – deveniți, pentru completul de judecată, primejdioși regimului popular.

În interogatoriul luat „învinuitului" Teodoreanu Alexandru, zis Păstorel, „de profesie scriitor", acesta recunoaște: „Înainte de 23 august 1944, am scris unele lucrări cu profund caracter antisovietic-anticomunist". Procesul-verbal de interogatoriu e alcătuit în termenii, cu exprimarea și cu ortografia anchetatorului – „căp. Anghel Marin". La întrebarea „Și la care din aceste scrieri te referi, în mod concret?", se consemnează următorul răspuns: „Prin anul 1919 sau 1920, eu am compus o fabulă, *Măgari și libertate*, prin care eu am adus o serie de calomnii și am ironizat regimul instaurat în Uniunea Sovietică și pe comuniști în general. Această fabulă eu am publicat-o în primele numere ale revistei *Fapta*. Această fabulă a mea a fost publicată complet integral prin anii 1930-1932 în volumul II din seria lucrării mele *Tămâie și otravă,* care a apărut după câte-mi aduc aminte în 3.000 sau 5.000 de exemplare. În perioada anilor 1938 sau 1939 am mai publicat în revista săptămânală *Vremea,* ce apărea tot la București, ca și revista *Fapta,* un articol cu conținut anticomunist sau mai precis o recenzie a cărții anticomuniste scrisă de un scriitor francez cu numele Alfred Surde. În aceeași perioadă de timp, sau mai precis cred că în anul 1940-1941, am mai scris o cronică ritmată intitulată *Ecologia* în care, de asemenea, m-am dedat la calomnii și injurii împotriva Uniunii Sovietice și a Partidului Comunist din această țară. Și această lucrare am publicat-o tot în revista *Vremea.*"

La întrebarea (pusă la același interogatoriu din 24 oct. 1959, care a durat de la ora 8 până la 17) „Dar despre lucrările scrise de dta după 23 august 1944, cu conținut asemănător, când vei vorbi?", e consemnat următorul răspuns:

„După 23 august 1944 nu m-am ocupat decât de scrierea unor epigrame cu conținut ironic defăimător la adresa regimului democrat-popular instaurat în R.P. Română. Astfel, îmi aduc aminte că am compus o epigramă care începea cu următoarele cuvinte: *Într-un secol agitat…* (necunoscută încă – nota n.) ce reprezenta sau mai precis mă refeream la anii de după 23 august și calomniam regimul democrat, în sensul că susțineam în conținutul epigramei că poporul n-avea ce să mănânce și că ar mânca numai stufat, cuvânt de care legam și altele pornografice.

Am mai scris și altele, printre care una la adresa revistei săptămânale *Contemporanul* (necunoscută încă – nota n.), două la adresa *Gazetei literare* [una publicată de G. Zarafu în *Bahice și politice* din 1996, precum și în *Antologia epigramei politice* din 1994, ed. Victor Frunză:

Gazeta-i urmărită-n țară
Cu interes de mici și mari
Fiindcă este literară
Și literații, gazetari.]

și una la adresa unui tânăr scriitor prin care m-am manifestat în mod deschis împotriva introducerii realismului socialist în literatură, ironizam și defăimam îmbinarea problemelor de literatură cu cele politice, calomniam pe acei scriitori care s-au ocupat cu probleme de literatură în timpul regimului burghezo-moșieresc, regim pe care l-am susținut.

Eu am mai compus și alte epigrame cu conținut dușmănos la adresa regimului democrat pe care le-am spus unor elemente reacționare ca și mine în cercul cărora m-am învârtit după 23 august 1944 și până când am fost arestat. Nu-mi aduc aminte de conținutul lor, însă în ele eu ironizam și calomniam anumite fenomene și măsuri luate de regimul democrat-popular în R.P.R.

În ceea ce privește lucrările în proză cu conținut dușmănos anticomuniste, așa cum am arătat mai sus, nu am mai scris. Am scris, așa cum am declarat, numai epigrame după 23 august 1944. Nici una din epigramele cu conținut dușmănos pe care le-am scris după 23 august 1944 nu le-am publicat și nu le-am recitat decât numai față de acele elemente reacționare ca și mine în care aveam deplină încredere că nu mă vor denunța." [Cf. *Prigoana. Documente ale procesului. C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S.Al. George, Al.O. Teodoreanu* ș.a. Editura Vremea, Colecția FID (*Fapte, Idei, Documente*), București, 1996, redactor coordonator Mihai Giugariu, 558 pagini.]

Interogatoriul la care a fost supus Păstorel a continuat.

Întrebare – „Numai acestea sunt lucrările dușmănoase regimului democrat-popular instaurat în R.P. Română pe care dta le-ai scris după 23 august 1944?"

Răspuns – „Este posibil ca eu să mai fi scris și alte epigrame cu conținut dușmănos la adresa regimului democrat-popular instaurat în R.P. Română, dar nu-mi mai aduc aminte. Îmi aduc aminte însă că am scris și unele epigrame cu conținut pornografic pe care le-am spus prietenilor cu care am avut legături" (vol. *Prigoana,* p. 217).

Ca toți ceilalți, Al.O. Teodoreanu e acuzat de uneltire împotriva ordinii sociale.

La interogatoriul din 20 ianuarie 1960, Ovid Densusianu, condamnat la 22 de ani muncă silnică, declară: „Păstorel Teodoreanu făcea diferite epigrame-anecdote cu conținut ostil regimului pe care le difuza în scris cunoscuților săi de la masă și pe care i-am redat mai sus. În aceste epigrame el aducea grave injurii regimului democrat-popular din R.P. Română și calomnia persoanele din conducerea statului și a P.M.R.-ului" (p. 251).

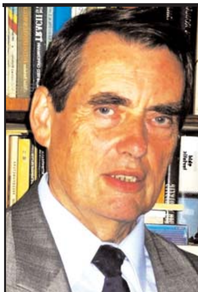
În interogatoriul consemnat de secretar T. Petrescu Joițeanu, Păstorel neagă că i-ar aparține asemenea epigrame: „Epigramele ce mi se atribuie pe seama membrilor regimului nu-mi aparțin. Eu am scris epigrame glumețe, dar nu împotriva regimului. *Au fost și unele ironii* (subl. n.), deci potrivnice regimului."

La dezbaterile în instanța de fond, din cuvântul apărării (avocat Madârjac Henrich), reținem următoarele: „Din depoziția martorilor și din recunoașterile inculpatului a rezultat că acesta ar fi luat parte la discuțiuni pe teme politice și literare fie la restaurant, fie la alte întâlniri cu ceilalți coinculpați, însă că participarea sa se restrânge la acele epigrame din care unele pot fi interpretate și contra regimului. /…/ Desigur că inculpatul a greșit când a făcut afirmații cu conținut dușmănos, fie în discuții, fie în acele epigrame cu conținut defăimător la adresa unor oameni de litere sau a vreunuia din membrii guvernului. Inculpatul a ținut să arate că epigramele ce i se atribuie pe seama membrilor guvernului nu-i aparțin, că el a scris epigrame glumețe, dar nu împotriva regimului, adăugând că au fost și unele ironii care pot fi interpretate a fi potrivnice regimului" (p. 424). La pagina 430, citim următoarele: „Inculpatul Teodoreanu Alexandru, zis Păstorel, a declarat: Mă recunosc vinovat, însă rog să se țină seama de activitatea mea publicistică de aproape 40 de ani și de vârsta mea înaintată ca și de faptul că sunt grav bolnav și să mi se aplice o pedeapsă minimă să o pot suporta."

De nenumărate ori, acuzarea precizează că Păstorel a comis crima de a scrie epigrame împotriva regimului, făcându-se vinovat de *uneltire împotriva ordinii sociale*.

Orizont SF

Nu cumva sunt aici, dar nu-i vedem?

Dan D. FARCAȘ

În mai multe articole din acest serial, am încercat să prezint diverse fațete ale unei probleme enunțate în 1950 de Enrico Fermi. Cred că este util să o reamintesc: în Univers este practic imposibil să nu existe civilizații extrem de vechi, care au depășit stadiul nostru de evoluție poate chiar și cu miliarde de ani. Am convenit să le numim *hipercivilizații*. Reprezentanții acestora trebuie să fi sosit încă demult pe Pământ, totuși nu îi vedem nicăieri.

Cum ar putea ei arăta? Am trecut în revistă câteva variante, bazate pe prognoze pământene. Una se referea la faptul că biologia umană va deveni controlată genetic și vom ajunge să fim împănați cu tot mai multe componente artificiale. Alta, că vom fi complet înlocuiți de roboți, care ne vor reduce la o condiție umilă sau chiar se vor debarasa de noi. Am consacrat mai demult un întreg articol pentru a argumenta că această a doua perspectivă mi se pare puțin verosimilă. Am mai evocat și alte posibilități. Dar, până una-alta (cel puțin oficial), nu am zărit, sosiți pe Pământ din străfundurile Cosmosului, nici supraoameni (sau ciborgi), nici roboți și nici măcar semnale inteligente radio. Desigur, din păcate, toate scenariile evocate nu aveau puterea să prevadă mai departe de câteva secole, ori poate milenii, în timp ce, în cazul hipercivilizațiilor, diferențele ar trebui să fie de sute de milioane de ani.

Când am vorbit despre hipercivilizații, am precizat însă că reprezentanții lor trebuie să se fi transformat, într-un interval atât de lung de timp, în *altceva,* în ceva ce depășeste resursele imaginației noastre. Această observație ne stârnește o întrebare cheie: nu cumva ei arată atât de diferit față de așteptările noastre încât nu-i putem recunoaște? *Nu cumva sunt aici, dar suntem incapabili să-i vedem?*

Pentru că unii ar putea considera această afirmație cam obscură, reamintesc că Marshall McLuhan argumenta (în cartea *Galaxia Gutenberg*) că școala, tiparul, mass-media în ansamblu, inculcă tuturor membrilor unei colectivități anumite scheme de gândire care duc la un „hipnotism popular al uniformității și repetabilității". Este un proces, înrudit cu fenomenul de *imprinting,* despre care am mai amintit și într-un alt articol. În urma lui, toți membri unor comunități largi pot rămâne „psihic orbi" față de anumite aspecte ale lumii înconjurătoare, niciunul nemaifiind în stare să sesizeze realitatea unor fapte evidente. Nu suntem feriți de acest efect nici în problema pe care o discutăm.

Să încercăm să facem, totuși, o tentativă de a privi dincolo de vălul care ne-a fost așezat în față.

Cum ar putea fi o hipercivilizație? Măcar atât cât ne duce mintea noastră de acum, presupunem că ea ar trebui să fie pașnică și iubitoare a frumuseții lumii, a frumuseții vieții, a frumuseții inteligenței, a artei și a originalității. Dacă nu ar fi fost așa, ea s-ar fi autodistrus dintru început, la scurt timp după stadiul în care se află azi civilizația pământeană. În acest caz, atunci când o asemenea hipercivilizație a ajuns pentru prima dată la noi (probabilitatea lui „dacă" e mult prea mică), prima ei grijă a fost să ne ia sub ocrotire, fără a se amesteca, decât extrem de discret, în evoluția noastră. Intervențiile sale vor fi fost chiar mai mici decât cele ale un cercetător pământean care ar primi în grijă o insulă necălcată de picior de om și declarată rezervație naturală.

O diferență în evoluție de sute de milioane de ani este mai mare decât cea dintre noi și niște furnici. Într-o intervenție de la sfârșitul anului 2015, binecunoscutul Michio Kaku, profesor de fizică teoretică la City College din New York, afirma: „Unii oameni spun că dacă există forme de viață inteligente acolo – și eu cred că există – cum se face că nu ne vizitează? De ce nu aterizează pe peluza Casei Albe, anunțându-ne astfel prezența lor și oferindu-ne tehnologiile lor? Ei bine, ce faci dacă te plimbi pe un drum de țară și întâlnești un mușuroi de furnici? Te apleci către furnici și spui că le aduci daruri, că le aduci brelocuri, șiraguri de mărgele, sau că le oferi cheia energiei nucleare și le rogi să te conducă pentru asta la regina lor furnică?"

Aș completa această afirmație, extrem de pertinentă, spunând că un entomolog, dacă ar descoperi un mușuroi cu o specie nouă de furnici, ar culege probabil câteva exemplare și le-ar duce într-un laborator, pentru a le studia. Dacă ar poseda tehnologia, ar atașa unor furnici microcamere și le-ar trimite înapoi în mușuroi. Imaginile ar fi transmise pe un calculator, care le-ar înmagazina sub formă de filmulețe, care vor fi examinate ulterior. Dacă furnicile cu pricina ar putea folosi la ceva, poate entomologul ar duce mai multe exemplare într-un laborator și le-ar înmulți, selectând pe cele mai apte pentru acel folos, efectuând poate și unele intervenții de inginerie genetică spre mărirea performanțelor. Pare SF? Astfel de operații ne stau deja la îndemână și vor deveni cu siguranță de rutină în următoarele decenii.

Dar oricum ar fi, entomologul (vorbesc de un om de știință autentic, nu de un afacerist) nu ar vătăma mușuroiul, nu i-ar ocupa locul și, în niciun caz, nu s-ar apuca să converseze cu regina mușuroiului ori să-i transmită tehnologii. El s-ar strădui ca acțiunile sale să perturbe cât mai puțin specificul populației de furnici. Cât despre micile insecte, niciuna nu ar înțelege mare lucru din acțiunile intrusului.

Pe temeiul imensei diferențe în evoluție, o hipercivilizație ar trebui să se poarte cu noi într-un mod similar. Desigur, noi nu suntem furnici, ceea ce schimbă întrucâtva analogia de mai sus, dar decalajul rămâne la fel de mare.

Deci, cu o probabilitate de practic 100%, o hipercivilizație se află în preajma noastră, de foarte mult timp. Ea este pașnică, intervine extrem de discret în activitățile noastre, ceea ce nu exclude unele mici experimente, poate genetice, poate de altă natură. Dar în niciun caz nu se pune problema unor „conversații filosofice" și, cu atât mai puțin, a unor transferuri de tehnologii.

Pe de altă parte, așa cum estimam și în articolele precedente, probabilitatea ca în preajma noastră să se afle o civilizație tehnologică, oarecum de nivelul nostru, poate mai avansată cu câteva secole, sau chiar milenii, este practic zero.

Din cele de mai sus rezultă că este egală cu zero și probabilitatea unei invazii, a unor mesaje radio, a aterizării pe peluza Casei Albe, a unor tratate, a schimburilor de tehnologii etc. Or, exact acestea compun imaginea pe care marele public o are despre extraterestri. Aici se găsește acea „orbire psihică" la care făceam trimitere mai sus. Ea constă, așadar, dintr-un sistem larg răspândit de prejudecăți, mult mai temeinic înrădăcinate în cultura noastră decât ne vine a crede. În episoadele următoare, voi încerca să analizez, rând pe rând, aceste prejudecăți. (Va urma)

(În imagine, coperta cărții Dan D. Farcaș, *OZN-uri deasupra României,* Lifestyle Publishing, București, 2017.

„Cartea a apărut în septembrie 2016, cu titlul *UFOs over Romania,* la Editura Flying Disk Press, având parte de aprecieri, ca și de propuneri de traducere în alte limbi. Întrucât redactarea am făcut o inițial direct în engleză, abia ulterior am elaborat și o versiune românească, pe care o pot oferi acum cititorilor de la noi." Autorul în Prefață.)

(Urmare de la pag. 27)

Manevrele politice lipsite de capcanele unor crize interne, cum au fost cele din Republica Democrată Congo sau din Zimbabwe, nu au putut masca, totuși, o stare economică precară și presiunea pauperității absolute, care a continuat să-i trimită pe mulți gambieni pe drumul disperării și al migrației ilegale. Lansarea lor la apă a fost urmată de alte mii și mii de deznădăjduiți din vestul Africii, mâncat de sărăcie și instabilitate. Gambia are o economie modestă, condiționată nu atât de numărul redus al populației sau de suprafața nu mai mare decât a trei județe din România. Turismul și agricultura sunt principalele ramuri de venituri la buget, complementate de ajutoarele și donațiile externe, Numărul turiștilor a scăzut dramatic după răspândirea virusului Ebola, iar recoltele din 2014 au fost devastator de scăzute. „Între 2013 și 2016, PIB-ul real per capita a scăzut cu 20 la sută, ceea ce a provocat o creștere a gradului de sărăcie… Amplificarea emigrației în 2014 și 2015 sugerează că în afara factorilor de atractivitate, există o fragilitate macroeconomică sporită." (www.worldbank.org/en/country/gambia/overview, accesat 19 noiembrie 2017) Greu de imaginat că o asemenea țară cu puține oferte și cu și mai puține tentații ar fi putut să dezlănțuie forțe externe pornite să-i croiască un viitor alternativ. Cu atât mai surprinzător a fost anunțul din 2015 al arestării unui american de origine gambiană, Cherno Njie, la coborârea din avion pe aeroportul internațional Dallas, Texas, sub acuzația de organizare a unei lovituri de stat care să-l înlăture de la putere pe președintele în exercițiu. FBI-ul a descoperit în timpul anchetelor preliminare că Njie, om de afaceri cu succes în construcțiile civile, conducea un grup de conaționali stabiliți în America, indivizi realizați material și social, dispuși să-și riște banii și statutul, poate chiar și cetățenia americană, ca să înlăture de la putere „un tiran de dimensiuni caricaturale, o imitație lamentabilă a liderilor africani din anii 1970. A jurat că va conduce o mie de ani, și-a asumat titlul de profesor, șeic, de cuceritor al fluviilor, i-a ridiculizat demagogic pe militanții pentru drepturile omului, stimulând ura față de homosexuali, pe care i-a amenințat că le taie capul." (http://theguradian.com/world/ 2015/jul/21/ how-former-us-army-officer-launched-disastrous-coup-the-gambia, accesat 17 noiembrie 2017) Evident că răzmerița câtorva zeci de partizani ai proiectatei răsturnări politice, echipați cu câteva arme ușoare introduse ilegal în țară, a fost un eșec jenant și pentru Statele Unite, pentru că unul dintre inițiatori a fost Njaga Jagne, ofițer al armatei americane care a luptat în Irak. Pentru președintele Jammeh a fost un avertisment, un semnal că regimul său se află pe nisipuri mișcătoare. Ce l-a înspăimântat cel mai mult a fost faptul că proiectul de înlăturare a sa de la conducerea statului nu a fost detectat de propria poliție politică și nici de serviciile gambiene de contrainformații, ci de anchetatorii FBI-ului, citați ulterior de presa britanică. În speranța că-și va consolida puterea cu sprijinul statelor islamice bogate, în primul rând al Arabiei Saudite, Jammeh a proclamat pe 11 decembrie 2015 Republica Islamică Gambia, o confecție politică înfiptă pe picioare scurte, o manevră motivată ca o desprindere de trecutul colonial al țării.

Imediat după preluarea președinției, actualul șef al statului, Adama Barrows, a anunțat în prima sa conferință de presă că, deși în Gambia 90 la sută din populație este musulmană, țara este o republică a tuturor, un semnal politic interpretat ca o deschidere spre toate statele donatoare extra-continentale care ar putea contribui la reabilitarea economică. Procesul greoi al recuperării unor deficite considerabile în termeni economici, dar și sociali a fost dublat în continuare de tentația unei părți importante a celor două milioane de gambieni de a-și căuta norocul la mii de kilometri distanță de locurile natale. Tentația unei vieți mai sigure și mai prospere, lipsită de amenințările instabilității politice, prezentă în numeroase zone ale Africii, este și ea un efect al globalizării, al unui miraj purtător de promisiuni mirifice în fața cărora nu mai există riscuri de netrecut. Ceea ce demonstrează migrația ilegală din micuța Gambie este că pretenția statelor puternice, implicate în schimbarea prin forță a unor regimuri naționale neconforme cu gusturile celor dintâi de a democratiza tărâmul dictatorilor, lovește și în societăți fragile, marginalizate de jocurile planetare de putere, în care nu prevalează decât strategiile marilor corporații pentru care politica locală și interesele naționale ale celor mici sunt doar teme de studiu scolastic, fără nicio legătură cu soarta rezervată lor de uni-multipolarismul actual.

Un SF ocultat

Mircea OPRIȚĂ

Distins prozator, eseist și istoric al religiilor, **Mircea Eliade** s-a născut la 9 martie 1907, în București. A urmat clasele Liceului „Spiru Haret” din capitală, de pe băncile căruia debutează în 1921 cu o povestire fantastică (*Cum am descoperit piatra filozofală*), premiată la un concurs organizat de *Ziarul științelor populare și al călătoriilor.* Interesul pentru știință va genera și alte colaborări ale tânărului autor cu publicația de popularizare amintită, a cărei primă serie (1913-1916) fusese condusă de Victor Anestin, iar după reluare într-o nouă serie (1920-1938) cultiva cu o respectuoasă fidelitate memoria celui ce trezise contemporanilor imaginea unui „apostol al științei”. Între articolele preocupate de știință ale lui Eliade se înscria și un ciclu de „Convorbiri entomologice” (alt subiect pe care avea să și-l recunoască, retrospectiv, printre cele ce-l pasionau), iar în 1924 și 1926 îi dedică lui Anestin două materiale evocatoare, rememorând rolul jucat de acesta pentru generația sa. Facultatea de Filosofie a Universității din București o absolvă în 1928, lăsându-se cucerit pe parcursul studiilor de spiritualitatea Orientului și de istoria religiilor. O bursă de studii în India îi permite, în cei trei ani petrecuți nemijlocit acolo, să învețe sanscrita și să se inițieze în practicile hinduse. Cu acelasi prilej adună material pentru teza sa de doctorat, intitulată *Yoga* și susținută la Universitatea din București, în 1933. Și-a început cariera universitară în capitală, predând cursuri de filosofie și de istoria comparată a religiilor până în 1940. Acestea vor fi întrerupte pentru câtiva ani de misiuni diplomatice, mai întâi ca atașat cultural al ambasadei României la Londra, apoi al legației române din Lisabona. La sfârșitul războiului s-a stabilit la Paris, reluându-și activitatea didactică la École Pratique des Hautes Études, apoi la Sorbona. Tot cursuri de istoria religiilor avea să țină și în SUA, mai întâi ca *visiting professor,* dar curând ca profesor titular și coordonator al Catedrei de istoria religiilor de la Universitatea din Chicago, devenită din 1985 Catedra „Mircea Eliade”. A murit un an mai târziu, la 22 aprilie 1986, la Chicago.

Pe parcursul temeinicei sale specializări, a publicat lucrări de temelie în domeniul filosofiei și istoriei religiilor, ca și despre miturile pe seama cărora se dezvoltă în timp credințele religioase. Unele s-au tipărit în România, în perioada anterioară exilului său occidental. Între ele: *Alchimia asiatică* (1936), *Cosmologie și alchimie babiloniană* (1937), *Mitul reintegrării* (1942), *Insula lui Euthanasius* și *Comentarii la legenda Meșterului Manole* (ambele în 1943). Alte scrieri științifice s-au publicat inițial în franceză, între 1948 și 1986 (*Tehnicile Yoga, Mitul eternei reîntoarceri, Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului, Imagini și simboluri, Mituri, vise și mistere, Religii australiene* etc.), inclusiv câteva tratate fundamentale, precum *Tratat de istorie a religiilor* (1949), *De la Zamolxis la Gengis Han* (1970), cele trei volume de *Istoria credințelor și ideilor religioase* (1976-1983). Câteva au apărut în germană și engleză, fiind tot sinteze istorice: *De la Primitivi la Zen* (1967) sau *Ocultism, vrăjitorie și tradiții culturale* (1976).

Fascinantă, proza sa fantastică are o disponibilitate semantică favorabilă inclusiv unei descifrări în regim SF a simbolurilor. Astfel, nuvela *Secretul doctorului Honigberger* (1940) explorează într-un mod inedit misterul invizibilității – fenomen declanșat aici de forțele psihice latente, controlate prin practici yoghine – și propune enigme temporale de felul celor pe care genul nostru le explică prin ipotetica acțiune a unor „noduri” și „bucle” ale timpului. La fel se va întâmpla mai târziu și în nuvela intitulată *La țigănci,* unde o ieșire din curgerea firească a fluxului temporal, de numai câteva ore pentru personaj, echivalează cu peste un deceniu din viața restului lumii. Asemenea experiențe relativiste nu sunt rare în opera autorului și se combină uneori cu motivul universului paralel. Smulși din realitatea imediată, eroii aventurii fantastice din nuvela *Nopți la Serampore* (1940) pătrund fără să vrea într-o altă realitate pe care o vor descoperi ulterior plasată efectiv în trecutul fabulos al spațiului indian. Într-o altă nuvelă, *Pe strada Mântuleasa* (1969), o pivniță inundată, explorată de copii, devine poarta deschisă spre un alt univers. Asalturile mitologiei asupra timpului istoric și a spațiului comun produc un fenomen de disoluție a acestora din urmă, întru totul semnificativ pentru cititorul de SF, nu mai puțin valabil însă și în aria fantasticului. Această „impurificare” a motivelor și o voită încifrare a sensurilor degajate din substanța inefabilă a prozei lui Mircea Eliade sunt, fără îndoială, trăsături avantajoase pentru literatura sa, chiar dacă de pe urma lor anticipația se consideră uneori frustrată.

O proză atât de profund interesată de magic și mitic trebuie privită ca atare. Complexitatea operei se cere revelată printr-o estetică adecvată, iar anticipația n-ar putea oferi nuvelelor lui Mircea Eliade decât un îngust tipar explicativ. Prezența motivelor ei într-o structură cuprinzătoare, permeabilă elementului fabulos ca și celor ce migrează dinspre real, stă sub semnul unei fericite coincidențe. Nepremeditate, motivele acestea apar, în mod surprinzător, în buclele făcute de fantastic sub impulsuri ce n-au nimic în comun cu practicile excesiv raționale implicate în SF. Când nu se produc fără nicio explicație, enigmele temporale sunt declanșate de un „ritual cutremurător” menit să pună în mișcare avalanșa unor forțe oculte.

Nopți la Serampore (tot 1940) are drept fundal cadrul exotic al Indiei, unde oficianții unor străvechi mistere orientale respiră în spațiul lor natural. Intervenția magică în cronologie va fi, prin urmare, un fapt deloc surprinzător. Înrudită ca spiritualitate, nuvela intitulată *Secretul doctorului Honigberger* vorbește despre țara mitică Shambala, sinonimă cu tărâmul nevăzut. E un spațiu accesibil doar inițiaților. O pregătire yoghină desăvârșită tinde aici spre obținerea dematerializării complete, operație de voință prin care cunoscătorul și-ar deschide, prin invizibilitate, calea spre Shambala. Ambele texte au un manifest caracter doctrinar. Sansa SF-ului de a se recunoaște parțial în aceste narațiuni ține de unele dintre aventurile sale relativ recente: domeniul are capacitatea (dovedită) de a se lăsa „corupt”, impurificat prin amestec de teme, prin absorbție de categorii estetice străine spiritului său fundamental. Asimilând la rândul ei elemente ce descind din grotesc și macabru, din fabulos și mirific, chiar din magic (în varianta de fantezie eroică pe care o cultivă, la noi, Vladimir Colin), anticipația – mai exact spus, o ramură a ei – vine la întâlnire cu fantasticul nuvelelor lui Mircea Eliade. E dispusă să identifice în el o experiență aproape congeneră.

Discontinuități ale existenței, interpretabile ca salturi în timp, constituie elementul de stranietate al altor două povestiri excelente. În *Douăsprezece mii de capete de vită* (1952), negustorul Iancu Gore coboară într-un adăpost antiaerian pentru ca la ieșire să afle, de la cei de care se despărțise „abia mai înainte”, incredibila veste că adăpostul fusese distrus de bombardament, împreună cu toți ocupanții lui, în urmă cu patruzeci de zile. Profesorul de pian Gavrilescu din nuvela *La țigănci* (1959) repetă experiența ieșirii din timp, de data aceasta pentru nu mai puțin de 12 ani. Revenirea se produce într-o realitate modificată, alarmantă, la capătul căreia așteaptă nerăbdătoare moartea, ca în basmul *Tinerețe fără bătrânețe*. Ambele lucrări sunt fabulații tanatice și, prin urmare, însoțesc cu un acut dramatism insolitul experienței narate. Semnificațiile textului depășesc și aici un eventual interes specializat: misterul și absurdul întâmplărilor, reacțiile gradate – de profundă psihologie umană – ale personajelor, complexa tehnică a scriiturii, toate acestea se confruntă cu un cadru general al literaturii, singurul unde ar putea fi tratate satisfăcător. Mici insule de fantastic ambiguu mai pot fi decupate, apoi, în ampla nuvelă *Pe strada Mântuleasa* (1968, motivul spațiilor paralele), în *Les trois Grâces* (1976, motivul faustic într-o alunecare spre genetica mutanților), iar un caz de gigantism, de „macrantropie”, ni se descrie într-o povestire mai veche, *Un om mare* (1945). Relația cu mitul nu poate fi neglijată, însă nici sugestiile raționale, științifice chiar, pe care autorul are abilitatea de a le introduce în text, ca explicații posibile ale fenomenului insolit: „Profesorul pretinde că posed o glandă dispărută din pleistocen, o glandă pe care mamiferele doar au încercat-o și apoi [...] ar fi abandonat-o pentru că mai mult le încurcă”. Ele pot fi trucuri, dar, la urma urmei, nici ficțiunea științifică n-are nevoie de mai mult spre a se lansa. În rest, un ochi sensibil la amănuntul grotesc urmărește cu înfiorare deplasarea spre monstruos. Creșterea absurdă evoluează în paralel cu o respingătoare alterare a limbajului, fenomen admirabil surprins în dramatica sa trecere spre neomenesc. Victima creșterii atinge curând dimensiuni fabuloase, la fel ca uriașii din *Hrana zeilor* de H.G. Wells. Și, tot ca acolo, apariția sa surprinzătoare induce în spațiul normalității teroarea. Imaginea nocturnă a acestui Neptun neverosimil stârnește scene impresionante, de adevărat coșmar.

Difuzate în materia subtilă a unui „fantastic de tip erudit”, cum îl numește Eugen Simion, elementele SF suferă acțiuni restructuratoare și influențează la rândul lor mediul purtător. Finețea, jocul semitonurilor caracterizează relațiile angajate de proza lui Mircea Eliade în această zonă ambiguă, de interferență a genurilor.

GO-ul, dincolo de joc

Valoarea educativă a GO-ului (IV)

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

Insula Nokonoshima (1). În Kyushu, din Golful Hakata, se află o insulă mică, numită Nokonoshima, pe care trăiesc în jur de 900 de persoane. Era, cred, vara lui 1994 când, prezentat de un prieten, am vizitat școala elementară și liceul de pe insulă. Copiilor din ambele școli le-a plăcut să joace GO-captură, dar impresia pe care am avut-o la școala elementară mi-a rămas cea mai vie în minte.

Cei peste 40 de copii din școală au fost aduși cu toții în aceeași clasă, vizibil curioși să afle cine îi vizitează. Exista, totusi, o umbră de neîncredere sau măcar de precauție scrisă pe fețele lor.

Ceea ce trebuia să fac mai întâi era să-i conving să aibă încredere în mine. I-am pus să se prezinte și i-am întrebat care le sunt speranțele și visurile pentru viitor. De la intrarea în clasă, unul dintre băieți îmi atrăsese atenția. Își arăta atitudinea sfidătoare stând mult aplecat spre spate pe scaunul său. Nu a fost nicio schimbare în atitudinea lui atunci când profesorul și cu mine am intrat în clasă. Mi-era clară îndărătnicia lui. Îl voi numi în continuare Kazuya. L-am întrebat ce vrea să se facă atunci când va fi mare.

„Jucător profesionist de fotbal.”

„Și ce ai de făcut pentru a deveni jucător profesionist de fotbal?”

„Vreau să mă fac jucător profesionist de fotbal, dacă acest lucru va fi posibil.”

Am vorbit mai tare: „Dacă va fi posibil?! Nimeni nu va deveni profesionist dacă are o asemenea atitudine. Nu trebuie să te gândești că vei deveni un fotbalist profesionist dacă gândești în felul acesta – trebuie mai degrabă să te gândești că dacă există voință, atunci există și o cale.”

Le-am spus apoi cum am ajuns eu jucător profesionist de GO: „Am învățat să joc GO de la bunicul meu și am fost atât de fascinat de joc că am dorit să ajung un bun jucător. Atunci bunicul meu mi-a spus că atitudinea mea trebuie să fie aceea că vreau să ajung cel mai bun jucător de GO din lume. După aceea, am studiat GO cu acest vis în minte.” Expresia lui Kazuya s-a mai schimbat puțin.

→

Ars longa...

(Urmare de la pag. 32)

Prețiosul manuscris al poetului național Mihai Eminescu, *Legenda Luceafărului,* unul dintre cele 25 de volume donate Bibliotecii Academiei de către Titu Maiorescu în 1904, a fost expus într-una din vitrine.

Au fost expuse multe manuscrise în alte limbi - grecești, slave, orientale, latine.

Fondul de carte românească veche al Bibliotecii Academiei Române, care reunește 2.120 de titluri, reprezentând cărțile tipărite între 1508-1830, a propus: *Liturghierul ieromonahului Macarie,* prima carte tipărită pe teritoriul Țării Românești, în 1508, la Mănăstirea Dealu; *Triod-Penticostar slavonesc,* tipărit la Târgoviște, în 1558, de către diaconul Coresi. De asemenea, B.A.R. a expus primele ziare apărute pe teritoriul românesc în limba română: *Albina Românească* și *Curierul Rumânesc,* ambele apărute în 1829, primul la Iasi și al doilea la București.

Fondul de carte rară a fost reprezentat de Hartmann Schedel, *Liber Chronicarum sau Cronica de la Nürenberg,* 1493, și Francesco Colonna, *Hypnerotomachia Poliphili* (*Visul lui Polophil*), Veneția, 1499, tipăritură a lui Aldo Mannuzzio, cu xilogravuri atribuite lui Giovanni Bellini; *Biblia,* Leipzig, Nicolaus Wolrab, 1541, cu xilogravuri de Lucas Cranach cel Bătrân; *Livres d'heures,* tipărită de Germain Hardouyn la Paris pe pergament, cu miniaturi și ornamente colorate cu mâna, secolul al XVI-lea.

Fondul de documente istorice a fost exemplificat cu hrisovul scris în cancelaria lui Ștefan cel Mare, cu 6 peceți în ceară atârnate, datând din 1472. Epoca lui Constantin Brâncoveanu este simbolizată de un document cancelaristic din 1705, redactat la București, pe pergament, sigiliu timbrat mobil, în foiță de aur, cu ornamente deosebite.

Cabinetul de stampe a participat cu o serie de lucrări ale pictorilor și desenatorilor români: Theodor Aman, *Femeie în interior răsfoind un album,* peniță și acuarelă, *Theodor Aman în atelierul din București,* acuarelă pe hârtie; Nicolae Grigorescu, *Schiță pentru stindard,* acuarelă pe hârtie, *Car cu boi, Evreu din Bacău;* Camil Ressu, *Dansatoare, Peisaj cu case;* Ștefan Luchian, *Femeie cu pălărie roșie și voaletă* și *Autoportret;* Theodor Pallady, *Doi bărbați pe bancă în Place Dauphine;* Corneliu Baba, *Odihnă pe câmp;* Iosif Iser, *Arlechin și dansatoare, Portret de tătăroaică;* Nicolae Tonitza, *Casă la Mangalia.*

Colecția de gravuri japoneze a propus lucrări ale artiștilor Katsushika Hokusai și Kitagawa Utamaro, perioada Edo fiind evocată prin xilogravurile în culori Casa de editură Koshodo a lui Tsuya Juzaburo și *Cei șapte zei ai fericirii purtând dragonul zodiacal.*

Școala germană din secolul al XVI-lea a fost structurată pe operele lui Albrecht Dürer, *Cei patru cavaleri ai Apocalipsei* din ciclul *Apocalipsa* și *Fecioara înconjurată de îngeri.*

Lucrările lui Lucas Cranach cel Bătrân, *Penitența Sfântului Chrisostom* și *Sfântul Ieronim penitent* au figurat și ele în cadrul expoziției.

Nu a fost omis gravorul olandez Rembrandt Harmenszoon van Rijn, prezent cu o serie remarcabilă de gravuri dintre care amintim: *Vedere din Diemen, Autoportret cu bonetă de catifea și pană.*

Școala franceză a recomandat gravurile semnate de Marc Chagall, *Muza artistului* și *Autoportret,* și Pablo Picasso, *Lola, sora artistului.*

Școala spaniolă a fost remarcată prin lucrarea lui Francisco Goya y Lucientes *Redon doborând un taur,* planșa 28 din ciclul *La Tauromaquia,* iar desenul italian prin lucrările pictorului Giacomo Guardi, *Veduta del Porte di Rialto,* tempera pe hârtie.

Cabinetul de hărți a prezentat hărțile regiunii Mării Negre și ale Daciei din celebrele atlase ale lui Abraham Ortelius, sec. XVI, iar **cabinetul de muzică** două rarități: manuscrise autografe ale lui Gioachino Rossini și Wolfgang Amadeus Mozart.

Un stand special a fost dedicat activității de cercetare desfășurate de specialiștii Bibliotecii Academiei Române, finalizată prin lucrări științifice semnate de: acad. Florin Filip în colaborare, *Optimization in Engineering Sciences, exact methods, Informatica industrială, ingineria programării în timp real,* 2013; Gabriela Dumitrescu, Luminița Kövari, Lorența Popescu, Carmen Albu, Mădălina Lascu, Oana Dimitriu, *Manuscrise, documente istorice, arhive, corespondență, carte rară,* vol. IV, Tezaur, 2013; Gabriela Dumitrescu, Liana Năstăselu, Oana Dimitriu, Luminița Kövari, Andrei Țârlescu, *Constantin Brâncoveanu, Documente din colecțiile Bibliotecii Academiei Române,* 2014; Gabriela Dumitrescu, Cătălina Macovei, Oana Dimitriu, Liana Năstăselu, Anca Vitan, *Domnitori și suita domnească în Epoca Fanariotă: documente din colecțiile Academiei Române,* București, 2015; Gabriela Dumitrescu, Luminița Kövari, Carmen Albu, Claudia Nechita, *Poemul Erotocrit de Vincenzo Cornaro,* București, 2016; coord. Cătălina Macovei, *Portretul în secolul al XIX-lea românesc,* 2015; Natalia Bangălă, *Regele Ferdinand I Întregitorul,* 2015; coord. Cătălina Macovei, *Ștefan Luchian – desenator,* 2016.

Mesajul transmis publicului și specialiștilor de expoziția aniversară organizată de Biblioteca Academiei Române a cumulat interesul științific, istoric, sociologic, etnologic și artistic pentru civilizația românească, invitând la reflecție și recunoașterea eforturilor pe care personalul primei biblioteci a țării îl depune cu stăruință și devotament în folosul perenității valorilor culturii noastre naționale.

În cele treizeci de minute ale cuvântării mele, copiii au început să fie mai deschiși. Era acum momentul să le prezint GO-ul. Am pornit imediat să jucăm, după ce le-am explicat regula: înconjoară pentru a captura. După ce am decis că victoria se obține prin capturarea a cinci piese, partidele au mers una după alta. Fețele copiilor erau o sursă de deliciu, privindu-i cum studiau atenți tablele de joc.

După ce copiii s-au deprins cu jocul, am pornit un concurs, pentru a desemna campionul fiecărei clase. Apoi, campionii s-au întrecut între ei într-un turneu. Ceilalți copii îi încurajau de alături. Oamenii cred că GO-ul este un joc tăcut, dar atunci când copiii joacă GO, ceilalți le comentează mutările. „Nu acolo!" strigă ei, „e mai bine aici".

După o vreme, unul dintre copii a venit la mine. „Mi-ar plăcea să jucați cu mine", mi-a zis el. Era Kazuya. De la începutul partidei, mi-am dat seama că învățase deja cum să lege piesele pentru a preveni capturarea lor. Le explicasem numai cum se capturează prin înconjurare, fără să menționez tactica legării pieselor. Kazuya descoperise singur acest lucru. „Ai învățat foarte mult, Kazuya", i-am zis, bătându-l pe umăr, iar el mi-a zâmbit larg.

Ulterior, unul dintre profesori mi-a spus: „Am fost tare îngrijorați azi, pentru că există un băiat în clasă care are probleme de comportament și ne-a fost teamă că va compromite întâlnirea." Băiatul pe care îl avea în vedere era Kazuya. El avea mulți prieteni și era grijuliu cu elevii mai mici. În schimb, era hipersensibil, iar asta îl făcea refractar față de așteptările celor din jur. Adulții etichetează adesea acest gen de copii ca având „probleme de comportament". Întâlnirea cu Kazuya m-a mișcat și m-a făcut să mă gândesc mai mult la copiii cu probleme de comportare, iar această întâmplare a devenit una dintre cele mai plăcute amintiri ale mele.

Într-o zi, am avut ocazia să discut cu o tânără femeie pe feribotul care ne ducea la insulă. Exista acolo un cămin pentru persoane cu dizabilități mintale serioase, numit Himawari-no-sato, iar ea mi-a spus că lucra chiar acolo. Mi-am amintit că, atunci când am vizitat grădinița Daisan din Omachi, am găsit acolo un copil cu dizabilități mintale care a început să-și arate sentimentele, prin expresii faciale, în timp ce juca GO. I-am dat cartea mea de vizită acelei doamne și am încercat s-o conving să introducă GO-captură la acel azil. Eram sigur că cei de acolo aveau ceva de câștigat din asta.

O asemenea sugestie, venită din senin, părea s-o deranjeze. Figura ei arăta de parcă nu avea idee despre ce era vorba. Nu am putut s-o conving, iar ea nu m-a contactat niciodată. Ceva mai târziu, am cerut prin intermediul unei cunoștințe permisiunea de a vizita acel azil, dar am fost refuzat diplomatic. În cele din urmă, în toamna lui 1995, am primit însă aprobarea pentru o vizită.

Dl Hiroyasu Sakiyama, un bătrân lucrător de la azil, m-a primit, dar părea neîncrezător. Nu vedea cum persoanele cu dizabilități ar putea juca GO. Nici el însuși nu ar putea juca! Am întâlnit, desigur, îndoieli similare la începutul discuțiilor cu personalul didactic din grădinițe și școli. Am înțeles că nu era nimeni care să agreeze imediat ideea de a-i învăța GO pe oamenii de acolo.

Dacă m-ar fi întrebat cineva dacă eu însumi eram încrezător în a-i învăța GO, trebuie să recunosc că, deoarece nu aveam nicio experiență de acest fel, nu prea eram sigur cum vor decurge lucrurile. Nu aveam nicio idee concretă nici despre cum să-i învăț GO. Mă rugam doar pentru un miracol.

Himawari-no-sato este o clădire splendidă, cu două etaje, situată în vârful insulei. Șaizeci de persoane cu toate nivelurile de dizabilități trăiesc acolo. În ziua aceea, toți șaizeci erau adunați în sala de cafea de la etajul al doilea, unde instalasem o tablă de demonstrație de mari dimensiuni.

Când am intrat în încăpere, am realizat că atmosfera era diferită de cum mi-am imaginat că va fi. Unii stăteau pe podea, alții alergau de jur-împrejurul camerei, iar alții țipau. Totuși, strângerile de mână aveau o căldură pe care nu o întâlnisem până atunci. Nu au existat aplauze politicoase care să salute apariția mea, ci un entuziasm sincer. Asta mi-a îndepărtat temerile și m-am simțit excitat în fața provocării care urma.

În asemenea instituții, nu explic de la început regula de capturare. Chiar și plasarea unei piese pe tablă este o sarcină grea pentru asemenea persoane, cu atât mai mult să joace o partidă de GO-captură. Ca în grădinițe sau în alte școli, foloseam o tablă mare de GO, astfel încât puteau participa cu toții la o singură partidă. Fiecare persoană vine la tablă și așază o piesă. Ceilalți îl aplaudă pe jucător. În asemenea instituții, până și cei mai timizi oameni reușesc în cele din urmă să vină la tablă și fiecare primește aplauze zgomotoase.

După ce le vine rândul de două sau trei ori, prind gustul plasării de piese pe tablă. Atunci se întâmplă un lucru incredibil. Ochii încep să le strălucească. Acest lucru m-a uimit și pe mine și pe dl Sakiyama. Unii dintre rezidenți erau țintuiți la pat și lipsiți de orice expresie facială, dar până și acei oameni zâmbeau și chiar mergeau singuri la tablă. Toate acestea păreau a contrazice cunoștințele acceptate până atunci.

Ce zâmbet minunat le lumina fața după fiecare mutare! Dl Sakiyama mi-a spus că unii dintre ei nu au zâmbit ani de zile către un profesor nou. Era, așadar, incredibil pentru el că eu am petrecut numai o oră acolo, la prima vizită, iar ei zâmbeau deja atât de larg.

Am văzut cum GO-ul a adus strălucire în ochii copiilor din grădinițe și școli. Același proces s-a derulat în căminul pentru persoane cu dizabilități mintale, și atât personalul de acolo, cât și eu am învățat lucruri importante. Am învățat că nu contează dacă poți sau nu să joci bine GO, ceea ce contează este dacă putem comunica față în față, la același nivel. A sta față în față cu cineva înseamnă a gândi despre acea persoană că este de același nivel cu noi. Înseamnă a vedea acea persoană ca un el sau o ea, fără nicio prejudecată sau idee preconcepută. Acest lucru nu este atât de greu de arătat, dar în viața noastră de zi cu zi, câți dintre noi îi privesc deschis în față pe cei din jur? Acest principiu a fost uitat ori pur și simplu lipseste din viața noastră de zi cu zi.

După ce oamenii din azil se obișnuiesc cu așezarea de piese pe tablă, trec de obicei la explicarea regulii „încercuiește pentru a captura". Unii pot înțelege, alții nu, dar nu mă îngrijorează. Scopul popularizării GO-ului nu este obținerea de jucători buni, ci de a folosi GO-ul ca mijloc de comunicare. Am același obiectiv în minte și în grădinițe, școli sau cămine precum Himawari-no-sato. Prin urmare, nu mă preocupă măsura în care jucătorii progresează sau nu. Dacă poți plasa piese pe tablă și dacă acest lucru îți aduce o scânteie în privire, atunci proiectul meu și-a atins scopul.

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO*, de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002; informații din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federației Române de GO, www.frgo.ro.)

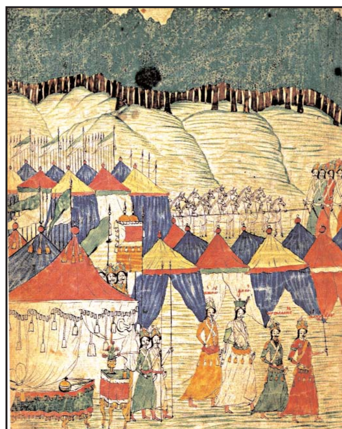
Expoziție BAR -150

Gabriela DUMITRESCU, Oana-Lucia DIMITRIU

Expoziția intitulată *Biblioteca Academiei Române – Tezaur de Cunoaștere,* deschisă la 13 septembrie 2017, în Sala Theodor Pallady, în prezența Prezidiului Academiei Române, a marcat împlinirea a 150 de ani de la înființarea acestei prestigioase instituții, deținătoarea celui mai important fond de tipărituri, texte manuscrise, piese numismatice și de filatelie, stampe, gravuri, fotografie, hărți, partituri muzicale din țară, constituite într-un adevărat tezaur de cunoaștere, fundamental pentru studiul culturii naționale. Prezenți la vernisaj, acad. Ionel Vlad, președintele Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu, președintele Secției de Arte,

Arhitectură și Audiovizual a Academiei Române și acad. Florin Filip, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, au accentuat în luările lor de cuvânt importanța momentului aniversar, salutând inițiativa de a prezenta publicului larg patrimoniul identitar al civilizației scrise și artistice românești transmis în ultimii 500 de ani.

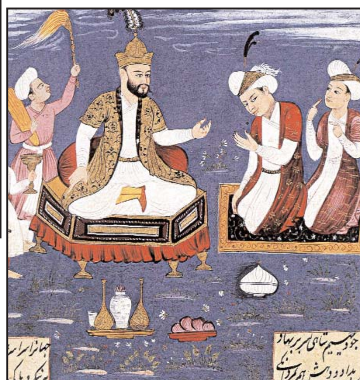
Exigențele specifice organizării evenimentului au impus o riguroasă și pertinentă selecție a exponatelor, astfel încât Biblioteca Academiei din București să transmită vizitatorilor, din perspective inedite, mesajul istoriei, al esenței și individualității civilizației românești, stimulând percepția corectă a trecutului și cunoașterea valorilor naționale. Ca atare, axa tematică a fost articulată pe elementul unificator al cadrului spațio-temporal în care s-au afirmat știința și cultura română în ultimele cinci veacuri. Urmărit în dinamica timpului, criteriul cronologic a evitat arborescența exponatelor, concentrând atenția și interesul asupra unor dovezi de certă autoritate documentară.

O atenție specială a fost acordată de organizatorii expoziției memoriei interculturalității și zonelor de frontieră dintre spațiul românesc cu cel european și oriental, direcție exemplificată prin tipărituri și obiecte de artă aduse cu secole în urmă în România, conservate în biblioteci medievale și colecții particulare donate Bibliotecii Academiei Române, subiecte de cercetare științifică pentru circulația valorilor religioase, laice și artistice, cât și a modurilor de gândire modernă. Această dinamică a legăturilor cu sisteme politice asimetrice au îndeplinit o funcție radical diferită de cea atribuită în contextul său original, afirmând deschiderea culturii române spre constelațiile universale, marcând asimilarea ideilor legate de progresul cunoașterii, interesante pentru istoria literaturii, artei și a filosofiei, contribuind la înțelegerea sociologiei și economiei schimburilor cu bunuri culturale.

Expoziția s-a deschis cu litografiile lui Fred Kaiser: *Inaugurarea Societății Academice Române la 1/13 august 1867,* și ale lui Henri Trenk: *Inaugurarea bustului Zappa și a Societății Literare Române la 1/13 august 1867* și *Recepțiunea membrilor Societății Literare la rondul de la Șosea.*

Dintre manuscrisele românești s-au expus: *Slujebnicul Arhieresc al Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei,* din Țara Românească, secolul al XVII-lea, carte de cult, adevărată comoară datorată miniaturilor care împodobesc foile; *Istoria lui Erotocrit,* poem de Vincenzo Cornaro, unul din reprezentanții Renașterii Cretane, exemplar ilustrat de Petrache logofăt în 1787 (peste douăzeci de copii au circulat pe întregul teritoriu românesc); *Didahiile* lui Antim Ivireanul, lucrare de referință în istoria omileticii din țara noastră; *Învățături pentru așezământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților,* 1713, aprilie 24, cu semnătura autografă a Mitropolitului și însemnele heraldice personale: melcul ieșit pe jumătate din cochilie; *Alexăndria,* 1790, exemplar copiat și ilustrat în peniță și culori de Năstase Negrule din Iași.

(Continuare la pag 31)

Număr ilustrat cu lucrări din Expoziția *Biblioteca Academiei Române - Tezaur de Cunoaștere.*

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Răzvan THEODORESCU – București
- Acad. Cristian HERA – București
- Acad. Sabina ISPAS – București
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Teofil RĂCHIȚEANU – scriitor, Răchițele-Cluj
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., București
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Petru SOLONARU – scriitor, București
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Lucian COSTACHE – profesor, Pitești
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Marie-Jeanne VASILOIU – scriitor, București
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Corneliu ZEANA – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Gabriela DUMITRESCU – bibliograf, București
- Oana-Lucia DIMITRIU – bibliograf, București